

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในการศึกษาการสร้างความชอบธรรมทางอำนาจผ่านความเชื่อเรื่องผีของชาวไทยทรงคำเพื่อความเข้าใจ เราจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อพื้นฐานสำคัญของชาวไทยทรงคำนับถือแต่บรรพบุรุษ ในฐานะที่เป็นความเชื่อและเป็นที่มาของเหตุผลรองรับในอำนาจของสังคม ซึ่งจากศึกษาผู้วิจัยพบว่าความเชื่อพื้นฐานสำคัญของชาวไทยทรงคำ คือ ความเชื่อในการนับถือผี ความเชื่อเรื่องหัวญูและความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อทั้งสามอย่างนี้มีความเกี่ยวโยงเข้มโยงถึงกันและถูกแสดงออกผ่านพิธีกรรมต่างๆ อันเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในสังคม รวมทั้งการสะท้อนให้เห็นถึงการจัดลำดับโครงสร้างทางสังคม ระบบเครือญาติและครอบครัว ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องของอำนาจในสังคม

ความเชื่อเรื่องผีของชาวไทยทรงคำ

ชาวไทยทรงคำแต่เดิมในสมัยก่อนนั้นมีความเชื่อในเรื่องการนับถือผีและสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ ก่อนที่จะรับมีการรับเอาความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเข้ามาผสมผสานกับความเชื่อด้วยเดินของตน ทำให้ในปัจจุบันชาวไทยทรงคำมีความเชื่อผสมผสานกันระหว่างศาสนาพุทธและการนับถือผี และความเชื่อเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ โครงสร้างทางสังคมตลอดจนชนบทธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยทรงคำจนถึงปัจจุบัน

ในส่วนของความเชื่อเรื่องผีนั้นชาวไทยทรงคำมีการนับถือผีอยู่หลายชนิด โดยแบ่งตามประเภท ดังนี้

1. ถนนหรือผีฟ้า เป็นเทวดาเมืองฟ้าหรือเมืองสวรรค์ มีอำนาจเหนือนุ่มย์ทั้งหลาย สามารถบันดาลความเป็นไปในสิ่งต่างๆ ทั้งในด้านดีและไม่ดีได้ ดังนั้นมีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องป่วย จึงทำพิธีขอให้แ遁ช่วยเหลือ หรือประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามความประมงค์ของตน เพื่อให้แ遁มีเมตตา ในกลุ่มของแ遁จะมีหัวหน้าแ遁 เรียกว่า กัน ว่า แ遁หลวง เป็นผู้บังคับบัญชาของแ遁ทั้งมวลในเมืองฟ้า และมีแ遁อื่นๆ อีก เช่น แ遁แพน แ遁จั้ด แ遁สิง

แผนเคาะ ฯลฯ แต่ละแผนจะมีหน้าที่ต่างๆ เกี่ยวกับการคูแลเพศุติกรรมของมนุษย์และความเป็นไปของมนุษย์ (สุมि�ตร ปิติพัฒน์, บัณฑร อ่อนคำ และ พูนสุข ธรรมากิมุข, 2521, หน้า 22)

ส่วนในระดับแผนจะการแบ่งหน้าที่กันดังต่อไปนี้ (อ้างใน เรฐ เหมือนจันทร์เชย, 2542, หน้า 37 – 42)

1.1 แผนหลวง เป็นหัวหน้าของแผนทั้งหมดคนฟ้า มีหน้าที่ค่อยควบคุมคูแลการปฏิบัติงานของแผนต่างๆ ให้เป็นไปตามปกติ และตัดสินข้อพิพาทต่างๆ ให้เกิดความยุติธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

1.2 แผนปัวคลา vier เป็นผู้คูแลทุกชีวุสุขและความอุดมสมบูรณ์ของมนุษย์ในโลก ควบคุมดินฟ้าอากาศ และทำให้ฝนตกตามต้องฤดูกาล

1.3 แผนชาด เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตและส่งให้มนุษย์มาเกิดในโลก

1.4 แผนแพน (แผนแพน) เป็นผู้ดูแลเรื่องความสะอาด ให้มนุษย์อยู่สัน หรือ ยาวยตามที่กำหนด

1.5 แผนบุน เป็นผู้บันดาลความร้ายร้ายและความสมบูรณ์ให้เกิดแก่มนุษย์

1.6 แผนคอ เป็นแผนแห่งโรคภัยไข้เจ็บ ทำให้เกิดความเจ็บป่วยต่างๆ โดยเฉพาะในหมู่เด็ก

1.7 แผนศาส เป็นผู้บันดาลให้เกิดความเคราะห์ร้ายและภัยพิบัติแก่มนุษย์

1.8 แผนสิง (ชิง) เป็นแผนประจำตระกูล มีหน้าที่รักษาผู้อยู่ในวงศ์ตระกูลให้อยู่เย็นเป็นสุข

1.9 แผนสัต เป็นผู้คูแลมนุษย์ให้อยู่ในระเบียบวินัย ติดตามจับคนกระทำผิดมาลงโทษ และคุ้มครองคนดีให้พ้นภัยพิบัติต่างๆ

1.10 แผนผุ่งขาว เป็นผู้บันดาลให้เกิดแสงสว่างทำให้คนมีความสวยงาม

2. ผีบ้านและผีเมือง ตามความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทยทรงคำ ในแต่ละเมืองจะมีผีสิงสถิตอยู่เพื่อคูแลและรักษาคนในเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข ผีบ้านผีเมืองนี้อาจจะอยู่ตามป่าเขาหรือดันไม้บ้าง เมืองก่อสร้างศาลาให้อยู่ในบริเวณที่มีหลักเมืองถือว่าเป็นเขตหวานหาน และในแต่ละบ้านก็จะมีคูแลรักษา เช่นกัน แต่เดิมเจ้าเมืองต้องทำพิธีเช่นไหร่ผีบ้านและผีเมืองทุกปี แต่ภายหลังที่ได้อพยพมาอยู่ประเทศไทย การเช่นนี้หายไปเมืองก่อสร้างนี้ไป เพราะขาดเจ้าเมืองและผู้ประกอบพิธีกรรมนี้ ปัจจุบันการเช่นนี้เมืองจังหวัดสูญไป (สุมิตร ปิติพัฒน์, บัณฑร อ่อนคำ และ พูนสุข ธรรมากิมุข, 2521, หน้า 22)

3. ผีป่า ผีเขาและผีอื่นๆ ชาวไทยทรงคำเชื่อกันว่าในป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำ ลำธาร และสิ่งของธรรมชาติต่างๆ มักมีผีสิงสถิตอยู่ หากคนเราทำการละเมิดแล้วอาจได้รับภัยจากผีที่สิงอยู่ในสิ่งเหล่านั้น ดังนั้นลาวโซ่งจึงงดงามค่าระหว่างนัดในการตัดไม้ เดินป่า และใช้แม่น้ำ ลำธารต่างๆ เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายและกระบวนการระเทือนถึงผีต่างๆ

4.ผีบรรพบุรุษ เมื่อมีคนตาย บุตรหลานและบรรดาของผู้ตายจะเชิญผีบรรพบุรุษมาอาศัยอยู่ในบ้าน โดยจัดให้ออยู่ในแท่นบูชาหรือกะล่องหง ถ้าเป็นผู้ตัวหรือผู้ท้าว ก็จะจัดให้ออยู่ในห้องหรือกว้านซึ่งบุตรหลานและบรรดาของผู้ตัวหรือผู้ท้าว ก็จะจัดให้ออยู่ในห้องหรือมาร่วมพิธีกรรมต่างๆ หรือบอกกล่าวเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงและเหตุการณ์ที่สำคัญของครอบครัว เสมือนว่าผีเหล่านั้นยังมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้สืบสายสกุลอยู่ในปัจจุบันด้วย (สุมิต ปิติพัฒน์, บัณฑร อ่อนคำ และ พูนสุข ธรรมากิมุข, 2521, หน้า 23) ซึ่งในเรื่องของผีบรรพบุรุษนี้ จะมีความเกี่ยวข้องกับประเพณีการสืบพี คือ ผู้ได้มาจากสกุลใดก็สืบผีสกุลนั้น โดยมีลูกชายเป็นผู้สืบสกุล ในกรณีที่ครอบครัวใดมีบุตรชายหลายคน บุตรชายคนสุดท้องจะเป็นผู้สืบผีพ่อแม่และได้เป็นเจ้าของเรื่องของพ่อแม่หลังจากที่พ่อแม่ตายแล้ว ส่วนบุตรชายคนโตเมื่อแต่งงานแล้วจะแยกไปมีเรื่องของต่างหาก ส่วนบุตรสาวสืบพีต่อไปไม่ได้ เพราะต้องแต่งงานไปดือผีของฝ่ายชาย ดังนั้นมีอีกแบบหนึ่งคือ บุตรชายคนสุดท้องจะเชิญผีพ่อแม่มาไว้ที่เรื่องของตน จัดให้ออยู่ใน “กะล่องหง” มีการเซ่นอาหารให้กิน หรือทำพิธีเซ่นให้วิเรyk กว่า “พิธีเสนอเยือน” คือ เซ่นให้วิเรyk เรื่อง

ทั้งนี้ ถ้าครอบครัวใดเป็นชนชั้นผู้ตัว ก็จะจัดให้ออยู่ในห้องเล็กๆ ซึ่งอยู่ด้านข้างของตัวบ้าน หรือระเบียงบ้าน เรียกห้องนี้ว่า “กว้าน” ในกรณีที่ครอบครัวใดมีแต่ลูกสาว ก็ต้องค่อยจนกว่าจะมีหลานชายไว้สืบพีต่อไป หรือให้ลูกชายสืบพีแทนเป็นกรณีพิเศษ หรือไม่ถ้าลูกสาวต้องไปอยู่ที่บ้านลูกชาย ลูกสาวก็ต้องสร้างศาลเล็กๆ ที่เรียกว่า “ตูบ” สำหรับผีพ่อแม่คน ศาลนี้จะปลูกไว้ในบริเวณบ้านลูกชาย จะเข้าไปอยู่ในบ้านลูกชายไม่ได้ เพราะว่าเป็นคนละผีกัน

ภาพที่ 1: กว้านที่ดึงหิ้งกระดูกและกะล้อหอง

5. ผีประจำสถานที่ได้แก่ ผีบันได ผีประตู ผีเตาไฟ (เรณู เหนืออนจันทร์เชย, 2542, หน้า 39–40)

5.1 ผีบันได เชื่อกันว่าบันไดของบ้านเรือนและสถานที่มีผีคุ้มครองจึงมีข้อกำหนดข้อห้ามนิ้วเท้าเมิด เช่น ห้ามนั่งบนบันได ห้ามนั่งเล่นที่บันได ห้ามใช้ของมีคมฟันบันได ฯลฯ และเมื่อทำพิธีเสนเรือนก็จะนำเอาเลือดหมูสดที่ผ่าทำพิธีมาที่บันไดเป็นการบูชาด้วย ส่วนในพิธีเข้มขวงศenso เสนจะให้มีดฟันบันไดเบาๆ เป็นการขับไล่ผีสางงานไม้ที่เจ้าของบ้านนำไม้มาปลูกเพื่อไม่ให้มารบกวนเจ้าของบ้าน

5.2 ผีประตู มีข้อห้าม เช่น ห้ามตำจนครกแตก เพราะครกจะไปถูกแม่พระชรนี ห้ามเหยียบธูปประจำเป็นต้น

5.3 ผีเตาไฟ มีคุณประโยชน์ช่วยให้ทำกับข้าว หังนี้ผีบันได ผีเตาไฟและผีประตู เวลาทำ “พิธีจีไฟไห่ยว” ต้องนำอาหารไปให้กิน

6.ผู้เจ้าที่เจ้าทาง กือ ผู้ดูแลรักษาบริเวณบ้านจะตัดส่วนให้อยู่ประจำ เรียกว่า “ศาลาพระภูมิ - ศาลาเจ้าที่” ทั้งนี้การ เช่นพระภูมิ - เจ้าที่ ไม่เหมือนกัน กล่าวคือ ไทยใช้มีความเชื่อกันว่าพระภูมิ เป็น “พระ” ส่วนเจ้าที่เป็น “ผี” ดังนั้นเครื่อง เช่นของพระภูมิจะ ไม่มีเหล้า แต่ปัจจุบันความเชื่อนี้ เปเปลี่ยนไปมีการ เช่นเหล้าทั้งพระภูมิและเจ้าที่

การตั้งศาลาพระภูมิ ศาลาเจ้าที่ ต้องให้ผู้รู้มาทำพิธีให้ถูกต้อง เช่น การตั้งให้ถูกทิศ เลือกวันที่ เป็นศรีมงคล มีการบวงสรวงอันเชิญให้ถูกต้อง เพื่อคุ้มครองปักกรากษาสถานที่ และถ้าทำไม่ดีก็ อาจจะนำความไม่ดีมาสู่ครอบครัว โดยการตั้งศาลาพระภูมิ - เจ้าที่ จะต้องมีการเสี่ยงทาย โดยใช้ไม้ไผ่ ประกอบกัน 2 อันแล้วโยนลงพื้น หากไม่ไผ่หงายอันหนึ่ง ค่าว่าอันหนึ่ง แสดงว่าบริเวณนี้เหมาะสมที่จะ ตั้งศาลา หากไม่เป็นดังนี้ต้องเปลี่ยนที่ใหม่ การทำบุญทุกครั้งต้องเลี้ยงพระภูมิ - เจ้าที่ เมื่อประกอบ พิธีกรรมได้ก็ต้องน้อมถอดล่าวด้วย การกราบไหว้พระภูมิ - เจ้าที่ เพื่อเป็นการคุ้มครองป้องกันภัย และ ขับไล่สิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากบริเวณบ้าน และยังเป็นผลดีทางด้านจิตใจของเจ้าของบ้านด้วย

7.ผู้ใด ผู้ใด เชื่อกันว่าในไร่และนาจะมีผีคุ้มครองประจำอยู่ โดยชาวไทยทรงคำแนะนำที่ตั้ง “ศาสนานา” ไว้ชั่นไหว้ เมื่อเริ่มทำนา (แรกนา) และตอนเก็บต้องทำพิธีให้เรียกว่า “ปีตงนา” นอกจากนี้ยังมีผีประจำแม่ดีดข้าวหรือแม่โพสพ จะทำพิธีให้ต้อนข้าวอกรวง โดยอัญเชิญมาประจำ ยุงคงเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ซึ่งมีข้อห้ามหลายประการวิให้ละเมิดแม่โพสพ เช่น ห้ามนอน ห้ามกระล่อม (กะพ้อม) ข้าว ห้ามใส่รองเท้าเดินเข้าไปในลานนาด้วย เวลาคืนข้าวห้ามเคาะ งานข้าว เป็นต้น

8.ผู้คน多いถือว่าเป็นผีไม่ดี เพราะตายไม่ดี เช่น ถูกยิงตาย ถูกรถชนตาย ถูกฆ่าตาย เป็นต้น คนลาวจะเชื่อจะไม่เผาพคนตาย โงง แต่จะใช้วิธีการฝังแทนและจะไม่เชิญมาเป็นผีบ้าน ผีเรือนหรือผีนา แต่จะเชิญให้ไปเป็นผีประจำวัด จะมีพิธีให้ เช่น ทำบุญกลางบ้าน เป็นต้น มีการทำสังฆทาน หรือสัง堪นาสีให้กิน

9.ผู้ประจำต้นไม้ เชื่อกันว่าต้นไม้บางต้นมีผีประจำที่ร้ายแรงให้โทษหากเข้าไปเก็บข้าง เช่น ต้นตะเคียนก็จะมีผีตะเคียนสิงสถิตอยู่ห้ามนำมาใช้สร้างบ้าน

10.ผู้ราย เช่น ผีป้อม ผีกระสือ ผีพากนี้ ไม่ เช่น ไฟว์เช่นเดียวกับผีเรือน แต่ชาวไทยทรงคำ จะป้องกันไม่ให้มารบกวนหรือทำอันตรายคนในบ้าน เวลาพามาทำให้กันในบ้านเจ็บป่วย คนไทยทรงคำก็จะนำเอากระ Thompson ไปวางที่ทาง 3 แพร์ หรือทาง 4 แพร์ ในปัจจุบันผีพากนี้ไม่มี อิกแล้ว มีแต่การเล่าสู่ต่อกันมา

ความเชื่อเรื่องผีกับโครงสร้างทางสังคม

ความเชื่อในเรื่องผีของชาวไทยทรงค่านั้นมีความสำคัญและมีอิทธิพลอย่างมากต่อวิถีชีวิตของคนในสังคม ความเชื่อเรื่องผีไม่ได้ปรากฏอยู่แค่เพียงในความคิดความเชื่อ จารีตบูนธรรมเนียมประเพณีเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างโครงสร้างทางสังคมของชาわไทยทรงค่า

การนับถือและสืบสืบ

ชาวไทยทรงค่านั้นถือและให้ความสำคัญต่อผีบรรพบุรุษอย่างมาก ดังนั้นจึงต้องมีการสืบสืบบรรพบุรุษต่อๆ กันมา ใน การสืบสืบฝ่ายชายจะเป็นผู้สืบท่องจากพ่อแม่ ส่วนลูกสาวเมื่อแต่งงานออกไปก็ต้องไปสืบสืบทางสามี การสืบสืบถ้าพ่อแม่ยังอยู่ก็ไม่ต้องเลี้ยงผี แต่ถ้าพ่อแม่เสียชีวิตจึงจะสืบสืบได้ และในการถือครุฑ์บ้านใหม่แล้วก็จะถือเครื่องแต่งงานแล้วมีลูกกิ๊ฟให้ลูกสืบแทน ซึ่งสามารถออกซื่อแทนได้แม้ว่าจะยังเป็นเด็ก และถ้าบ้านใหม่มีลูกชายหลายคน คนที่อยู่กับพ่อแม่จะสืบสืบท่องจากพ่อแม่ ส่วนลูกที่แยกออกไปอยู่ที่อื่น เมื่อพ่อแม่ตายก็จะรับเลี้ยงผีได้

ส่วนในเรื่องของความเชื่อเรื่องการผิดผีและเสียผีนั้น การผิดผี คือ การทำไม่ถูกต้องตามกฎหมายหรือระเบียบที่วางไว้ เช่น การผิดผี ผิดป่า ผิดบ้าน ผิดคลอง ผิดครู ผิดกฎหมาย ชาวไทยจะเรียกการผิดตามกฎหมายที่กำหนดขึ้นว่า “ผิดผี” การผิดผี คือ การประพฤติปฏิบัติผิดประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการผิดผี เช่น การที่ลูกไม่ปักตงให้ผีเรือนกิน หรือพื่น้อง หรือแบกมาหาที่บ้านแล้วเดียงเหล้าโดยไม่ให้ผีเรือนกินก่อน หรือมีคนนานนอนค้างที่บ้านโดยไม่บอกล่าวกับผีเรือน หรือการจันเนื้อต้องดัวหนูสาวในที่มีคหหรือที่ไม่มีคนอยู่หรือมีผู้ชายแอบนานนอนค้างกับลูกสาวหรือพากลูกสาวหนี เป็นต้น การกระทำเหล่านี้ถือว่าเป็นการผิดผีบางครั้งผีกรองลงโทษให้เป็นไปต่างๆ นานา เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย ไม่มีความสุข เป็นต้น ต้องแก้ไขในสิ่งที่ได้กระทำผิดต่อผีเรือน เรียกว่า “การเสียผี” ต้องมีขั้นมากไปให้วอนมา หรือมีเครื่องเช่นไปเช่นไหว เช่น หัวหมู 1 หัว เหล้า 1 ขวด สำหรับ ผู้ที่เป็นลูกเบยหรือลูกสะไภ้จะต้องใส่เสื้อชี (เรนู เกมเมื่อันธร์เชย, 2542, หน้า 44 - 48)

โครงสร้างทางสังคม

ชาวยไทยทรงคำเป็นกุ่มชาติพันธุ์ที่มีโครงสร้างทางสังคมที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง โดยเฉพาะการใช้ความเชื่อเรื่องผีมาจัดลำดับโครงสร้างทางสังคม ลำดับชั้นทางสังคม โดยเริ่มจากระดับครอบครัวไปถึงระดับความสัมพันธ์ของคนในสังคม ที่เป็นหน่วยทางสังคมที่เล็กที่สุด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ครอบครัวและระบบเครือญาติ

ลักษณะของครอบครัวชาวไทยทรงคำมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย (Extended Family) มากกว่าครอบครัวเดียว (Single Family) ในครอบครัวขยายจะประกอบด้วยสามี ภรรยาและลูกร่วมทั้งพ่อหรือแม่ ของทั้งฝ่ายสามีหรือภรรยาหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ตลอดจนญาติพี่น้องอยู่ด้วยกัน

ปัจจุบันแม้ว่าสภาพทางสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ว่าวิถีของชาวไทยทรงคำในปัจจุบันที่ ดำเนินพันธนา อำเภอทางระกำ จ.พิษณุโลก ยังคงลักษณะของสภาพครอบครัวขยาย ซึ่งสามารถภายในบ้านจะประกอบด้วยปู่ ย่า หรือตา ยายพ่อแม่ ลูก หลาน และญาติ กี่ยังคงอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน หรือปลูกบ้านไว้ใกล้เคียงกัน เมื่อขามถึงเวลาที่มีงานสำคัญ เช่น พิธีเสนเรือน หรือปิดทองข้าวใหม่ ญาติที่นับถือพี่เดียวกันก็จะมาร่วมด้วยพร้อมกันเสมอ

ด้วยลักษณะของประเพณีครอบครัวของไทยทรงคำจะให้ความสำคัญกับลูกชายมากกว่า ลูกผู้หญิง เพราะตามประเพณีความเชื่อสูงผู้ชายจะเป็นผู้สืบพิณรรพบุรุษ และเลี้ยงพิณรรพบุรุษ ตลอดจนเลี้ยงพ่อแม่ ส่วนลูกสาวเมื่อแต่งงานไปแล้วก็จะไปนับถือพี่ทางฝ่ายสามี (瓦สนา อรุณกิจ, 2529, หน้า 110) ดังนั้นครอบครัวของชาวไทยทรงคำจึงให้ความสำคัญกับลูกผู้ชายมากกว่า ลูกผู้หญิง

การแต่งงาน สังคมของชาวไทยทรงคำจะให้ห้องนอนแก่คุณที่อยู่ต่างชั้นกันแต่งงานกันได้ ซึ่งได้แก่ ชั้นชั้นผู้ตัวกับผู้น้อย สามารถแต่งงานกันได้โดยไม่ถือว่าเป็นการผิดประเพณี และถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ตัวก็ต้องจัดพิธีแต่งงานแบบผู้ตัว แต่ถึงอย่างไรก็ตามแม่ฝ่ายหญิงจะเป็น ชั้นชั้นผู้ตัว แต่ถ้าแต่งงานกับผู้ชายที่เป็นผู้น้อยก็จะต้องหันไปนับถือผู้น้อยของฝ่ายชาย เพราะ การนับถือพี่และสืบพิณนี้ยึดเอาฝ่ายชายเป็นสำคัญ ทั้งนี้ชีวิตแต่งงานของชาวไทยทรงคำนั้นเป็นแบบ ผัวเดียว เมียเดียว (Monogamy) ไม่นิยมการมีมากผัวหลายเมีย และไม่นิยมการหย่าร้าง และไม่นิยมแต่งงานกับพ่อเมย์หรือแม่หนาย ถ้าเป็นแม่หนายจะแต่งงานใหม่ต้องออก嫁ผีเดิมของสามีตนที่นับถือ เศียก่อน จึงจะสามารถแต่งงานใหม่ได้

การแต่งงานของชาวไทยทรงคำ ในพื้นที่ ต.พันเสา อ.บางระกำ จ.พิษณุโลก ส่วนใหญ่จะแต่งงานเมื่ออายุได้ร้า 22 – 23 ปี ซึ่งการแต่งงานในปัจจุบันจะมีอยู่ 2 แบบ ด้วยกัน คือ แต่งแบบไทยทรงคำหรือแต่งแบบไทย หรืออาจจะผสมผสานกันระหว่างพิธีไทยกับไทยทรงคำก็ได้ ส่วนการแต่งงานกันเองภายในเครื่องญาติสามารถแต่งงานกันได้ แต่จะต้องเป็นญาติต่างฝั้นกันเท่านั้น และเมื่อแต่งงานกันไปแล้วลูกชายก็นำภรรยาเข้ามาอยู่ในครอบครัวของพ่อแม่ตนหรือมักจะมาปลูกบ้านเรือนใกล้เคียงกับบ้านพ่อแม่ ซึ่งก่อนที่จะนำภรรยามาเข้าบ้านของฝ่ายชาย ฝ่ายชายอาจจะต้องไปอัญเชิญบ้านฝ่ายหญิง 1-5 ปี เรียกว่า “สา” หรือ “อาสา” กรณีเช่นนี้เกิดจากการที่พ่อแม่ฝ่ายหญิงไม่เรียกสินสอดทองหมั้น แต่ให้ฝ่ายชายไปอาสาทำงานรับใช้พ่อแม่ฝ่ายหญิงเป็นการทดแทน แต่ในปัจจุบันจะอยู่บ้านฝ่ายหญิง 3 วัน แล้วก็แยกครอบครัวออกไป

การสืบสืบจึงเป็นการสืบสกุลของชาวไทยทรงคำ ลูกผู้ชายทุกคนมีหน้าที่สำคัญ คือ ต้องสืบผิบบรรพนุรุษ การสืบสืบจะสืบททางฝ่ายชาย ส่วนในด้านการนับถือผิฝ้ายพ่อหรือฝ่ายชาย ลูกสาวเมื่อแต่งงานก็ไปสืบผิทางฝ่ายสามี อย่างไรก็ตามในกรณีที่ครอบครัวใดมีแต่ลูกสาวหรือมีลูกสาวคนเดียว ถ้าพ่อแม่ตายไปและภายในครอบครัวลูกสาวที่แต่งงานแล้วขึ้นไม่มีลูกชาย ก็จะอนุโฒให้ลูกสาวเลี้ยงผิบรรพนุรุษไปชั่วคราวแต่จะสืบผิไม่ได้จนกว่าลูกสาวจะมีลูกชาย ที่จะมารับหน้าที่ในการสืบสืบและเลี้ยงผิบรรพนุรุษแทนต่อไป ดังนั้นในกรณีเช่นนี้ฝ่ายหญิงจะต้องมีลูกชายมากกว่า 1 คน ขึ้นไป โดยมอบหมายให้ลูกชายคนใดคนหนึ่งรับเลี้ยงผิบรรพนุรุษทางฝ่ายแม่เป็นกรณีพิเศษ ส่วนลูกชายที่เหลือหั้งหนดจะเลี้ยงผิทางฝ่ายพ่อตามปกติ

ดังนั้น ในด้านของเครื่องญาติจึงให้ความสำคัญกับเครื่องญาติฝ่ายพ่อนากกว่า และเครื่องญาติฝ่ายพ่อแม่มีบทบาทในครอบครัวมากกว่าเครื่องญาติฝ่ายแม่ เนื่องด้วยจากลักษณะของความเชื่อในการนับถือผิและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผิ เช่น พิธีเสนเรือน ซึ่งเป็นพิธีเลี้ยงผิบรรพนุรุษ ผู้ที่ญาติอยู่ในเครื่องญาติ ผิเดียวกันก็จะมาร่วมตัวกัน ทำให้ระบบเครื่องญาติของชาวไทยทรงคำ มีความผูกพันแน่นแฟ้นกันอย่างมาก

โครงสร้างอำนาจในครอบครัว

ดังที่ได้กล่าวถึงไปในส่วนระบบครอบครัวและเครือญาติ สังคมของชาวไทยทรงคำนั้นจะให้ความสำคัญกับฝ่ายชายมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นการสืบ嗣 นับถือพ่อ และการเลี้ยงผู้ตามความเชื่อของชาวไทยทรงคำ ที่ผู้ชายท่านนั้นที่จะได้รับสิทธิในการสืบ嗣และเลี้ยงผู้บรรพบุรุษต่อไป ตลอดจนการมีสิทธิในการดูแลทรัพย์สิน และตัดสินใจในฐานะเป็นผู้นำครอบครัวมากกว่า ส่งผลให้สถานภาพทางสังคมของฝ่ายชายสูงกว่าฝ่ายหญิง และสถานภาพของฝ่ายชายจะสูงขึ้นอีก เมื่อลูกชายแต่งงานและนำสะไภ้เข้ามาอาศัยอยู่ในบ้าน (วารสาร อรุณกิจ, 2529, หน้า 121)

ภายในครอบครัว พ่อซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวจะมีอำนาจมากที่สุดในบ้านและเป็นผู้รับผิดชอบสมาชิกทุกคนในครอบครัว สามีจะมีอำนาจมากกว่าภรรยา และสมาชิกทุกคนในบ้านต้องเชื่อฟังพ่อหรือหัวหน้าครอบครัวในการตัดสินใจเรื่องราวต่างๆ ในบ้าน ซึ่งเมื่อผู้ชายมีอายุมากขึ้นและมีครอบครัวขยายใหญ่ขึ้น ก็จะยิ่งมีสถานภาพทางสังคมสูงขึ้น

นอกจากนี้ ผู้ชายมักจะมีบทบาทในการเลือกหัวหน้าหมู่บ้าน เข้าร่วมประชุมต่างๆ ของหมู่บ้าน ส่วนผู้หญิงจะร่วมอภิปรายและแสดงความคิดเห็นน้อย ซึ่งในปัจจุบัน แม้ว่าจะผู้หญิงจะมีบทบาทมากขึ้นในหมู่บ้าน และร่วมแสดงความคิดเห็นมากขึ้นเวลานี้การประชุมในหมู่บ้านแต่เดิมบทบาทของผู้ชายในพิธีกรรมและการสืบ嗣บรรพบุรุษยังคงมีความสำคัญอย่างมาก รวมทั้งบทบาทในการเป็นหัวหน้าครอบครัว การตัดสินใจต่างๆ ผู้ชายไทยทรงคำยังคงมีบทบาทมากกว่าผู้หญิง

นายทองคำ สิงห์ลอ ชาวะไทยทรงคำ วัย 53 ปี กล่าวว่า; “ลูกผู้ชายคนโตสำคัญที่สุดในบ้าน เพราะต้องสืบ嗣และเลี้ยงผู้บรรพบุรุษ ในความเชื่อนางอย่างกี๊ เช่นกัน มันน่าเบลอกและไม่น่าเชื่ออย่างเรื่องการปลูกข้าว ลูกผู้ชายในบ้านเป็นคนเอาพันธุ์เมล็ดข้าวมาปลูก และมีพื้นอ่องญาติผู้หญิงขอไปปลูกต่อค่วย ข้าวก็จะ โตรงามดี แต่ถ้าลูกผู้หญิงในบ้านเอาเมล็ดข้าวมาปลูกเองหรือให้ลูกผู้ชายปลูก ข้าวกลับไม่งาม ซึ่งผมก็ลองดูผลก็เป็นเช่นนั้น” (นายทองคำ สิงห์ลอ (สัมภาษณ์) | มีนาคม 2556)

ความเชื่อในเรื่องผู้ชายไม่ได้ส่งผลต่อการจัดลำดับความสัมพันธ์ในครอบครัวท่านนั้น ที่ผู้ชายจะมีบทบาทมากกว่าผู้หญิง แต่ยังรวมถึงบทบาทในทางวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมสำคัญของชาวไทยเช่นเดียวกัน ในพิธีกรรมหรืองานฉลองต่างๆ ในระดับหมู่บ้านจะมีผู้ชายซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวแต่ละครอบครัวเป็นผู้นำคนสำคัญ และผู้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ก็มักจะเป็นผู้ชาย เช่น หม้อเสน หม้อมด หมօสะ ล่ามแต่งงาน เปยกก เป็นต้น ซึ่งผู้หญิงจะมีหน้าที่ในการช่วยเตรียมของทำอาหารและเก็บภาชนะหลังเสร็จพิธี

ดังนั้น ด้วยบทบาทของผู้ชายที่มากกว่าผู้หญิงในครอบครัวและสังคมของชาวไทยทรงคำทำให้ ผู้ชายมีอำนาจมากกว่าผู้หญิงในครอบครัว ซึ่งเป็นลักษณะของสังคมแบบชายเป็นใหญ่ (Patriarchal) ภายใต้รัชคิดและความเชื่อในการนับถือผู้ชายและสืบพิทีให้อำนาจแก่ผู้ชายมากกว่าผู้หญิง

โครงสร้างอำนาจทางสังคม

พื้นฐานของการจัดระเบียบลำดับชั้นทางสังคมของไทยทรงคำนั้น ความเชื่อในการนับถือผู้ชายเป็นพื้นฐานสำคัญของการเกิดความสัมพันธ์ตามโครงสร้างทางสังคม โดยที่ชาวไทยทรงคำจะมีการแบ่งลำดับชั้นทางสังคมออกเป็น 2 ชั้นใหญ่ๆ คือ ชนชั้นผู้ดี ต่ำ กับชนชั้นผู้น้อย ตามระบบตรากุลการนับถือผู้สืบท่อต่อกัน ดังนี้

1. ชนชั้นผู้ดี หรือผู้ดี คือ กลุ่มนบุคคลที่สืบทេืនสายตระกูลมาจากการเจ้าอาญในสมัยก่อน ซึ่งแต่เดิมผู้ดี หรือพวกเจ้า เป็นชนชั้นปักทองในสังคมแต่ตั้งเดิมของไทยทรงคำ และชนชั้นผู้ดี ท่านนั้นที่สามารถเชิญผู้เมืองได้ เพราะเชื่อว่าผู้ดี ท่านนั้นลงมาเกิดจากเมืองฟ้า หรือเมืองสวรรค์ จึงสามารถติดต่อกับผู้เมืองได้

ตามหลักชาติประเพณีชนชั้นผู้ดี จะมีศักดิ์ทางสังคมที่สูงกว่าชนชั้นผู้น้อยตั้งแต่ เกิดจนกระทั่งตาย ผู้ดี ก็ เช่นกัน มีศักดิ์สูงกว่าผู้น้อย ซึ่งตรงนี้ นำมาสู่ความแตกต่างของการประกอบพิธีกรรมตามลำดับชั้นของการนับถือผู้ชายและตรากุล รวมทั้งความเชื่อในชีวิตหลังความตาย โดยเชื่อว่าชนชั้นผู้ดี เมื่อตายไปแล้ว จะไปอยู่บนสวรรค์ชั้นที่สูงกว่า มีความสุขยิ่ง และสุขสบาย เรียกว่า “เรือนพาน” หรือ “เรือนพานหลวง”

2. ชนชั้นผู้น้อย คือ ชนชั้นที่เป็นกลุ่มนบุคคลที่สืบทេืនสายตระกูลมาสามัญชน โดยในสมัยก่อนจะเป็นชนชั้นที่อยู่ภายใต้การปกครองของผู้ดี ชนชั้นผู้น้อยสามารถบูชาผู้บรรพบุรุษของตนเองได้ แต่ไม่สามารถบูชาผู้เมืองได้ เมื่อตายไปแล้ว เชื่อกันว่าชนชั้นผู้น้อยจะไปอยู่ที่ “ต่ำดอย” หรือ “เรือนพานน้อย” อันเป็นสถานที่สำหรับผู้น้อย

การแบ่งชนชั้นในโครงสร้างทางสังคมของไทยทรงคำ จึงพื้นฐานมาจากความเชื่อในการนับถือสายตระกูลและการนับถือผู้ชาย โดยที่ในปัจจุบันการแบ่งชนชั้นออกเป็น 2 ชั้นชั้นนี้ยังปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันของสังคมชาวไทยทรงคำ ในพื้นที่ตำบลพันเสา อ.บางระกำ จ.พิษณุโลก เนื่องจากการสืบตระกูลจะสืบตามการนับถือผู้ชายเป็น

ตระกูลผู้ตัว ฝ่ายหลัง ก็จะต้องหันไปนับถือฝีและเข้าฝู่ตัวตามสามีเป็นหลัก ทำให้แม่ว่าสังคมของไทยทรงค่าจะไม่มีรูปแบบการปกครองโดยชนชั้นผู้ตัวอิกร่องไว และไม่สามารถแยกแยะออกได้ชัดเจนว่าใครเป็นชนชั้นผู้ตัวและชนชั้นผู้น้อย เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่และอาชีพที่คล้ายคลึงกัน แต่วิธีคิดและการจัดลำดับชั้นทางสังคมเช่นนี้ก็ยังคงอยู่ โดยจะปรากฏให้เห็นชัดเจน เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในวิธีชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ตามลักษณะของชนชั้น ซึ่งชนชั้นผู้ตัวจะมีพิธีกรรมและรายละเอียดที่ปลีกย่อยแตกต่างไปจากชนชั้นผู้น้อย และมีพิธีกรรมใหญ่โตและหรูหรากว่า อย่างไร ก็ตามทั้งสองชนชั้นนี้ก็ต่างยอมรับในสถานะลำดับชั้นทางสังคมของตนเอง ไม่มีความขัดแย้งหรือการต่อต้านสิทธิอำนาจระหว่างกันแต่อย่างใด และยังร่วมมือช่วยเหลือกันสนับสนุน ญาติพี่น้อง เมื่อมีงานประเพณี พิธีกรรมสำคัญๆ ของแต่ละฝ่าย เพียงแค่ว่ามีข้อห้ามตรงที่อิกฝ่ายที่นับถือฝีในชนชั้นที่ต่างกันจะไม่สามารถเข้าร่วมพิธีกรรมในห้องผู้เรือนของอีกฝ่ายได้ ซึ่งต่างฝ่ายก็ต่างทราบข้อปฏิบัติต่อกันและกันเป็นอย่างดี โดยไม่มีความขัดแย้งทางชนชั้นในสังคม

ดังเช่นที่นายบาน แพงเพชร หมອเสน (ชนชั้นผู้น้อย) อายุ 74 ปี ได้กล่าวไว้ว่า; “เราไปช่วยเขาได้ ผู้ตัวเขาจะมีพิธีกรรมที่เยอะกว่า แต่เราจะไปยุ่งกับฝีเขาไม่ได้ มันคนละส่วนกัน และหมອเสนก็ต้องแยก ผู้น้อยก็จะมีหมອเสนของผู้น้อย ส่วนผู้ท้าวหมອเสนก็ต้องเป็นคนในชนชั้นผู้ตัวเท่านั้น จะข้ามชั้นกันไม่ได้” (นายบาน แพงเพชร (สัมภาษณ์) 25 ตุลาคม 2555)

และในกรณีของการใช้ทรัพย์สินสาธารณะร่วมกันก็เช่นกันก็มีการแบ่งชั้นตามความเชื่อเรื่องฝี อย่างเช่นที่ นายทองคำ สิงหลอ ได้พูดถึงเรื่องของการใช้น้ำร่วมกันไว้ว่า ; “เรื่องน้ำที่ใช้ร่วมกัน เราจะไม่ให้น้ำให้ผ่านจากบ้านของคนที่เป็นผู้ตัวมาบ้านของคนที่เป็นผู้น้อย เพราะมันจะข่มกัน ถ้าน้ำไหลจากบ้านผู้น้อยไปบ้านผู้ตัวไม่เป็นไร เพราะเขาฝีใหญ่กว่า แต่จากบ้านเขามาบ้านเราไม่ได้ ถือว่าข่มกัน เพราะเราฝีเล็กกว่า” (นายทองคำ สิงหลอ (สัมภาษณ์) 1 มีนาคม 2556)

ฝึกนพิธีกรรมตามความเชื่อ

ดังที่ได้กล่าวถึงไปแล้วว่า ความเชื่อเรื่องผีมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวไทยทรงค่าตั้งแต่เกิดจนกระทั้งตาย รวมทั้งระปีนยังคงสร้างทางสังคมตั้งแต่ในระดับครอบครัวจนถึงสังคม พิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบพิธีตามความเชื่อในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องของการนับถือผี ขวัญและพระพุทธศาสนาซึ่งในปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้ผสมผสานอยู่ด้วยกัน และพิธีกรรมบางอย่างตามความเชื่อดังนี้คือของไทยทรงค่าเริ่มหายไปหลายส่วน ตามกาลเวลาและสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ได้แก่ การรับเอาพิธีของพุทธศาสนาเข้ามาแทนที่ และการที่ไม่มีผู้สืบทอดพิธีกรรมหลักสำคัญๆ ของชาวไทยทรงค่า

พิธีกรรมตามความเชื่อเรื่องผี และขวัญของชาวไทยทรงค่า สามารถจำแนกรายละเอียดได้ดังนี้

1. พิธีกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่

1.1 พิธีเสนอเรียกขวัญ

1.2 พิธีเสนอแก้เคราะห์

1.3 พิธีขึ้นบ้านใหม่

1.4 พิธีเชิญผีขึ้นเรือน

1.5 พิธีเสนอกวัดภายใน

1.6 พิธีเสนอป่าดง

1.7 พิธีเสนอป่าดงข้าวใหม่

1.8 พิธีเสนอเรือน

1.9 พิธีเสนอห้ามนด

2. พิธีกรรมเกี่ยวกับวัญจักษ์ของชีวิต

2.1 พิธีแต่งงาน

2.2 พิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย

2.3 พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด

3. พิธีกรรมเกี่ยวกับแผนหรือผ้าพิพากษา

3.1 พิธีเสนอตั้ง

4. พิธีกรรมเกี่ยวกับผู้ประจำหนูน้ำ

4.1 พิธีไหว้ศาลประจำหนูน้ำ

พิธีเกี่ยวกับขวัญของชาวไทยทรงดำ

ความเชื่อเรื่องขวัญ

ชาวไทยทรงดำเชื่อว่าแผนเป็นผู้สร้างมนุษย์ลงมาเกิด โดยมีแผนแนน กือ แผนผู้ดังนั่งขวัญ ของมนุษย์ทำให้มนุษย์อาชญากรรม หรือยาวยาตามที่กำหนด เป็นผู้หล่อหลอมขวัญของมนุษย์ ซึ่งในร่างกายของมนุษย์จะมีขวัญทั้งหมดอยู่ในอวัยวะสำคัญๆ รวม 32 ขวัญ ขวัญในร่างกายคนเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า แต่เป็นสิ่งที่ทำให้ร่างกายมีชีวิตเคลื่อนไหวและทำงานต่างๆ ได้ ขวัญเหล่านี้จะอยู่ในร่างกายคน ในยามปกติก็จะมีจิตใจปกติและสุขภาพสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อขวัญในร่างกายต่างๆ นั้นอยู่ครบถ้วน หากขวัญมีอันเป็นไปในทางไม่ดีแล้วผู้เป็นเจ้าของขวัญนั้นจะเจ็บไข้หรืออื้อเป็นไปกติกา ขวัญเป็นสิ่งที่อ่อนไหวง่ายอาจหลงหรือตกหล่นจากร่างกายคนได้ง่าย เมื่อคนตกใจหรือเจ็บไข้ ตั้งนั้นมีมีค่านเจ็บป่วย จึงนักจะทำพิธีสู่ขวัญหรือเรียกขวัญของผู้นั้นให้กลับมาอยู่ในร่างกายตามเดิม และเมื่อแผนแนนกำหนดขวัญแล้วก็จะส่งต่อมาที่แผนชาด ซึ่งเป็นแผนผู้กำหนดชะตาชีวิต และส่งลงมาเกิดในโลกมนุษย์ (สาสน์ผู้ไทย, 2523, หน้า 23)

เมื่อคนตายขวัญที่อยู่ในร่างกายคน ที่เรียกว่า “ขวัญกหหรือขวัญตัน” ก็จะออกจากร่างแยกข้ายกันไปอยู่ตามสถานที่ต่างๆ ในเมืองฟ้าตามกุ่ม ได้แก่ (เรณู เมฆมือนจันทร์เชย, 2542, หน้า 43)

1. ขวัญหัว ท้อญี่บริเวณศีรษะจะไปอยู่กับลูกหลานที่ “กะล้อหอง” อันเป็นสถานที่จัดไว้ในบ้าน ทุกบ้านจะมีห้องสำหรับผึ่งบรรพบุรุษอาศัย (ในปัจจุบัน บางบ้านห้องผึ่งเรือน อาจจะมีห้องพระอยู่ในห้องค้ายกได้ เป็นการทดสอบความเชื่อระหว่างเรื่องผึ่งกับพระพุทธศาสนา) กะล้อหองเป็นสถานที่ที่ให้ขวัญของพ่อแม่มารอยู่อาศัยที่บ้านของลูกชาย โดยลูกผู้ชายจะมีหน้าที่ในการ เช่น “ไหว้พ่อแม่ บรรพบุรุษต่อไป ส่วนบ้านใดที่ไม่มีลูกชาย เมื่อตายไปขวัญจะไปอยู่ “ศาลเลือกหรือคุบ” ที่ลูกสาวปลูกให้ ซึ่งอยู่ในบริเวณบ้านลูกชาย แต่จะไม่เข้าไปอยู่บ้านลูกชาย

2. ขวัญปลายหรือเงา จะໄไปอยู่ป่าแห่งหนึ่หรือป่าช้า หรืออาจกระจัดกระจำบໄไปอยู่ตามสถานที่ต่างๆ ในจักรวาล ขวัญที่ออกจากร่างกายคนนั้นจะถูกส่งໄไปยังสถานที่ต่างๆ โดยหมวด (ชาบ) หรือ مدن (หมู่)

กรณีที่คนตายเป็นชนชั้นผู้ด้าวหรือผู้ห้าว เขายกจะทำพิธีส่งขวัญของผู้ด้วยกลับໄไปยังเมืองฟ้า โดยໄไปอยู่ที่ “เรือนพาน” อันเป็นสถานที่ที่สุขสบายและอยู่สูงกว่าระดับของชนชั้นผู้น้อย ซึ่งต้องໄไปอยู่ที่ “ต่ำดอย” ที่เป็นที่อยู่ของพวกผู้น้อยในเมืองฟ้า

สถานที่อยู่ของขวัญหลังการตาย

สถานที่อยู่ของขวัญหลังการตาย จากเอกสารความโตัวหรือเอกสารบันทึกเรื่องราวของชาว่าไทยทรงคำกล่าวว่า สถานที่เชื่อมต่อของมนุษย์กับเมืองฟ้า เชื่อว่า อยู่ที่บริเวณ “น้ำตกคิดผีไฟ” ในจุเมืองลอ แคว้นสินสองจุ่ว ขวัญของมนุษย์จะถูกส่งขึ้นมาในเมืองฟ้าที่นี่ ส่วนขวัญสัตว์จะมาอยู่บริเวณปากทางขึ้นเท่านั้น จะตามเจ้าของไปสูงกว่านั้นไม่ได้ พอพื้นเขตเมืองมนุษย์ไปก็เป็นคืนเด่นของمدن ซึ่งเป็นที่อาศัยของผู้มีเวทย์มนตร์คากาโดยเฉพาะ

เมืองمدن เป็นสถานที่ที่กว้างขวางและอุดมสมบูรณ์ มีลักษณะคล้ายกับเมืองมนุษย์ และตั้งໄไปจากเมืองمدن คือ “ล้ำจงกลาง” เป็นที่อยู่ของขวัญคนธรรมชาตามีแม่น้ำและที่พำนากันของขวัญปลาย ขวัญของผู้คนจะมีที่อยู่อาศัยและการทำนาหากินแบบเดียวกันกับในเมืองมนุษย์

เมื่อพื้นที่นี้จะอิ่งฟั่ง “เย็นน้ำตาลาย” เป็นค่านที่ผ่านขึ้นໄไปอีกชั้นหนึ่งของเมืองฟ้า นายค่าน มีชื่อว่า “องกวนพันล้อง” ผู้ที่ขึ้นแม่น้ำต้องเขื่อ โดยจะมี “นายลอ” เป็นผู้พาย ค่าธรรมเนียมในการขึ้นจะต้องเสียเปิด 1 ตัว กับเงิน 2 บี เป็นอย่างน้อยจึงจะขึ้นได้ แต่สำหรับผู้ที่มีเวทย์มนต์ เช่น مدن อาจขึ้นได้โดยวิธีอื่นไม่ต้องนั่งเรือก็ได้

ในแม่น้ำจะเป็นที่อยู่อาศัยของนาค (เงือก) พอกขึ้นໄไปอีกค้านหนึ่งจะถึงบริเวณ “สวนไหน” หรือ “ป่าหม่อน” อันเป็นที่ร่มเย็นและความสมบูรณ์ พอกหนุ่มสาวที่ตายแล้ว มักนิยมมาอยู่ในบริเวณนี้ เพราะมีอาณาเขตกว้างขวางสำหรับการละเล่นและรื่นเริงต่างๆ ขวัญของหนุ่มสาวและเด็กๆ มักนิยมໄไปเล่นกีฬา เช่น ลูกข่าง สะบ้ำ ตีไก่ ฯลฯ สถานที่เล่นกีฬา เรียกว่า “ช่วงอื่น”

ถัดจากของอื่นไป เป็นที่อยู่ของพวกคนที่ติดด้วยอุบัติเหตุ เช่น จนน้ำตาย ตกต้นไม้ตาย หรือตายไม่ดีแบบอื่นๆ รวมทั้งพวกที่ติดด้วยอาชญากรรมของมีคุณต่างๆ ที่อยู่จะเรียกว่า “เมืองผีวายและหัวจุ่ม คืนตีนจุ่นน้ำ”

พอหมอดู เมืองผีวายและหัวจุ่มคืนตีนจุ่นน้ำ ก็จะถึง “ลำดอย” อันเป็นที่อยู่ชั้นสูงสุด ของวัณยุของคนสามัญที่ไม่ใช่เจ้า ซึ่งมีสภาพคล้ายเมืองนุழย์ มีบ้านเรือน มีไร่นาต่างๆ ที่ผู้อยู่อาศัย จะต้องทำนาหากินและปลูกบ้านอยู่กันเอง นอกจากนี้ยังมีบ่อน้ำสำหรับกิน เรียกว่า “บ่อน้ำกินเย็น” ด้วย หลังจากพื้นเขตลำดอย จะมีภูเขาสูงมาก many คือ “ภูเขากุนมเขาของเมืองฟ้า” และทาง “แยกสามสิบแคะ” อันเป็นทางแยกติดกันมากหลายสำหรับไปยังที่อาศัยของพวกเดนและวัณยุ ของพวกเจ้านาย สถานที่อยู่ของแฉนต่างๆ เช่น แฉนหลวง แฉนชาด แฉนเคอะ แฉนลิง และแฉน อื่นๆ อยู่ทางซ้ายของทางแยกสามสิบแคะ ส่วนทางด้านขวาเป็นโรงงานผลิตมนุษย์ของแฉนแนน ส่วนทางตรงตัดไปเป็นที่อยู่ของวัณยุเจ้านาย ซึ่งส่วนมากมาจากสกุลลօและสกุลคำ เจ้านายชั้นสูง จะอยู่ในบริเวณที่เรียกว่า “เรือนพานหลวง” ส่วนบริเวณที่อยู่ของเจ้านายชั้นผู้อยู่รองลงมาจะอาศัยอยู่ที่ “เรือนพานน้อย” ผู้ที่อาศัยอยู่ที่เรือนพานน้อยนั้น ไม่ต้องทำงานหนัก นิ่งอยู่ก็ได้ ลี้งนั้นตามปรารถนาเหมือนกับเมืองเนรമิต

ในระหว่างทางสามสิบแคะไปเรือนพาน และจุดต่างๆ ของเมืองฟ้านั้น ยังมีคินแคนแปลกๆ อีกเช่น ไกล้ำๆ ทางแยกสามสิบแคะ จะมีสถานที่ซึ่งพิพิธหรือแฉนที่สติไม่ค่อยดีอาศัยอยู่เรียกว่า “นางบิดนางเมื่อน” ถัดมาเป็นแม่น้ำมีเรือที่วัณยุต้องผ่านไปขึ้นเรือนพาน แม่น้ำนี้มีชื่อว่า “น้ำเกีย” ริมฝั่งแม่น้ำเป็นป่ากวางเต็มไปด้วยต้นมะม่วง เรียกว่า “ต้นมะม่วงขวางหลวง” ซึ่งอยู่ติดกับป่าช้าของพวกพิพิธ คือ “ป่าแหวเมืองฟ้า” ดัน ไม่บริเวณนี้ใหญ่โต ดังคำอธิบายว่า “ต้นนอนใหญ่ยันได้ 3 หัวย ต้นกล้วยยันได้ 3 เขา” หรือแปลว่า ต้นนอนมีใบใหญ่เงาบังหัวยได้ 3 หัวย ต้นกล้วยมีขนาดใหญ่โต เกาะติดไปปังภูเขาได้ถึง 3 ลูก

ถัดจากบริเวณป่าใหญ่นี้เป็นพื้นที่บริเวณแห้งแล้งกันควรว่างเปล่าทำอะไรไม่ได้ ดังคำพังเพยที่ว่า “น่าแส้งบ่ปลูกหม่อน น่าสอนบ่ปลูกข้าว” บริเวณที่แห้งแล้งนี้ยังมีเมืองอันเป็นที่อยู่ของพวกบ่าวสาวที่ไร้คุตายก่อนที่จะได้แต่งงาน จึงมีลักษณะเครื่องของ เรียกว่า “เมืองโกรี๊ะ” พื้นจากเขตเมืองนี้จะสามารถกับเขตป่าใหญ่ที่มีต้นไม้ขึ้นเป็นเงินเป็นทอง มี “คงปีเงินกำปี” หรือ ต้นกล้วยเป็นเงินเป็นทองขึ้นอยู่ ในป่าเมืองฟ้ามีความอุดมสมบูรณ์ นกเงินนกทองบินไปนา

เพื่อเก็บผลไม้ต่างๆ บ้านเรือนของแคนหรือผู้พ่อต่างๆ ปลูกอยู่ในบริเวณถัดไปจากป่าเงินป่าทองนี้ เมืองแคนนี้เป็นที่อยู่ร่วมด้วยสูงสุดในจังหวัด

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าชาวไทยทรงคำนี้เมื่อตายไปแล้วไม่มีไปประกเหมือนดังความเชื่อตามพระพุทธศาสนา จะมีเด้อไปยังเมืองสวรรค์ท่านั้น (stan's สัญไทย, 2523, หน้า 24)

1. พิธีกรรมเกี่ยวกับวิชีวิตความเป็นอยู่

1.1 พิธีเสนเริกขวัญ

จากความเชื่อในเรื่องขวัญดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าวญถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชาวไทยทรงคำ ซึ่งขวัญจะอยู่ดีด้วยเราตลอด แต่หากขวัญหนีหรือหายไปจากร่างกาย ก็จะเป็นบ่อเกิดให้เกิดอาการเจ็บป่วยได้ จึงต้องมีการทำพิธีเริกขวัญกลับคืน เรียกว่า “เสนอตัว” เพราะถ้าขวัญกลับมาไม่ได้ ก็หมายถึงว่าผู้ป่วยคนนี้จะต้องเสียชีวิตในที่สุด

พิธีการเสนเริกขวัญหรือพิธีการเสนตัว จึงเป็นพิธีกรรมทำเพื่อเริกขวัญ เป็นการต่ออายุต่อเจาหัว เริกขวัญกลับคืน เรียกว่า พิธีเสนอตัว ซึ่งเป็นพิธีกรรมเพื่อเริกขวัญกลับคืน โดยก่อนที่จะทำพิธีจะต้องนำเสื้อตัก (คือเสื้อที่สวมใส่อยู่ประจำยามปกติ) ไปให้หมօเสนอ ก่อนเพื่อกำหนดรันที่จะทำพิธีเสนอตัว ซึ่งจะเรียกวันเดือนไม่ให้ตรงกับวันที่พ่อตายหรือวันเผาศพคนในบ้าน

การต่อเจาหัวหรือการเริกขวัญกลับคืน หมօเสนอจะกล่าวเริกผีมากินเครื่องเช่นในขณะที่เดินทางไปแต่ละถิ่น แล้วเริกหาขวัญ และแก้เคราะห์ไปในตัว โดยการเริกซื้อและงานรับ (นายคอม แอบบสมตัว อคีดหมօเสนอ (สัมภาษณ์) 25 เมษายน 2556)

เครื่องเช่นที่ใช้ในการทำพิธีเสนอตัว จะประกอบด้วยเครื่องเช่นจำนวน 2 ชุด สำหรับครู 1 ชุด และสำหรับผู้เสนอตัว 1 ชุด โดยเครื่องเช่นสำหรับครู ประกอบด้วยไก่ต้ม 8 ตัว ข้าวต้มนัด เพื่อกิน อ้อย ผลไม้อื่นๆ เหล้า ข้าวสาลี กระบุงใส่ข้าวเปลือก 1 ถัง (เป็นกระบุงของหมօเสนอ ลักษณะเป็นกระบุง มีไม้ไผ่เป็นตอกนัดแล้วทำเป็นหยาด 2 ข้าง เรียกว่า “กระบุงข้าวม้า” ถ้ายัง 1 ใน (สำหรับใส่ข้าวสารตั้งบูชาครู) ถ้ายัง 1 ใน เทียนสีเหลือง 2 เล่ม ไข่ดิบ 1 ลูก (เป็นไข่ใหม่ เรียกไข่อ้อ) กำไกเงิน 1 อัน เงิน 6 บาท จีบหมากพลู 6 คำ

ส่วนเครื่องเช่นสำหรับผู้เสนตัว ผู้เสนตัวจะนำกระบุงมา 1 ใบ ปูใบตองลงภายในกระบุง เรียก “ชาไก่ໄດ” แล้วใส่ไก่ต้ม 1 ตัว ส้มโอ มะพร้าว เพือก มัน ผลไม้อื่นๆ หุหวย 2 หัว (เป็นลักษณะหัวทิว ข้ามจากข้างหนึ่งมาอีกข้างหนึ่ง) เมิน 2 นาท

ผู้ที่จะเสนอตัวทั้งผู้ชายหรือผู้หญิง ถ้าพ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่หรือมีเฉพาะพ่อหรือแม่ที่ยังมีชีวิตอยู่ จะใช้ “ปานໄດ” แต่ถ้าพ่อแม่ตายไปแล้วจะใช้ “ชาไก่” พิธีกรรมในการเสนอตัวนี้จะมีการเตรียมเครื่องเช่นของแต่ละครั้ง สำหรับทำพิธีกรรม โดยมีขั้นตอน ดังนี้ (เรื่องราวจากไตรโซ่งในคืนแคนสยาม, ม.ป.ป., หน้า 68 – 72)

1.1.1 การแปะเคราะห์ (แพเคาะห์) กือ การนำก้านกลวย 3-4 ก้าน มาทำเป็นแพเล็กๆ เย็บกระ邦ด้วยใบตอง ใส่ผม เล็บมือ เล็บเท้าของผู้ที่จะเสนอ พร้อมทั้งหมากพู ที่ผู้ต้องการจะเสนอตัวเกี้ยวแล้วออกใส่กระ邦ไว้ หุ่นแม่นางบืนด้วยดิน 1 ตัว เทียนสีเหลืองขนาดเล็ก 4 เล่ม สถานที่ออกไม่ไฟเป็นรูปแพะ 1 ตัว รูปวัว 1 ตัว แวงเรือเล็กทำด้วยไม้ไผ่ 1 อัน หมօเสนอจะเริ่มทำพิธีในขั้นตอนนี้ เมื่อพิธีในขั้นตอนนี้เสร็จแล้วก็จะดำเนินพิธีในขั้นตอนต่อไปอีก

1.1.2 การปานหย่อง กือ การนำเสื้อใหม่ 1 ตัว ผ้าซิ้นใหม่ 1 ตัว ผ้าขาวม้าใหม่ 1 ผืน เครื่องห้อม กระจากเงา แหวน เครื่องประดับทองคำแท้ ไก่ต้ม 1 ตัว ซี่ไม้ไผ่ยาวเท่ากันจำนวน 1 กำ โดยให้ผู้ที่จะเสนอตัวกำไม้ไผ่แบบกำโดยให้หัวแม่มือโผล่พื้นออกมา ใช้ปอหรือเชือกกล้ำยมัดบิดไปทางซ้าย 1 ใจ บิดไปทางขวา 1 ใจ ไม้ขอนกระดึงยาวๆ 1 อัน เหลาขนาดเท่าตะเกียง สำหรับวงกลมล้อมรอบตัวผู้เสนอ ให้วางกาวงมากเท่าไหร่ ได้ยิ่งดี ต้นกลวย 1 ต้น ให้มีหัวดัน ก้านและใบสมบูรณ์ทั้งหมด ห้ามมีรอยตัดเป็นอันขาด ต้นไผ่ 1 ต้น ยาว 1 วา หน่อต้นอ้อยพร้อมต้นยาว 1-2 ศอก หน่อต้นเข่ายาว 1-2 ศอก ต้นหน่อนยาว 1 นิ้ว 1 อัน เหลาปลายไม้ให้แหลม หลักไม้แก่นยาว 1 นิ้ว 1 อัน เหลาจากไม้เนื้อแข็ง เหลาปลายให้แหลม นำต้มหม่อนและหลักไม้แก่นดังกล่าวมาผูกท่อนบนให้ติดกัน เหลือด้านปลายแหลมไว้สำหรับปักลงในชามข้าวสาร จากนั้นหมօเสนอจะเริ่มทำพิธี เมื่อทำพิธีในขั้นตอนนี้เสร็จแล้วก็จะดำเนินพิธีปานเบ้าในขั้นตอนต่อไป

1.1.3 พิธีปานเบ้า กือ การนำเอาเบ้าคินเผา 2 เบ้า หุ่นแม่น้ำบืนด้วยดิน 1 ตัว หุ่นเจ้าของเสนอบืนด้วยดิน 1 ตัว หุ่นรูปร่างเรื่องบืนจากดิน 1 อัน ไก่ต้ม 1 ตัว หมูต้ม 1 ชิ้น นำหัวหมุดใส่ลงใน “ตอบม้อน” ซึ่งเป็นภาชนะ-sanตา ไปลายชะลอม รูปร่างคล้ายโตกของทางภาคเหนือ จากนั้นหมօเสนอจะเริ่มทำพิธี เมื่อพิธีในขั้นตอนนี้แล้วเสร็จก็จะทำพิธีขั้นตอนต่อไป

1.1.4 พิธี “งายมด” เป็นการนำเอาไก่ต้ม 5 ตัว ใส่ลงในปานเพื่อนแล้วนำเอาไก่ต้มอีก 1 ตัว มาทำเป็นไก่ซอง ซึ่งในพิธีจะเรียกว่า “งายมด” โดยนำไก่บ้านที่มีชีวิตอยู่จำนวน 3 ตัว เป็นไก่ตัวผู้ 2 ตัว ไก่ตัวเมีย 1 ตัว ไก่ตัวผู้จะเป็นไก่สำหรับตามขั้นตอน ส่วนไก่ตัวเมียนำมาจากบ้านของคนอื่นได้ เรียกว่า “เปือกจวง” ถ้าเป็นพิธีเสนอตัวผู้ชาย ไก่ตัวผู้จะต้องนำมาจากบ้านของผู้เสนออง ล้วนๆ ไก่ตัวผู้นำมาจากบ้านคนอื่นได้ นำไปไก่ตัวผู้และไก่ตัวเมียรวมทั้งหมด 2 ตัวข้างลงในเบ่ยใบเดียวกัน ส่วนไก่ตัวผู้อีก 1 ตัว ขังในเบ่ยอีกใบหนึ่งแยกออกจากกันต่างหาก เมื่อตรัสรีย์มเครื่อง เช่น เสร็จเรียบร้อยแล้วจึงจะไปตามหม้อเสนอมาเพื่อเริ่มทำพิธีต่อไป โดยหมอนที่จะทำพิธีนี้จะเรียกว่า “หม้อเมือง” และมีผู้ช่วยหมอน 1 คน จะเลือกทำพิธีในห้องเปล่อง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบ้านที่อยู่ระหว่างห้องกลางห้องกับห้องสี พิธีจะเริ่มด้วยการยกครู มีเครื่อง เช่น สำหรับการทำพิธียกครูผู้ช่วยหมอนจะยกไก่ซองมาอกรถให้หม้อเสนอถือ จากนั้นหม้อเสนอจะทำพิธีแล้วนำยนออก กล่าวถึงเจ้าของเสื้อที่เจ็บป่วยไม่สบายอยู่นั้นว่า สุขภาพอาการจะดีขึ้นหรือไม่ดี ถ้าไม่ดีจะให้หม้อเสนอทำพิธีช่วยให้ดีขึ้น เมื่อเสร็จพิธีหม้อเสนอจะกินข้าวก่อนจากนั้นก็จะเริ่มพิธีต่อไป โดยในขั้นตรีย์จะมีการเชิญหมอนาร์วมพิธีมากขึ้น คือ หม้อเป้าปีใหญ่ 1 คน หม้อเป้าปีเล็ก 1 คน หม้อเก็บน้ำเม็ดข้าวสาร 1 คน และหม้ออะ 1 คน เจ้าบ้านจะเชิญเฉพาะหมู่ทุกคนให้กินอาหารพร้อมกันก่อนที่จะทำพิธีอีก 1 ต่อไป

1.1.5 พิธีแก้กระห์ พิธีนี้หมอนจะทำพิธีเสียงทางน้ำจำนวนเม็ดข้าวสารจำนวนคู่หรือจำนวนคี่ ซึ่งถือกันว่าถ้าน้ำได้จำนวนคู่ก็จะเป็นคำทำนายที่ดี ถ้าได้จำนวนคี่จะเป็นคำทำนายที่ไม่ดี ดังนั้นถ้าได้จำนวนคี่ต้องมีการแก้กระห์ให้ดีขึ้น โดยการนำเอา ผม เศษเล็บของคนที่มาแก้กระห์นั้น แล้วทำพิธีต่อไป

1.1.6 พิธีต่ออายุ หรือ เรียกว่า “การต่อเงาหัว” ให้แก่คนที่มีกระห์มาทำพิธีต่ออายุ โดยให้คนที่มีกระห์เข้ามานั่งในพิธี พร้อมทั้งสวมหมวกที่ตกแต่งด้วยผ้าไหมสีแดงพันรอบหมวกแล้ววงล้อมทับด้วยสายสิญจน์อีกชั้นหนึ่ง หมอนจะเสียงทางน้ำจำนวนเม็ดข้าวสาร ถ้าได้จำนวนคี่ คำตอบที่ได้คือ ไม่ดี ต้องทำพิธีต่ออายุหรือต่อเงาหัว

วิธีการต่ออายุ เรียกว่า “ต่อไม้瓜” โดยการตัดไม้ไผ่สุดจากต้นยาว 1 วา ให้ผู้ต้องการต่ออายุ การแบบน้ำยา 1 วา แล้วตัดไม้ไผ่ตามวนน้ำ ให้พิชิตเส้นจะทำพิชิตเส้นที่ยังทা�ยนับจำนวนเม็ดข้าวสาร ให้ได้จำนวนคู่คิดต่อ กัน 3 ครั้ง แล้วนำไม้ไผ่น้ำมาให้ผู้ต่ออายุวัดดาวอีกครั้ง ถ้าอายุมั่นขวัญยืน จะปรากฏว่าไม้ไผ่น้ำมีขนาดยาวขึ้นจากเดิมนิดหน่อย ถ้าผู้ต่ออายุเป็นเพศหญิงต้องนับจำนวนเม็ดข้าวสารให้ได้จำนวนคู่คิดต่อ กัน 4 ครั้ง แล้วนำไม้มาให้ผู้ต่ออายุวัดดาว ดังเช่นที่ผู้ชายทำทุกประการ ถ้าอายุมั่นขวัญยืนจะปรากฏว่าไม้ไผ่น้ำดัดได้ยาวขึ้นอีกนิดหนึ่ง ถ้าการนับจำนวนเม็ดข้าวสารไม่ได้จำนวนคู่คิดกันตามต้องการก็จะต้องเพิ่รพยายามทำให้กันได้

วิธีการต่อเจาหัว ให้ใช้ผ้าไห่มสีแดง 1 ผืน ผ้าธรรมชาติสีขาว 1 ผืนวางซ้อนทับกัน ให้ผ้าสีขาวอยู่ข้างล่าง ผ้าสีแดงอยู่ข้างบน และให้ผู้หญิงยืนจับปลายทั้ง 2 ข้างไว้แล้วดึงผ้าให้ตึง จากนั้นให้ผู้ที่มีกระห์ส่วนหมากที่พันด้วยไห่มสีแดง ทิ่งด้อมทับด้วยสายลิขijn อีกชั้นหนึ่งเข้าไปนั่งอยู่ใต้ผ้าที่ซึ่งตึงไว้นั้น จากนั้นหมօเสนอจะใช้ใบพลูจุ่มน้ำมันจางหรือใช้น้ำละลายกับงานแทนก์ทำให้ การประมวลงบบหมวก 3 ครั้ง หมօเสนอจะท่องมนต์ไปเรื่อยๆ เพื่อทำการต่อเจาหัวให้แก่ผู้มีกระห์หนึ้น

1.1.7 การส่งเครื่องปานหย่อง เป็นพิชิตเส้นที่ยังทा�ยนับจำนวนเม็ดข้าวสาร ตามที่เรือนบรรพบุรุษว่าจะพอให้ยินดีรับเครื่องเช่นที่ลูกหลานจัดมาให้หรือไม่

1.1.8 การเติ่งดังเบ้า เป็นพิชิตเส้นที่ยังทা�ยนับจำนวนเม็ดข้าวสารว่าจะตั้งเบ้าดินเผา ตรงไหนดี (ประชานา เจี๊ยะ 2546, หน้า 121 – 127)

1.2 พิชิตเส้นแก้กระห์

พิชิตเส้นแก้กระห์ เป็นพิชิตที่จะทำต่อเมื่อมีการตายเกิดขึ้นในบ้าน คือ คนในบ้านตาย ก็จะทำพิชิตเส้นแก้กระห์ เพื่อสะเดาะกระห์ให้แก่ทุกคนในบ้าน โดยก่อนทำพิชิตเส้นแก้กระห์ ต้องบอกกล่าวผู้เรือน พระภูมิ – เจ้าที่ หึ่งด โดยใช้เหล้าเป็นเครื่องเช่นบอกกล่าว เมื่อแม่นดมาก็ ถือว่าจะทำพิชิตดังนี้

1.2.1 หลาปานงาย คือ ให้แม่นดกินข้าวปานงาย โดยมีไก่ซ้อง คือ ไก่เป็นชันๆ มีปีก ขา หัว แล้วนำมารวบเป็นตัวไก่ แกงหน่อไม้ เมื่อเชิญหมอนดกินเสร็จแล้วก็จะจัดสำหรับเพิ่มเรียกว่า “ปานแตน” มีกับข้าวทุกอย่างมาเลี้ยงแซก เมื่อกินหลาปานงายแล้ว แม่นดก็จะทำพิชิตต่อไป

1.2.2 พิธีเชิญขวัญคนในบ้าน ให้ขวัญที่หายไปอยู่ที่ต่างๆ กลับมาสะดวก เคราะห์ที่บ้านไม่ให้หายไปหลงไปไหน ขวัญกลับมาหรือยังไม่กลับมาจะใช้วิธีการเสี่ยงทาย โดยใช้ไม้กวาด หรือไม้ไน¹ เสี่ยงให้ได้ไม้ค่าว่า 1 อัน หมาย 1 อัน เมื่อเสี่ยงได้แล้วเป็นอันเสร็จพิธี ของเครื่อง เช่นจะแบ่งคนและครึ่งกับเจ้าของบ้าน ส่วนปานครุที่เป็นกระนุงข้าวจะให้แบ่งมัดໄไปขึ้นครุที่บ้าน

องค์ประกอบของเครื่องเส่นหลักๆ ที่ใช้ในพิธีเส่นแก้เคราะห์ ได้แก่

- 1.ปานเส่น ประกอบด้วย ไก่ 2 ตัว หมู 2 ชิ้น เปือก อ้อย ข้าวต้มมัด ขนม ผลไม้ต่างๆ
- 2.ปานย่องสำหรือปานย่องแต่ง เป็นปานที่ใส่เสื้อผ้า หรือถุงหล้าวเสื้อผ้าของพ่อแม่บรรพบุรุษ จะมีเสื้อชี เสื้อก้ม ผ้าถุงลายแตง โน หัว กะจะ กะ และขันหมากวางอยู่ข้างบน รวมทั้งแก้ว แหวนเงินทอง (นายคอม แอบสมตัว (สัมภาษณ์) 25 เมษายน 2556)
- 3.ปานไห้มะแตงหรือปานข้าวหยอดไหม จะใส่ข้าวสาร หมากพลู ข้าวเปลือก กองอยู่บนใบตองไม่ปะปนกัน และมีผ้าขนหนูทำเป็นตุ๊กตา มีถ้วยแล้วทำกระทรงครอบในถ้วยมีน้ำเปล่าข้างใน และมีผ้าซิ่น ที่เรียกว่า “ผ้าซิ่นนางอาสาม” คือ ผ้าซิ่นลายแตง โน 1 ผืน ที่ยังไม่มีคนใช้ไว้สำหรับเจ้าของบ้านที่มาตกแต่ง (เรณู มหาอนันต์ทรัพย์, 2542, หน้า 95)

4.ปานครุ เป็นกระนุงข้าวม้า ข้าวเปลือก มีกำไรข้อแรก 1 อัน เทียนปีก 1 ต้น และเทียนวง 1 ต้น ไห่ 1 ฟอง วางอยู่ตรงกลาง กำไร เงิน 2 บาท ด้าย 1 ไป (1 เข็ค) ใส่ล้อมรอบล้ำยานปานครุ

5.ห่อเสื้อผ้าของคนในบ้าน ห่อด้วยผ้าขาวม้าและใส่ข้าว กับข้าวและด้วยดินผูกต่อออกมาจากห่อผ้า ซึ่งด้วยดินต้องมีจำนวนเส้นเท่ากับจำนวนคนในบ้านตรงปaleyด้วยดินมีก้องข้าว และกับข้าวกองรวมกันเป็นกองๆ วางอยู่บนใบตอง

¹ ตามคำนा�นเรื่องเล่าของชาวไทยทรงคำเชื่อว่า ไม่เสี่ยงทายหรือไม้ไน เอามาจากหมาป่าหรือหมาในที่กินคน โดยหมาป่าหรือหมาในจะใช้ไม้เสี่ยงทายเพื่อหาคนว่าอยู่บนพื้นดินหรือไม่ มีอยู่มาวันหนึ่งมีชายผู้หนึ่งเดินอยู่ในป่า เจอหมาป่าก็ได้ยกมือไหว้และหยิบดินใส่หัว พร้อมทั้งปืนหนีเข็นไปบนต้นไม้ เมื่อหมาในเอามาเสี่ยงทาย ปรากฏว่าก็หายไม่เจอ เพราะ ตีนอยู่ใต้ดิน หัวอยู่บนฟ้าหมาในจึงหัวว่า ไม่เสี่ยงทายนั้นเสี่ยงทายไม่แน่นอน จึงโยนทั้งไป ชายผู้นั้นจึงได้เก็บไม้เสี่ยงทาย และนำมาใช้เสี่ยงทายในพิธีกรรมต่างๆ ของไทยทรงคำตั้งแต่นั้นมา (นายคอม แอบสมตัว อธีตหมอม)

6.ແປເຄራະໜ້າ ອີ່ອກຮາທງສະເດາະເຄຣະໜ້າ ເປັນຮາທງເລື້ກສໍາຫັບໃສ່ຂ້າວສາຮ ເລີນມືອ ເລີນເທົ່າ
ເສັ້ນພມ

7.ຝູກ ມນອນ ຜ້າທ່ານ ບນຸກ (ທີ່ໃສ່ຜ້າທອ) ໄກ ຂ້າວນິ່ງ ດ້ວຍຂ້າວສາຮ ຕາຫຼອງ ແກ ສວິງ ລອບ ມອບ
ໃຫ້ບຽບພຸຽມ ແລະ “ໄກ່ໃສ່ເຄຣະໜ້າ” ອີ່ອໄກ່ເປັນ 1 ຕັ້ງ ຊັ່ງໃສ່ໃນຕະກຳຮ້າ ສໍາຫັບແກ້ເຄຣະໜ້າກີ່ອ ເອາເຄາ
ຮ້າທີ່ຂອງຄົນປ່ວຍ ຂອງຄົນໃນບ້ານມາໃສ່ໄວ້ທີ່ໄກ່ແລ້ວໃຫ້ມອເສນແປ່ປີ່ເອາໄກ່ໄປ ເປັນກາຮເອາສິ່ງໄມ້ດີ
ອອກໄປຈາກບ້ານຫີ່ອເອາເຄຣະໜ້າທີ່ໄປ

8.ຂັ້ນໜາກ ອີ່ອເຊື່ອນໜາກ ມີໜາກພຸແກ ແລະ ແລ້າ 2 ພວດ

9.ຕາແລວ 6 ອັນ ໂດຍ 4 ອັນໃຊ້ປັກຕາມນຸ່ມບ້ານ ເພື່ອປົ້ອງກັນຜີສາງນາງໄນ້ ແລະ 1 ອັນ ໃຫ້ລູກ
ສາວທີ່ແຕ່ງຈາກແລ້ວ (ລູງສາວ) ປັກຕາມທາງເດີນຫີ່ອໜ້ອງປະຕູຫີ່ອໄປປັກທ້ານຂອງຕົນເອງກີ່ໄດ້ ເພື່ອ
ປົ້ອງກັນຄົນໃນບ້ານແລະ ຕາແລວອີກ 1 ອັນ ໃຫ້ແມ່ນຄົດປົ້ອງກັນຕົນເອງ

10.ໄກ່ຕ້ວຈວງ ແບ່ງເປັນ ໄກ່ໃສ່ເຄຣະໜ້າ 1 ຕັ້ງເປັນໄກ່ຕົ້ມໃສ່ໃນຫາໄກ່ໄດ້ ແລະ ໄກ່ນໍາຫວັນ ເປັນ
ໄກ່ເປັນຕົ້ງຜູ້ 1 ຕັ້ງ ຕົວເມີຍ 1 ຕັ້ງ ຄຣອນອູ້ງໃນສຸ່ມບ້າງລ່າງຫີ່ອຂັ້ງໄສ່ໃນຕະກຳຮ້າ ມອເສນຈະປ່ລ່ອຍ
ໜັງຈາກທຳພຶື່ແລ້ວຕອນເຂົ້າຂອງອົກວັນ (ສຸມືຕຣ ປຶື່ພັດນີ້, ບັນທາງ ອ່ອນດຳ ແລະ ພູນສູນ ປະຮມາກິມຸນ,
2521, ພັ້ນ 71)

11.ເສາລັ້ງ ເປັນເສາທີ່ເອາຊ້າໄກ່ໄດ້ໄປວາງໄວ້ ມີຕົນກຳລົງ ຕິ່ນໄຟ ມີ່ ນ່ອ່າໄນ້ ຂ່າ ຈິງຜູກຕິດໄວ້ກັນເສາ
ລັ້ງແລະ ໄທ່າ ໃນໄໝມີແກລນໃສ່ໄວ້ແລ້ວ ນໍາວຸດແລ້າໃສ່ໄວ້ໃນໄກ (ເຮັດ ແນ້ມືອນຈັນທີ່ເຊຍ, 2542,
ໜັ້ນ 95 - 96)

1.3 ພິທີເຈັນບ້ານໃໝ່

ບ້ານເຮືອນຂອງໜາວໄທຍທຽງດຳແຕ່ເດີນນັ້ນຈະໄມ່ໃຊ້ຕະປູ ເພຣະເຊື່ອວ່າຕະປູຈະທຳໃຫ້ຜີເຮືອນ
ໄມ່ນາອຍຸ່ນຕົວບ້ານ ກາຍໃນບ້ານຂອງໜາວໄທຍໂສ່ງ ຈະມີກາຮັ້ນຫ້ອງສໍາຫັບຜີເຮືອນໄວ້ ທີ່ອູ້ໆຂອງຜີເຮືອນ
ຈະເຮັກວ່າ “ກະລ່ອຫອງ” (ປັບຈຸບັນໃນຫ້ອງຜີເຮືອນ ນອກຈາກຈະມີກະລ່ອຫອງແລ້ວ ຍັງມີທີ່ພະຕາມກວາມ
ເຊື່ອຂອງຄາສານາອູ້ໆກາຍໃນຫ້ອງເດີວັກນ ແຕ່ຈະຕັ້ງອູ້ໆສູງກວ່າທີ່ໄວ້ກະລ່ອຫອງ) ນອກຈາກນີ້ສ່ວນອື່ນໆ
ຂອງບ້ານຈະໄມ່ນິຍມກັ້ນເປັນຫ້ອງໃນນຸ່ມຫ້ອງຜີເຮືອນທີ່ເປັນເສາເອກ ເພຣະຈະໄວ້ສໍາຫັບທຳພິທີປາດຕົງ
ແລະ ໃນຫ້ອງຜີເຮືອນຈະຫຳມາຄົນທີ່ຄືອຜົກລະຜົກເຂົ້າ ເພຣະເຊື່ອວ່າຈະທຳໃຫ້ເຂົ້າຂອງເຮືອນເຈັນປ່ວຍ

การเลือกวันในการปลูกบ้าน เจ้าของบ้านจะต้องเลือกวันดีที่ไม่เป็นอัปมงคล การเลือกวันดี เลือกจากหลักมือเวนตรงซึ่งเป็นการนับวันแบบไทย造ง มีอยู่ 10 วัน ได้แก่ มือชัน มือกัด มือขด มือชาง มือเต่า มือค่า มือกาน มือเมิงและมือเมิก โดยชาวไทยใช้เชื่อว่ามือเต่าเป็นมือที่ดีที่สุด เพราะเต่ามีอาชญากรรมที่ร้าย หรือมือชาง เพราะเชื่อว่าจะทำการสิ่งใดก็ลุล่วงผ่านไปด้วยดี ส่วนมืออื่นๆ เช่น มือชัน แปลว่า “รับ” ถ้ารับดีก็ดี เช่น รับโชครับลาภ เงินทอง ถ้ารับไม่ดีก็จะไม่ดี เช่น รักเจ็บรับไฟรับป่วย แต่มืออื่นๆ ไทยใช้จะแก่ไขโดยให้มีคนมาพูดว่าให้รับแต่สิ่งดีๆ หรือมือเมิง ถ้าตรงกับวันดี ก็ใช้ได้ ส่วนมือที่ไทยใช้เชื่อว่าไม่ดี คือ มือกัดและมือขด เพราะเชื่อว่าถ้าไปอยู่ในบ้านพื้นท้องจะทะเลาะกัน เวลาอนก็จะขาดตัวไม่สบายตัว ถ้าหารันดีไม่ได้มีแต่วันที่เป็นอัปมงคลซึ่งไทยทรงคำ เชื่อว่าถ้าทำจะไม่ดีจะเจ็บไข้ได้ป่วย เพราะเชื่อว่าเป็นวันตาย หากจำเป็นต้องยกเสานอกในวันนั้น ไทยใช้จะต้องเชื่อพูดอย่างพร้อมใจให้รับแต่สิ่งดีๆ เช่น รับเงินรับทอง อัญชิมสุข ไม่เจ็บไข้ เป็นต้น (เรณุ เมืองจันทร์เซย, 2542, หน้า 69 - 70)

เมื่อมีการปลูกบ้านเรือนใหม่ต้องมีการทำพิธีขึ้นบ้านใหม่เหมือนกับคนไทย พร้อมทั้งเชิญผู้พ่อแม่ขึ้นมาอยู่บ้านเรือน เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ต้นเองและครอบครัว

1.4 พิธีเชิญผีขึ้นเรือน

สิ่งของที่ต้องเตรียมสำหรับการทำพิธีเชิญผีขึ้นเรือน คือ หมากพลุ เห็ดชา ข้าวสาร โดยผู้ประกอบพิธี คือ หม้อเสน ที่เด่งตัวด้วยชุดธีมผ้าโพกหัว สะพายย่าง (ในย่ามจะมีเงิน สิ่งของ เสื้อผ้า) ถือด่าน อีกมือถือเชี้ยนหมาก ต่อจากนั้นเจ้าของบ้านและญาติพี่น้องช่วยกันนำฟูกที่นอนหมอน ผ้า เสื่อ หม้อ เชือก ข้าวสาร เป็นต้น แห่รอบบ้าน 3 รอบ ส่วนหม้อเสนนั้นจะเดินรอบๆ บ้านก็จะพรบน้ำมนต์ พอดึงบันไดจะมีคนค่อยยืนต้อนรับ (ล่ามลง) ก่อนขึ้นบ้าน หม้อเสนจะถามว่ามีคนอยู่ใหม่ คนบนเรือนจะตอบว่า “มี” และถามต่อไปอีกว่าจะอยู่ดีกินดีไหม คนบนเรือนก็ตอบว่า “ดี” การซักถามของหม้อเสนจะถามแต่สิ่งดีๆ ประมาณ 3-4 คำตาม ก็จะหยุดถามแล้วก็มาทำพิธีข่มของ เป็นการพูดข่มศรีษะ คือ นางไม่มีที่อาจสิงอยู่ในไม้ที่เอามาปลูกบ้านให้กลัวหนีกลับเข้าไป โดยหม้อเสนจะยืนท่องคาถาตรงบันได และพอว่าคาถาจะเจ้าของบ้านก็จะมารับผีเรือนไปอยู่ที่กະล่อง เมื่อหม้อเสนขึ้นมาบนเรือนจะใช้ตะปูคลอกเสาเอกแล้วพูดว่า “มั่นคงอยู่” แล้วนำถุงที่ใส่เงินไว้ 9 บาท มาแขวนไว้ 3 วัน จึงปลดออก

นอกจากนี้บ้านอาจจะทำพิธีห่วงทรัพย์ ซึ่งหมายความว่าที่จะทำพิธีจะห่วงค่าหัวห่วงทรัพย์ขึ้นไปบนบ้านใหม่เพื่อไล่ภูตผีปีศาจร้ายต่างๆ ไม่ให้มาตามบ้าน ก่อนห่วงทรัพย์ต้องบริกรรมค่าา และระลึกถึงครูนาอาจารย์ สำหรับการย้ายบ้านไปอยู่ที่ใหม่ เจ้าของเรือนจะต้องนอกกล่าวเจ้าที่ ผีเรือนว่าจะไปอยู่ที่ใหม่ และสูงรือดอนบ้านเรือนแล้วขอให้คุ้มครอง โดยเช่นไหว้ด้วยสุรา หมูหรือไก่ รวมทั้งอาหารอื่นๆ ด้วย ถ้าไม่นอกกล่าวจะเกิดสิ่งไม่ดีเกิดขึ้น เช่น ทำให้เราเจ็บป่วย ทะเลาะเบาะแส้ง อยู่ไม่มีความสุข ส่วนการปลูกเรือนใหม่ในที่เดิมของตนนั้น เจ้าของเรือนต้องสร้างที่อยู่ชั่วคราวสำหรับผู้เรือน เมื่อปลูกเรือนเสร็จก็อัญเชิญผู้เรือนขึ้นมาอยู่บนเรือนแล้วทำพิธีปัดคงให้ (เรณู เมมีอนจันทร์夷, 2542, หน้า 71 - 72)

1.5 พิธีเสนอวัดกวายหรือเสนอวัดไกว

พิธีเสนอวัดกวายเป็นพิธีเสนอปัดกวادสิ่งชั่วร้าย ออกไปจากเรือนแบบพิธีปัดรังควาน กวดกวาย แปลว่า ปัดให้พ้นไป เป็นพิธีเสนอที่ทำขึ้นเนื่องจากบ้านเรือนนั้นมีคนตายเกิดขึ้น เรือนนั้น จึงเก็บเรือนที่ไม่ดี เรียกว่า “เข้อนข่าย” เมื่อได้จัดการเผา尸ผู้ตายไปแล้วก็ยังถือว่าเรือนนั้นเป็นเรือนร้ายอยู่ จึงจำเป็นต้องทำพิธีเสนอปัดกวادหลังจากเผา尸ไปแล้ว 1 เดือน โดยเชิญแม่คماทำพิธีไล่สิ่งชั่วร้ายออกไปจากเรือน เพื่อให้เรือนนั้นบริสุทธิ์พ้นจากเคราะห์และจากทุกข์โศก

ชาวไทยทรงคำในพื้นที่คำลพัน世人 อ.นางระกำ จ.พิษณุโลก นักจะทำพิธีเสนอวัดกวาย ก่อนจะทำพิธีเสนอเรือน โดยจะทำก่อนในวันใด เมื่อไหร่ก็ได้ แต่ต้องทำพิธีกวัดกวายก่อน เมื่อพ่อแม่ได้ตายไปแล้ว ก่อนทำพิธีเสนอเรือน แต่ส่วนใหญ่จะทำกันในช่วงเดือน ๕ และเดือน ๑๐ (yanseen หมายเหตุ เสนแก้เคราะห์และเสนอวัดกวาย (สัมภาษณ์) 2 พฤษภาคม 2556)

เครื่องใช้ที่ใช้ในการเสนอวัดกวายจะมีหัวหมู ๑ หัว โดยเลือยกากหมูออกจากกัน เอาแค่หมูแยกออกจากกัน ไก่ ๔ ตัว โดยไก่ ๒ ตัวจะใส่ในตะกร้า แยกเอาขา ปีก ออกจากกันแล้วมาประกอบกันเป็นตัวไก่ แกงหน่อไม้ เหล้าใส่ขันข้าว โดยหมօเสนอจะเรียกบอกผีบ้านผู้เรือนให้มากินข้าวกินเหล้าก่อนแล้วออกໄไปร่oyer ฯ จนถึงแฉน ทั้งนี้ของที่เสนอให้บ้านผู้เรือนกิน จะต้องเสี่ยงทายเป็นเลขคู่หรือคี่ ว่าผีบ้านผู้เรือนได้กินของเสนอหรือยังไม่ได้กิน (ยายเสนอ หมายเหตุ เสนแก้เคราะห์และเสนอวัดกวาย (สัมภาษณ์) 25 เมษายน 2556)

1.6 พิธีเสนป่าดง

ป่าดง แปลว่า วงตั้งไว้ หมายความว่า เป็นการนำเครื่องเซ่นไปให้ผู้เรือนกินที่กะล่อบอง วันเซ่นไหวนี้เรียกว่า “มื้อเวนตง” (มื้อ แปลว่า วัน) มื้อเวนตงจะมี 10 วัน คือ มื้อก่อ มื้อกาน มื้อซัน มื้อหาย มื้อเมิง มื้อเปิก มื้อกั๊ด มื้อขด มื้อหง และมื้อเต่า โดยการเลือกวันป่าดงแต่ละบ้านเป็นมื้อ เวนตงก์สุดแต่่ว่าวันเชญูผู้เรือนบ้านนั้นจะตรงกับวันใด คือ นักเป็นวันขึ้นบ้านใหม่ที่เชญูมาเป็นผู้ เรือนซึ่งไม่ตรงกับวันตายของพ่อแม่ เพราะพิธีนี้เป็นการทำเพื่อรำลึกถึงพ่อแม่และบรรพบุรุษที่ ล่วงลับไปแล้ว เพื่อให้มีของกินเหมือนตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ การป่าดงจะทำ 2 เวลา คือ มื้อเช้าและมื้อ กกลางวัน โดยคนที่กล่าวเชญูผู้เรือนให้มากินจะเป็นคนในบ้านเรือนนั้น

พิธีการป่าดงของชนชั้นผู้ตัววะและผู้ห้อยนั้นจะปฏิบัติไม่เหมือนกัน กล่าวคือ ผู้ตัววะต้องทำ ป่าดงทุกๆ 5 วัน ส่วนผู้ห้อยต้องทำป่าดงทุกๆ 10 วัน โดยมีข้าว กันข้าวใส่ถาดนำไปวางไว้ที่มุน ห้องของผู้เรือน อาหารที่เซ่น คือ อาหารที่กินอยู่ในชีวิตประจำวันแต่ต้องให้ผู้เรือนกินก่อน ข้าวที่ใช้ เรียกว่า “ข้าวปากหม้อ” (เรณู เมม่อนจันทร์เชย, 2542, หน้า 73) ตอนป่าดง เจ้าของบ้านต้องบอก ให้ผู้เรือนมากินพร้อมทั้งขอพรให้อยู่เย็นเป็นสุข การป่าดงต้องป้าให้ตรงวันที่ถูกต้อง ถ้าป้าไม่ ตรงผู้เรือนจะไม่ได้รับอาหารที่เซ่นไว้ หรือถ้าลืมป่าดงให้ผ่านไป

1.7 พิธีป่าดงข้าวใหม่

การทำป่าดงข้าวใหม่ หมายความว่า ได้กินข้าวใหม่แล้วจะต้องให้ผู้เรือนมากินข้าวใหม่ ก่อน เพื่อจะได้เป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว โดยจะเชญูญาติพี่น้องที่เป็นผู้เดียวกันมาร่วม พิธีด้วย และพิธีนี้จะต้องทำเสร็จภายในวันเดียวโดยเจ้าของบ้านเป็นผู้ทำพิธี (เหมือนกับการลงแขก เกี่ยวข้าว ตามประเพณีของไทย)

พิธีป่าดงข้าวใหม่จะทำ 1 ครั้ง ต่อปี โดยจะป่าดงข้าวใหม่ในช่วงเดือนอ้าย เดือนยี่ สิ่งที่ต้อง เตรียม ได้แก่ ข้าวเม่า (ข้าวในนานำมาคั่วแล้วคำ) นึ่งข้าวเหนียว ข้าวสารปางข้าวใหม่ (ข้าวเปลือกที่ เป็นข้าวเหนียวมากน้ำเนื้งแล้วนำมาตากแดดแห้งแล้วก็เอาไปตำฟ้าดเอาแกลนออกอาดเมล็ดข้าวเหนียว นานั่งอีกครั้งหนึ่ง) ข้าวตะหลาย (เป็นเมล็ดข้าวเหนียวที่เก็บมาตากแล้วนำมาสีมาดำเป็นข้าวเหนียว) เครื่องเซ่นที่เตรียมสำหรับวันป่าดง จะมีเหล้า 1 ขวด ขันหมาก ขันน้ำ ข้าวเหนียวใส่กล่อง ข้าวเม่า ข้าวสารใส่ถ้วยแล้วจัดสำรับทั้งภาชนะไว้ที่กะล่อบองวงไว้บนเสื่อที่ปูเตรียมเอาไว้

จากนั้นเจ้าของบ้านและเพื่อนบ้านก็จะเรียกผู้ช่วยกัน โดยใช้ระยะเวลาประมาณครึ่งชั่วโมง หลังจากนั้นจึงเรียกญาติพี่น้องมากินป้าดตรดข้าวใหม่

พอถึงวัดป้าดตรด จึงนำข้าวเหนียว ข้าวสาร ส่วนข้าวเม่าคลุกเคล้ากับมะพร้าวazuพรมน้ำเกลือ ขนมข้าวต้มมัด ขนมนมสาว (ขนมเทียน) อ้อย กล้วย เพื่อก้มน้ำและผลไม้แล้วแต่จะหาได้ และไก่ ๑ ตัว สำหรับทำแกงใส่หน่อไม้ซึ่งเป็นอาหารหลักและแกงอื่นๆ เช่น แกงผักจืด แจ่ว ปลาร้า เป็นต้น

ส่วนการเลี้ยงผู้มาที่เป็นเทศาที่ประจำไร่นานนั้น ชาวไทยทรงคำจะเลี้ยงผู้ก่อนทำงานในเดือนส์ เนื่องจากผู้มาทำการให้คุณให้ไทยได้หากไม่เช่นไห้ การเลี้ยงผู้มาจะเลี้ยงอาหารประเภทหมู ไก่ ซึ่งถ้าเลี้ยงผู้มาแล้วก็จะไม่เลี้ยงผู้มาอีกส่วนการป้าดตรดจะทำป้าดตรดในตอนข้าวสุกเหลือง ทำบุญลานนวนด้วยข้าว ก่อนการนวดข้าว และเลี้ยงผู้ก่อนนำขึ้นยุงข้าว (สมคิด ศรีสิงห์, 2521, หน้า 90)

1.8 พิธีเสนเรือน

1.8.1 พิธีเสนเรือนของผู้ตัว

ในการประกอบพิธีเสนเรือนของผู้ตัว ก่อนการทำพิธี เจ้าภาพจะต้องไปปรึกษาหนอมเสนเพื่อหารันที่จะทำเสนเรือน และเชิญหนอมเสนมาทำพิธี เมื่อได้วันที่แน่นอนก่อนวันเริ่มพิธี จะมีการม่าหมู หรือ “เอ็คหมู” (แต่เมื่อสมัยก่อนจะเป็นการม่าควาย สำหรับผู้ตัว) การม่าหมูจะเริ่มต้นจากการต้มน้ำให้เดือดแล้วจึงทุบหัวหมูด้วยสากรตำข้าวให้สลบ จากนั้นจึงใช้มีดแทงคอหมู เพื่อให้เลือดไหลลงในกระมังที่ใส่เกลือเม็ดไว้ และนำน้ำร้อนมาลวกหมู ชุดบนหมูเพื่อทำความสะอาด แล้วจึงผ่าห้องหมูเพื่อนำเครื่องในทั้งหมดออกมากำราวดา ขณะเดียวกันจะนำเศษกระดูกและไขมันส่วนต่างๆ ของหมูออกเป็นส่วนๆ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่จะนำไปไว้ในปานເដືອນและส่วนที่จะนำไปปรุงอาหาร เนื้อหมูส่วนที่จะนำไปไว้ในปานເដືອນ คือ กระดูกสันหลัง 7 ข้อ กระดูกซี่โครง 7 ซี่ หรือเรียกว่า “7 ข้อ 7 เสี้ยว” รวมทั้ง หัว หาง คาง ลิ้น ขาทั้ง 4 ข้างและเครื่องใน ออาทิ ปอด ตับ หัวใจ ไส้ ห้นเป็นชิ้นเล็ก แล้วนำทั้งหมดไปต้มให้สุก และนำเนื้อหมูบางส่วนปြิ้ง เพื่อนำมาจัดปานເພື່ອໃນช่วงสาย ส่วนเนื้อหมูและเครื่องในที่เหลือจะนำไปปรุงอาหารเพื่อนำมาเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน

ในช่วงเช้าแรกจะเริ่มทยอยมาที่บ้านของเจ้าภาพ โดยแรกที่มาร่วมงานส่วนใหญ่คือญาติที่นับถือพิธีเดียวกัน โดยจะนำอาบน้ำล้างหน้าช่วงงานและนำขันมูลไม้มาใส่ในปานเพื่อนด้วย เมื่อแรกมาถึงที่บ้าน เจ้าภาพจะนำเอา “เลือดด้า” คืออาหารที่ปรุงจากเลือดหมูผสมกับเครื่องเทศคล้ายกับลาบเลือดของภาคอีสาน ข้าวต้มมัด ขนมเปี๊ยกปูนหรือกระแม่ที่จัดเตรียมไว้ márับรองแรกประกอบด้วย แกงหน่อส้ม แกงผัก ผัดเผ็ดไส้หมู ผัดหมี่ และอาหารชนิดต่างๆ การรับประทานอาหารซึ่งกันนี้จะเรียกว่า “กินง่ายย้อ” ซึ่งหมายถึง การแอบรับประทานอาหารเช้า เพราะมีความเชื่อว่า ผู้ด้าจะไม่รับประทานอาหารในช่วงเช้า แต่จะรับประทานอาหารมื้อแรกในช่วงใกล้เที่ยงวัน ในช่วงของการรับประทานอาหารเช้า ผู้รู้และเจ้าภาพจะช่วยกัน “แต่งปานเพื่อน” หรือจัดปานเพื่อนและห่อเครื่องเช่น เรียกว่า “ห่อหล่อ” (ปานพิพิธ คงยิ่มละมัย, 2546, หน้า 60)

การจัดปานเพื่อน หรือ การแต่งปานเพื่อน เป็นพานขนาดใหญ่กว้างในบรรจุเครื่องเช่นต่างๆ การจัดปานเพื่อนนี้ ผู้รู้จะเป็นผู้จัด เริ่มด้วยการนำเอาใบตองมาปูรองที่ก้นปานเพื่อนแล้วนำหมูมาวาง ได้แก่ กระดูกสันหลัง 7 ข้อ กระดูกซี่โครง 7 ซี่ หรือ “7 ข้อ 7 เซี่ยว” ห่อเครื่องใน 1 ห่อ กายในบรรจุไส้ดับ ปอด หัวใจที่ต้มแล้วหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ห่อด้วยใบตองนำมาราوجไว้ตรงกลางส่วนข้าวเหนียว 7 ห่อ เมื่อหมูปิ้ง 7 ห่อ และไน่สู่หรือตะเกียง 7 คู่ จะนำมาราوجรอบๆ ขอบปานเพื่อนแล้วนำหัวหมู คาง ลิ้น และหางหมูมาวางไว้ตรงกลาง จากนั้นจึงนำขาทั้ง 4 ข้าง มาวางไว้โดยรอบทั้ง 4 มุม ให้มีลักษณะเหมือนตัวหมูนอนอยู่ในปานเพื่อน แล้วนำขันมูลและผลไม้มาจัดวางลงไปจนเต็มปานเพื่อนจากนั้นปิดทับด้วยใบตอง

ด้านบนของปานเพื่อนวางหันด้วยถ้วยต้มหมู ถ้วยน้ำและห่อเครื่องเช่นที่เรียกว่า “ห่อหล่อ” ภายในห่อหล่อบรรจุด้วยอาหารชนิดต่างๆ แล้วห่อด้วยใบตอง ได้แก่ หมูต้ม หมูปิ้ง จุบหน่อไม้ ข้าวต้มมัด ก๋วย อ้อบ พื้อก มัน ขนมและผลไม้ชนิดต่างๆ มาห่อหันด้วยใบตองขนาดใหญ่ แล้วมัดด้วยตอกจนแน่นหนามีลักษณะเป็นห่อใบตองทรงสูงคล้ายชาลอม

ในช่วงสายราว 8.30 – 9.00 น. “จา” หรือ หมອเสนอผู้ด้าจะเดินทางมายังบ้านเจ้าภาพ และจะมีผู้มาล้างเท้าให้และเชิญมานั่งรอที่กว่าวน เพื่อเตรียมประกอบพิธี จางหรือหมອเสนอจะแต่งกายด้วยเสื้อไทยด้านในและสวมหันด้วย “เสื้อແປແດງ” หรือเสื้อผ้าใหม่สีแดง นุ่งส้วงอีหรือ กางเกงขายาว สวมก้มໄไลเงินที่ข้อมือหั่งสองข้าง มือถือวีหรือพัดของหมອเสนอ (ซึ่งเป็นเครื่องแต่งตัวพิเศษที่แตกต่างไปจากหมອเสนอผู้อื่น) เมื่อจางนั่งลงในกว่าวนเรียบร้อยแล้ว เจ้าเสื้อจะนำขันน้ำและหมากพลูมารับรองพร้อมกับน้ำสีอ่อนมอนให้กับจาฯ เมื่อแรกรับประทานอาหารเช้า หรือ กินง่ายย้อ เสร็จเรียบร้อยแล้ว จางจะมานั่งบนตั่งหรือเก้าอี้ไม้ตัวเล็กๆ เพื่อทำพิธีเสนอเรือน โดยเริ่มจากเจ้าเสื้อ (เจ้าบ้าน) ผู้เสนอ และญาติพิธีเดียวกันจะมาร่วมตัวกันที่หน้ากว่าวนเพื่อเพื่อยกปานเพื่อนไปมอบให้เจ้า ขณะที่ยกปานเพื่อนผู้ที่เป็นสะไภ้ของคระฤกุจะต้องสวมเสื้อธี ส่วนลูกหลวงของคระฤกุ

ญี่ดิทางสายโอลิมปิก จะเด่งกายด้วยชุดท้าไป การยกปานเพื่อนจะยกขึ้น 3 ครั้ง ในครั้งที่ 1 จะยกสูงระดับเอว ครั้งที่ 2 ยกสูงระดับอก และครั้งที่ 3 ยกสูงระดับหัว จากนั้นก่ออย่า ขับไปหาจัง เมื่อมอบปานเพื่อนให้จังแล้วผู้ท้าว่างจะนำเอา “สาลั่ง” ที่ทำจากลำไไม่ ไม่มีความยาวจัดเพดานมาวางพอดกันขึ้นบ้าน จากนั้นจึงจะเริ่มต้นด้วยการทำพิธีเสนเรือน ดังขั้นตอนด่อไปนี้

1. ได้เงินหวานaway เป็นการนบออกล่าวให้ผู้เรือนหรือผู้เรือนทราบว่า เจ้าเสื้อทำพิธีเสนเรือนด้วยเหตุผลใด เพื่อให้ผู้เรือนรับทราบว่า อุกหนานเสนอทำให้ด้วยความระลึกถึง หรือว่าสนใจจะเจ็บป่วยและป่วยไปเชื่องไปมอ (สี่งทาย) แล้วทราบว่าผู้เรือนต้องการให้เสนก่อนที่จะเริ่มพิธีเช่นเหล้า โดยในการ เช่นเหล้าและ เช่นขวนนั้น ก่อนจะเชิญผู้เรือนมารับเครื่อง เช่นต้องกล่าวเชิญ นายอานกับนายอ่อนก่อน ซึ่งเป็นผีที่ชาวไทยใช่เมีประวัติความเชื่อว่า ในสมัยก่อนนั้น มีผู้จัดพิธีเสนเรือน เมื่อได้จ่าหมูและนำหมูไปล้างในลำธาร หัวหมูเกิดพลัดหายไปในน้ำ ไม่มีหัวหมูมาทำพิธี นายอานกับนายอ่อนซึ่งไปปลดแหกอยู่บริเวณนั้น ก็ต้องเห็นและนีหัวหมูที่หลุดหายติดมาด้วย เมื่อเจ้าของหัวหมูขอคืนหัวหมูเพื่ออาณาทำพิธีเสน นายอานกับนายอ่อนจึงตั้งเงื่อนไขว่า จะยอมคืนหัวหมูให้ แต่ทุกครั้งที่ทำพิธีเสนเรือนจะต้องบอกล่าวถึงชื่อของนายอานกับนายอ่อนก่อนทุกๆ ครั้งไป เจ้าของหัวหมูจึงยอมรับแล้วนำหัวหมูกลับไป เช่นทำพิธีเสน เป็นที่มาของ การกล่าวถึงชื่อของนายอานกับนายอ่อนในพิธีเสนเรือนของชาวไทยทรงคำนถกันวันนี้ (นายบาน แพพเพชร (สัมภาษณ์) วันที่ 11 พฤศจิกายน 2556)

2. โภันหล่าอุกปุกหล่าดื่น เป็นการคันหล่าหรือการสืบหาสามาชิกใน ตรรคุลว่ามีใครบ้าง เรียกว่า “โภันหล่าอุกปุกหล่าดื่น” เพื่อประกาศให้ผู้เรือนรับทราบว่าวันนี้จะเชิญไกรมารับเครื่อง เช่นบ้าง

3. การ เช่นเหล้า อาจจะเชิญผู้เรือนมาที่ลักษณะเพื่อดื่มเหล้า โดยเรียงลำดับตามรายชื่อในบัญชีเรือน การเรียงชื่อในบัญชีเรือนจะเรียงตามลำดับความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเจ้าเสื้อ ผู้สนก่อน เช่น บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย พี่น้อง เมื่อเรียกชื่อผู้เรือนแล้ว อาจจะกล่าวคำเชิญในภาษาลาว ใช่ พร้อมกับรินเหล้าลงในแก้ว เป็นการสมนुติว่ารินเหล้าให้ผู้เรือนดื่ม ภายหลังจากกล่าวคำเชิญอาจจะเห็นเหล้าที่ถึงทางร่องท้องที่พื้นกระดาน เป็นการแสดงว่าผู้เรือนได้ดื่มเหล้าแล้วจึงเทเหล้าทั้งไป จากนั้นจึงเชิญผู้เรือนคนอื่นๆ ในรายชื่อมาดื่มเหล้าต่อจนหมด โดยทำการรินเหล้าเหมือนครั้งแรก

4. ก็อกหล่า พิธีก็อกหล่าเป็นพิธีการเชิญผีที่เสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุ ได้แก่ อุกฆ่า รถชน จมน้ำ เป็นต้น และ “ผีที่ตายเจ้า” คือ ผู้ที่เสียชีวิต ตั้งแต่อายุยังไม่ถึง 15 ปี นารับเครื่อง เช่น พิเศษ เหล่านี้ รวมเรียกกันว่า “สามสินหล่า” เพราะมีความเชื่อว่าเป็นผีที่ตายไม่ดี ไม่ควรนำชื่อมาใส่ในบัญชีเรือน การเรียกผีในสามสินหล่ามาดื่มเหล้านี้จะไม่เรียกชื่อ แต่จะเรียกรวมๆ กัน โดยบอกลักษณะ

การตามแผนการเรียกชื่อ เช่น ผู้ที่ติดด้วยอุบัติเหตุ ผู้ที่ถูกฆ่า เป็นต้น การเข่นเหล้าจะทำเช่นเดียวกับ การเข่นให้ผีเสื่อ แต่จะเชิญมาที่เดียวพร้อมกันแล้วจึงเช่นเหล้าให้ และเทเหล้าทึบทางร่องกระดาน ภายหลังจากเช่นเสร็จ จากนั้นจะจะเริ่มพิธีหิงเหล้าเป็นลำดับต่อไป

5.หิงเหล้า คือ การเข่นเหล้าอีกครั้ง (ที่ หมายถึง การทำชา) การหิงเหล้า ทำเพื่อเชิญผีเรือนเดียวกันที่อาจไปตกค้างอยู่ตามที่ต่างๆ ทำให้มารดีมีเหล้าที่เช่นไปให้ครั้งแรกไม่ - พ้น เมื่อหิงเหล้าเสร็จแล้วจะทึบช่วงเวลาไว้ประมาณ 1 ชั่วโมง เพื่อให้ผีเรือนได้พับปะพูดคุยกัน จากนั้นจึงเริ่มพิธีการเช่นหมูเป็นลำดับต่อไป

6.การเช่นหมู จะเริ่มเมื่อเวลาไก่เที่ยง โดยจะจจะยกห่อห่อลงจาก ปานเพื่อแล้วน้ำมาวางไว้ข้างหน้า จากนั้นจึงกล่าวเชิญผีเรือนให้มารับเครื่องเช่น ได้แก่ หมู ข้าว อหาหาร ข้าวเหนียว ขนม และผลไม้ชนิดต่างๆ ที่ลดตอน โดยทำเช่นเดียวกับการเช่นเหล้า ในการ เรียกชื่อผีเรือนตามลำดับรายชื่อในบัญชีเรือน พร้อมกับยกห่อห่อออกไปวางข้างหน้า เมื่อเช่นเสร็จ ก็ยกห่อห่อกลับมามาวางไว้ใกล้ตัวดังเดิม และเชิญผีเรือนต่อ พร้อมกับยกห่อห่อออกไปวางข้างหน้า เช่นเดียวกับครั้งแรก ทำชาไปเรื่อยๆ จนรายชื่อในบัญชีเรือนหมด

7.กินเหล้า คือ พิธีการเช่นหมูไปให้ผีที่อยู่ในสามสิบหลา เช่นเดียวกับการ เช่นเหล้า โดยจะจจะเชิญผีที่อยู่ในสามสิบหลาให้มารับเครื่องเช่นที่อยู่ในห่อห่อพร้อมกับยื่นห่อ ห่อออกไปวางข้างหน้า แล้วจึงยกกลับมามาวางใกล้ตัวเมื่อเช่นเสร็จ

8.หิงหมู เป็นการเชิญผีเรือนที่มารับเครื่องเช่นไม่พ้น เพราะอาจติดอยู่ที่ ใดที่หนึ่ง หรืออยู่ต่างถิ่นมารับเครื่องเช่นในครั้งสุดท้าย จากนั้นจะจะทึบห่อห่อลงทางหน้าต่าง ของกว้าน โดยมีญาติถือกระเบนงมารอรับและนำห่อห่อออกไปปักกับบริเวณบ้าน จากนั้นแล้วจึงแกะ ห่อห่อเพื่อนำเครื่องเช่นออกมานับไปกัน จากนั้นจึงเริ่มพิธีซ่องเสน

9. การซ่องเสน หมายถึง การประกาศ, ชี้แจง การซ่องเสนเป็นการบอก กล่าวกับผีเรือนว่า ในวันนี้เจ้าเสือได้จัดพิธีเสนเรือนขึ้นเพื่อเช่นหมูและเหล้าให้ผีเรือนตามที่ได้กล่าว ไว้แล้ว ดังนั้นจึงขอให้ผีเรือนช่วยอย่าวายพรชัยให้และถอยดูแลรักษาเจ้าเสือ รวมทั้งสมาชิกในบ้านให้ อยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและมีความเจริญรุ่งเรือง เมื่อจะทำพิธีซ่องเสนแล้วญาติฯ จะมาช่วยกันทำจุ่นผักกับหมูที่หน้ากว้าน แล้วจะจึงเริ่มทำพิธีแปงໄตเป็นลำดับต่อไป

10.แปงໄต หมายถึง การเช่นอาหารให้ขวัญหรือผีขวัญที่สถิตอยู่ในໄต (สัญลักษณ์แทนขวัญ) เพื่อเชิญมารับเครื่องเช่น และถอยผ้าดูแลปกปักรักษาเจ้าเสือและลูกหลานให้ อยู่ดีมีความสุข การแปงໄตจะนำเอาໄก์ต้ม 1 ตัว มาวางบนปานเพื่อ แล้วนำถ้วยต้มหมูกับถ้วยน้ำ

วางแผนฯ จากนั้นจึงกล่าวคำเชิญผีขวัญให้มารับเครื่อง เช่น พร้อมกันใช้กระบวนการไม่ไฝอันเล็กๆ ตักน้ำจากถวยน้ำมารดลงในต้องข้างๆ ตัวไก่ จากนั้นจึงยกถวยน้ำต้มหมูและถวยน้ำอกรากปานเพื่อนแล้วจึงนำถวยใส่ข้าวสาบ 2 ใบ มาวางไว้ข้างตัวไก่พร้อมกับกล่าวคำเชิญให้ผีขวัญมารับเครื่อง เช่น และช่วยคุ้มครองลูกหลานให้มีความสุข จากนั้นจะจะยกไก่และถวยข้าวอกรากปานเพื่อนแล้วนำมายใส่ถาดไว้ดังเดิมแล้วเปิดใบตองที่คลุมปานเพื่อนไว้ และให้ผู้ช่วยนำปานเพื่อนไปปูที่ช่องกือการเก็บเครื่อง เช่นอกรากปานเพื่อนแล้วนำไปแบ่งปันกัน

11.ภู่เพื่อน เมื่อจากอนุญาตให้ภู่เพื่อน ผู้ช่วยงานที่เรียกว่า “บ่าวงาน” และญาติฯ จะไปช่วยกันยกปานเพื่อนอกรากปานก่อนแล้วนำหัว คง หาง ลิน และขาทั้ง 4 ข้าง กระดูกซี่โครงและกระดูกสันหลังอย่างละ 3 ชิ้น ไปให้เจ้าภาพ ส่วนกระดูกสันหลัง กระดูกซี่โครง ขนนม และผลไม้ทั้งหมดเจ้าภาพจะมองให้จาง ในขณะที่บ่าวงานและญาติฯ กำลังภู่เพื่อนอยู่นั้น อาจจะเริ่มทำพิธีแบ่งมด

12.แบ่งมด การทำพิธีแบ่งมด คือ การเชิญวิญญาณของมด ซึ่งเป็นผีครูมาร่วมคิ่มเหล้าและรับเครื่อง เช่น พร้อมทั้งช่วยปอกปื้องคุ้มให้สามาชิกในครอบครัวของเจ้าเสือผู้เสนามีความสุข ชั่งมด ในความหมายของลาว 秀 คือ ผู้ที่มีเวทย์มนต์ความสามารถดีต่อ กับแคนและผีได้มีหน้าที่ประกอบพิธีเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยที่เกิดจากแคน และผีมด มีทักษะหนูนิยมและเพชรชาบดี

ในการทำพิธีแบ่งมด จะมีเครื่อง เช่นดังนี้ ได้แก่ ไก่ 2 ตัว ถวยข้าวสาร ถวยข้าวสาบ ขันน้ำ มากพู เหล้า 1 ขวด และแก้วเหล้า ถ้ามีได้ของลูกหลานที่ยังไม่เคยทำพิธีเสนก์นำเอาเข้าไปในกระล้อห้องด้วย จากนั้นจึงเริ่มพิธีแบ่งมดโดยกล่าวคำเชิญผีมด ให้มาร่วมกันคิ่มเหล้า และรับเครื่อง เช่นที่เจ้าเสือจัดมาให้ พร้อมกับรินเหล้าจากแก้วลงในถ้วยข้างๆ ตัวไก่ แล้วจึงเริ่มรินน้ำตามลงไป เมื่อทำพิธีแบ่งมดเสร็จจึงออกมายากจะล้อห้องแล้วกลับไปนั่งที่กว้านตามเดิมเพื่อเตรียมตัวทำพิธีข้าวเหล้าฟายເຮືອນต่อไป

13. ข้าวเหล้าฟายເຮືອນ เป็นพิธีที่ญาติพี่ดิยวกันมาร่วมคิ่มเหล้าร่วมกัน โดยเริ่มขึ้นภายหลังจากงาน อกรากจากกระล้อห้องและกลับมาที่กว่าน บ่าวงานจะนำโ่องใบเล็กๆ ใส่ขวดเหล้าที่ใช้แทนไหเหล้าอคิด ในภาษาลาว 秀 เรียกว่า “ไห gwad jang” มาวางไว้ตรงกลางกว่านไกล้า กับเสาลั้ง จากนั้นนำขวดเหล้าออกจากโ่องแล้วนำงานมาร่วงบนฝ่าโ่องวางทับด้วยถวยและกระบวนการไม่ไฝอันเล็กๆ แล้วรินเหล้าจากขวดลงในถวย จากนั้นงานจึงเปลี่ยนมานั่งลงบนตั้งแล้วกล่าวคำเชิญແດນให้มาร่วมคิ่มเหล้า พร้อมกันนั้นก็นำกระบวนการรอบเสาลั้ง 3 รอบ แล้วใช้

กระบวนการตักเหล้าจากถ้วยมารินลงในจานที่ถ้วยเหล้าวางทับอยู่ เจ้าเสื้อและญาติพี่เดียวกันจะมารวมกันและนั่งล้อมวงกันในกว่าวน ในพิธีนี้ผู้ที่เป็นสะใภ้จะต้องสวมเสื้อชี เมื่อญาติมานั่งพร้อมกันจะจะลุกจากตั้งแລ้วกลับไปนั่งที่มุกกว่าวนตามเดิม แล้วเปลี่ยนบ่าวสาวมานั่งแทน เพื่อทำหน้าที่รินเหล้าให้กับบรรดาญาติ โดยใช้กระบวนการตักเหล้าจากชามrinใส่แก้วเหล้าที่ลະใบจนครบตามจำนวนของญาติที่มาร่วมทำเหล้าฝ่ายเชื่อน เมื่อญาติทุกคนได้รับแก้วเหล้าจากจางแล้ว จางจะกล่าวคำเชิญจบแล้วส่งแก้วเหล้ากลับไปยังผู้ช่วยจางที่นั่งอยู่กางกว่าวน จากนั้นผู้รับเหล้าจะรินเหล้าจากถ้วยกลับลงไปในขวด แล้วรินเหล้าจากชามกลับไปลงไปในถ้วยอีกครั้งและใช้กระบวนการตักเหล้าใส่แก้วให้ญาติ เมื่อญาติได้รับแก้วเหล้าครบแล้ว จางจึงเริ่มกล่าวคำเชิญให้คืนเหล้าครั้งที่ 2 ขณะที่ญาติๆ ยกแก้วเหล้าขึ้นคืน จางซึ่งถือแก้วเหล้าอยู่จะเหยเหล้าจากแก้วลงในร่องกระดานจนหมดแก้ว เพื่อ “ส่งหลำ” หรือส่งฟิเร่อนที่ได้เชิญมารับเครื่อง เช่นกลับคืนสู่ที่อยู่ของตน และเมื่อเสร็จพิธีแล้วญาติจะออกจากกว่าวน เหลือไว้แต่เจ้าเสื้อผู้เสนเพื่อรับเสื้อจากจาง โดยจางจะนำเสื้อของเจ้าเสื้อมาคืนให้พร้อมกับกล่าวคำอวยพรให้เจ้าเสื้อประสบความสุขความเจริญ

14. พายท่าน ภาคหลังคืนเสื้อให้เจ้าเสื้อแล้ว จางจะนำหมากพูด ขันน้ำ และเหล้ามาทำพิธีพายท่าน คำว่า “ท่าน” ในภาษาไทยตรงคำ หมายถึง เทพ, เทวดา หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุณธรรมบ้านที่อยู่อาศัย ดังนั้น การทำพิธีพายท่านก็เพื่อทำความเคารพเทวคุณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่สถิตอยู่ในหมู่บ้าน โดยจางจะนั่งคุกเข่าและพนมมือหันหน้าไปทางทิศตะวันออกพร้อมกับท่องคถา จากนั้นจึงเอามาในพูดจุ่มลงในแก้วเหล้าแล้วนำมาพร้อมลงบนจานหมากพูด 3 ครั้ง ในขณะที่จางกำลังพายท่านอยู่นั้น ทางเจ้าภาพได้จัดเตรียมอาหารเพื่อทำพิธีขาวหัวและหลางายต่อไปตามลำดับ

15. ขาวหัว หมายถึง การบอกกล่าว การประกาศ การกระจายข่าว พิธีขาวหัว จึงเป็นการประกาศให้ผู้ญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลรับทราบว่า บ้านนี้ได้ทำพิธีเสนเสื้อและให้มาร่วมกันรับประทานอาหาร เรียกว่า “กินชา” หมายถึง การรับประทานอาหารมื้อแรกของวันโดยเจ้าภาพจะยกสำรับอาหารเข้ามาในกว่าวน ประกอบด้วย จื๊วหมู แกงหน่อส้ม หมูตอย แจ่วอีอด ด้าน แกงจีดหน่อไม้ ผัดหนี่ ข้าวเหนียว ข้าวสวยและอาหารอื่นๆ ตามที่เจ้าภาพได้จัดมา เมื่อยกสำรับมาพร้อมแล้วจางจะตักกับข้าวทุกอย่าง ใส่ลงในจานขาว แล้วทำพิธี “ขาวหัว” โดยเชิญผู้ญาติพี่น้องที่อยู่ในที่ต่างๆ ที่ห่างไกลออกไปมาร่วม “กินชา” หรือรับประทานอาหารมื้อแรกของวัน ภายหลังจากเสร็จสิ้นพิธี เช่นอาหารและเหล้าให้ฟีอีือน

16. หลาภาย การหลาภายจะทำกันในเวลาช่วงบ่าย โดยเจ้าภาพจะยกสำรับอาหารมาต้อนรับผู้ที่เข้าร่วมงาน เรียกว่า “หลาภาย” ผู้ที่มาร่วมงานจะมาร่วมกันรับประทานอาหาร มื้อแรกของวันที่เรียกว่า “กินงาย” ซึ่งก็คืออาหารเช้า แต่ผู้ตัวไม่รับประทานอาหารในเวลาเช้า จะเริ่มรับประทานอาหารในมื้อเที่ยง กินงาย ในพิธีเส่นเรือนผู้ตัวจึงมีความหมายถึงการกินอาหาร กลางวัน โดยญาติผู้เดียวกันจะมาร่วมกันกินงายกับจากที่กว่า ล้วนญาติพี่น้องคนอื่นๆ จะร่วมรับประทานอาหารกลางวันก่อนแยกย้ายกันกลับบ้าน เมื่อจังรับประทานอาหารเสร็จ เจ้าภาพจะไปส่งจากที่บ้านเป็นอันเสร็จ พิธีเส่นเรือน และก่อนญาติพี่น้องของเจ้าเส่นจะแยกย้ายกันกลับบ้าน ก็จะมากล่าวอวยพรแก่เจ้าภาพก่อนกลับ

17. แป๊หัวหมู คำว่า “แป๊” หมายถึง รือ ชำแหลก การแป๊หัวหมู คือ การชำแหลกหัวหมู โดยเจ้าสือและญาติพี่น้องจะทำการแป๊หัวหมูในวันรุ่งขึ้น แล้วนำไปแบ่งปันรับประทานกัน จากนั้นก็นำเอกสารดูดหัวไอล่องหมูที่เรียกว่า “แป๊นอี้ยง” มาเสียบไว้ที่กระลองหอง (ปานพิพิธ คงยิ่นละม้าย, 2546, หน้า 59 – 68)

1.8.2 พิธีเส่นเรือนของผู้น้อย

การประกอบพิธีเส่นเรือนผู้น้อย จะเริ่มขึ้นในเวลาเช้า โดยจะมีการม่าหูหรือเอ็ดหมู เตรียมไว้ล่วงหน้า 1 วัน หรืออาจจะทำในเช้ามื้อของวันที่จะทำพิธีเส่นเรือน แต่ส่วนใหญ่แล้วจะเตรียมทำล่วงหน้า (ในอดีตจะม่าหูที่เลี้ยงไว้ แต่ในปัจจุบันจะไปซื้อหมูแล้วมาทำเองเสียมากกว่า) เมื่อม่าหูแล้ว ก็จะนำเอ็ดหมูที่ร้องไว้ในกระละมังไปทำลาบเนื้อคัดหรือเอ็ดต้า แล้วนำเครื่องในออกมาราดความสะอาด จากนั้นลูกเบยกอนโถและเพื่อนบ้านจะช่วยกันหามหมูขึ้นไปบนบ้าน ซึ่งผู้ที่หามจะต้องสวมเสื้อห่มและเมื่อถึงบ้านได้ขึ้นสุดท้ายจะเอาเอ็ดหมูมาทาไว้ที่หัวบันไดบ้านทางด้านขวาเมื่อ เพราะเชื่อว่าการทำหันนี้เป็นสัญลักษณ์ให้บรรดาผีที่จะมารับเครื่อง เช่นทราบว่าบ้านไหนทำพิธีเส่นเรือน จากนั้นจึงวางหมูไว้ที่หน้าประตูล่อหอง รอให้ผู้รับมาชำแหลกเนื้อหมูเป็นชิ้นๆ กว้างประมาณ 1 คืบ ยาวประมาณ 1 ศอก นำไปแขวนไว้ที่ห้องฝ่าบ้านในกระล่อหอง เพื่อบอกให้ผีเรือนรู้ว่าได้ชำแหลกหมูและจะทำพิธีเส่นเรือนในวันนี้ เรียกขันตอนนี้ว่า “ขาหอง” หลังจากนั้นจึงชำแหลกหมูออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่นำไปประกอบพิธีกรรม ได้แก่ 7 ข้อ 7 เสียหรือกระดูกสันหลัง 7 ข้อ กระดูกซี่โครง 7 ชิ้น หัว หาง คง ลีน ตับ ปอด หัวใจ ไส้และข้อเท้าทั้ง 4 ข้าง ส่วนเนื้อหมูที่เหลือทั้งหมดจะนำไปปรุงอาหารเพื่อเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน จากนั้นนำเนื้อหมูส่วนที่ใช้ประกอบพิธีกรรมไปใส่ปานเผื่อน ส่วนหัวหมู หาง และข้อเท้าหมูทั้ง 4 ข้าง จะนำไปต้มให้สุกก่อนนำไปใช้ในพิธีกรรมต่อไป

ภาพที่ 2; เนื้อหมูที่ชำแหละแล้วแขวนไว้ที่ข้างฝาบ้านในกะล่อหอง

1. การจัดปานเพื่อน ภายหลังการชำแหละหมูเสร็จเรียบร้อยแล้ว เวลาประมาณช่วงเช้า “คนแต่งเสน” จะเข้ามาแต่งปานเพื่อน หรือจัดปานเพื่อน โดยเริ่มจากนำใบตองที่ตัดเตรียมไว้ในกะล่อหองตั้งแต่เมื่อวาน มาวางรองที่ก้นปานเพื่อนจำนวน 3 ยอด จากนั้นจึงนำเนื้อหมูสดที่ได้ชำแหละไว้ ประกอบด้วย กระดูกสันหลัง 7 ข้อ กระดูกซี่โครง 7 ซี่ ลิ้น ตับ ปอด หัวใจและเนื้อหมูมาจัดวางในปานเพื่อน จากนั้นจึงนำไส้หมูที่ทำความสะอาดแล้วถักเป็นเกลียวร่วงลงตรงลงกึ่งกลางปานเพื่อน เรียกว่า “ไส้ล้อมเพื่อน” และวิธีปิดด้วยใบตอง จากนั้นจึงนำผลไม้ ได้แก่ เพือกและมันต้ม อบย่างลະ 7 ชิ้น กล้วย อ้อย และผลไม้ ที่มีในฤดูกาลมาจัดวางลงในปานเพื่อน แล้วนำข้ามคัมมัด จำนวน 7 มัด บนใบไม้ ขาม โก๊ะ ขามจันอับ ถั่วตัดและขันมนต์คิดต่างๆ ที่เจ้าของบ้านและญาติผู้เดียวกันเตรียมไว้สำหรับจัดวางลงในปานเพื่อน ส่วนครองกลางจะนำไปต่องมาจันจีบทำเป็นกระหงหยาบๆ เพื่อใส่จุ่บหน่อไม้ เรียกว่า “ถวยกำปือน” รอบขอบปานเพื่อนจะปักไม้ถุ่หรือตะเกียง 7 ถุ่ และห่อข้าวเหนียวที่ห่อด้วยใบตอง 7 ห่อ ด้านบนวางถ้วยใส่หมากและใบพสุที่ป้ายด้วยปูนแดง เมื่อจัดปานเพื่อนเสร็จแล้วนำใบตองมาปิดไว้ ข้างๆ ปานเพื่อนวางหกด้วย 1 ขวด คาดใบใหญ่เพื่อใช้เป็นปานป้อม และชามใหญ่ๆ เพื่อใส่ขัน

เมื่อญาติฝีเดียกันมาร่วมงานจะนำปีปีผีເຂືອນນາມອນໃຫ້ໜອເສນ ແລະ ບັນນາໄສ່ໃນປານເພື່ອນເພີ່ມເຕີມຈາກທີ່ເຈົ້າພັດໄວ້ ດ້ວຍນົມມີມາກຈົນລົ້ນປານເພື່ອນ ກົງແບ່ງຂົນນ ບາງສ່ວນໃສ່ລົງໃນດາດໃບໃໝ່ທີ່ວາງອູ່ຫ້າງປານເພື່ອນ ທີ່ເຮືອກວ່າ “ປານປອນ” ແລະ ລູກຕິຈະບິນນ ບາງສ່ວນທີ່ນຳມາໃຫ້ເປັນຫື້ນເລື້ອງ ໄສ່ໃນຫາມໃນໃໝ່ເອົາໄວ້ໃຫ້ໜອເສນຄົບເຫັນໃຫ້ຜືເຂືອນໃນຂະນະທີ່ ປະກອບພື້ນ ສ່ວນເຫຼົ້າທີ່ນຳມາຊ່ວຍນຈະນຳໄປນອນໃຫ້ແກ່ເຈົ້າເສື້ອ ຜູ້ເສນຫຼືເຈົ້າພັບອອງຈານນັ້ນເອງ

ກາພທີ 3; ປານເພື່ອນທີ່ຕົກແຕ່ງເສົ່ງຈັດແລ້ວ

ກາຍຫັດຈາກຈົດປານເພື່ອນເສົ່ງເຮົ່າຈົນເຮົ່າຈົນເຮົ່າ ເຈົ້າພັບຈະສ່ວນຄນໄປຮັບໜອເສນ ເມື່ອໜອເສນມາດຶງເຈົ້າເສື້ອຈະເຫຼຸ່ມໜອເສນໄປນັ້ນບັນເສື້ອທີ່ເຕີຍມໄວ້ໃນກະລ່ອຫວ່າງ ພຣົມກັນນອນ ຂັນນຳແລະເຫື່ນໜາກທີ່ມີລັກຢະເປັນກລ່ອງສໍ່ເຫັນໄມ້ມີຝາປິດໜ້າໃນກັ້ນເປັນຫຼື່ອງຈາ ເພື່ອນຮຽນຫຼຸ່ມພຸດ ເພື່ອນຮຽນຫຼຸ່ມພຸດ ແລ້ວຈິງນໍາອາຫານມາຮັບຮອງ ໄດ້ແກ່ເລືອດຕົ້ມຫຼືເລືອດຕ້າ ຕາມແຕ່ລະເລືອດຮັບປະທານຮະຫວ່າງຮອປະກອບພື້ນ ຜົ່ງໜອເສນຈະຮອຈົນກວ່າເຈົ້າອອງນ້ຳພຣົມ ກລ່າວກືອ ຈົດປານເພື່ອນແລະທຳກັນຫ້າວເສົ່ງເຮົ່າຈົນເຮົ່າ ໃນຮ່ວ່າງນີ້ເຈົ້າພັບແລະ ລູກຕິ ຜືເຂືອນເດີຍກັນຈະນຳປັບຜືເຂືອນນາມອນໃຫ້ໜອເສນ

เมื่อเจ้าภาพพร้อมแล้ว หมอดเสนอซึ่งแต่งกายด้วยเสื้อไทยและสวมทับด้วยเสื้อธง นุ่งสีฟ้า ขาวหรือการเกงขายาว จะเริ่มทำพิธีเสนอโดยฉีกใบตองกรวังประมาณ 3 นิ้ว เสียบในช่องที่จะไว้ข้างฝาบ้านเพื่อทำเป็นรางให้อาหารและนำผ่านช่องไปได้สะดวกขึ้นแล้วจึงเริ่มทำพิธีเสนอเรือนตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้ คือ ยกปานเพื่อน มองปานซ้อง กินงายหม้อ ได้เงนเจ็บ เว้นข้าย โก้นหล่าลูกปุลูกหล่าตื้น เท่นหมู 3 ครั้ง เท่นเหล้า 3 ครั้ง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

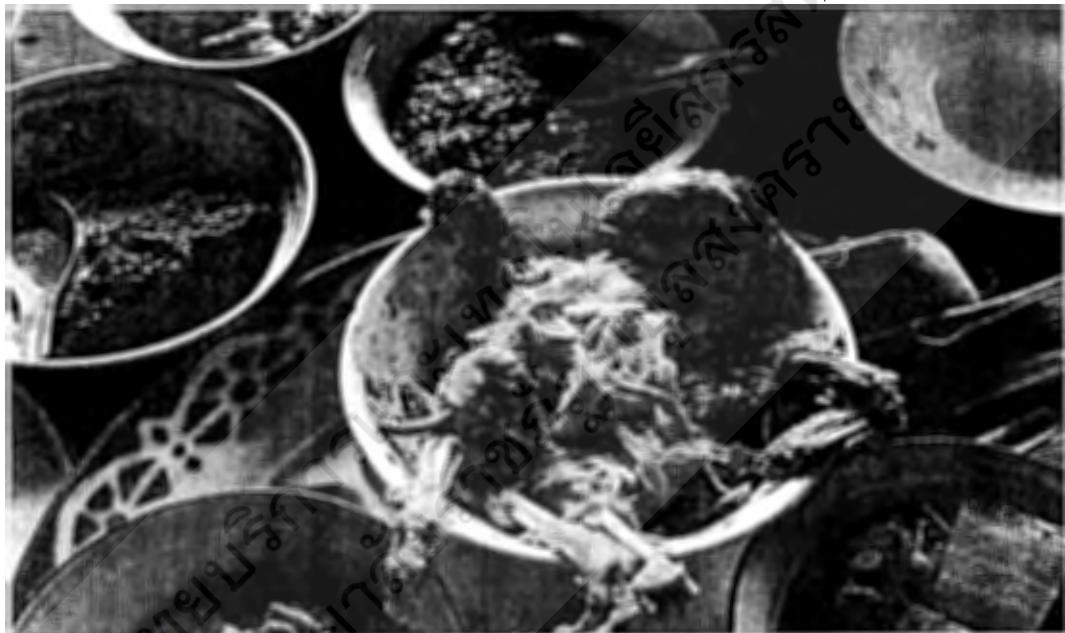
2. การยกปานเพื่อน เมื่อเจ้าภาพพร้อมแล้วที่จะประกอบพิธีเสนอ เจ้าสือ และญาติผู้เดียวกันจะมาร่วมกันยกปานเพื่อนในกะล่อบหองเพื่อมอบให้หมอดเสนอไปทำพิธีเสนอเรือน ผู้ที่เป็นสะใภ้จะต้องสวมเสื้อธง ขณะที่ยกปานเพื่อน ในการยกปานเพื่อนจะทำการยก 3 ครั้ง คือ

ยกครั้งที่ 1 ยกสูงเสนออาوا แล้วตามหมอดเสนอว่า “ยกแคนนี้พอไหม” หมอดเสนอจะตอบว่า “ดีแล้ว แต่ให้ดีต้องยกสูงกว่านี้อีก” ญาติจะหย่อนปานเพื่อนลงแต่ไม่วางลงบนพื้น แล้วยกครั้งที่ 2 ครั้งนี้ให้ยกสูงเสนอออก แล้วตามหมอดเสนอว่า “ยกแคนนี้ดีหรือยัง” หมอดเสนอจะตอบว่า “ดีแล้ว แต่ถ้าจะให้ดีต้องสูงท่านหัวดึงจะดี” ญาติจะหย่อนปานเพื่อนลงชั่นเดียวกับครั้งแรก แล้วจึงยกครั้งที่ 3 และในการยกครั้งที่ 3 นี้ จะยกสูงขึ้นเหนือศรีษะ แล้วตามหมอดเสนอว่า “สูงแคนนี้ดีหรือยัง” หมอดเสนอจะตอบว่า “สูงแคนนี้ดีที่สุดແล້ວ” จากนั้นญาติจะนำปานเพื่อนไปวางไว้ใกล้ๆ หมอดเสนอ

การยกปานเพื่อนชั่นนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่าปานเพื่อนมีน้ำหนักมาก เพราะบรรจุอาหารที่นำมาเซ่นผู้เสื่อมไว้มาก เนื่องจากลูกหวานทำมาหากินได้ดีมีฐานะมั่นคง จึงนำอาหารมาเซ่นผู้เสื่อมเป็นจำนวนมาก ทำให้ต้องวางพักถึง 2 ครั้ง หลังขั้นตอนนี้ก็จะเข้าสู่ขั้นตอนต่อไปคือ การมอบปานซ้อง

3. การมอบปานซ้อง ปานซ้อง คือ กระบวนการที่เหลียนทำจากไน้ ภายในปานซ้องจะประกอบด้วย แกงหน่อไม้สันไก่ โดยตักเอาไก่ที่ถูกตัดเป็นชิ้นใหญ่ๆ ประกอบด้วยหัวไก่ปีกไก่ โคนขาไก่ และขาไก่ เรียกว่า “ซ้องด้วยอ้งไก่หนาขาไก่ซ้อง” อ้งไก่ หมายถึง โคนขาไก่ และขาไก่ หมายถึง ส่วนตั้งแต่ข้อขาจนถึงนิ้วเท้าไก่ โดยนำมาจัดเรียงให้เป็นตัวไก่ลงในถ้วย ถ้วยไส้แกงหน่อส้ม 1 ถ้วย ถ้วยข้าวสวย ขันน้ำและเหล้า 1 ขวด ในขั้นตอนนี้ผู้รู้จะเข้ามามอบปานซ้องพร้อมกับกล่าวว่า “คำซ้อง” เพื่อเชิญหมอดเสนอให้นำประกอบพิธีเสนอเรือน เมื่อหมอดเสนอรับปานซ้องก็จะกล่าวคำนุชาครุและทำการเสียงหายเท้าไก่ เพื่อท่านนายผลการเสียงหายเท้าไก่ให้แก่เจ้าเสื้อผู้เสนอและตัวหมอดเสนอเอง โดยเท้าไก่ข้างขวาจะทำนายผลให้แก่เจ้าเสื้อ ส่วนข้างซ้ายจะทำนายผลให้แก่หมอดเสนอ การเสียงหายจะคุ้นหูที่นิ้วเท้าไก่ โดยถ้านี้ไก่เหยียดตรงมารวมกัน หรือมีนิ้วเรียงกันเป็น

จะมีความสุขสบาย ทำการได้สิ่งใดก็รับรื่นประสันความสำเร็จ แต่ถ้านี่เท่าไก่หจิก ของศรีปุ่นหรือมีบางนี่วามแทรกอยู่ระหว่างนี่อีก ไม่เรียงกันเป็นระเบียบถือว่าไม่ดี จะมีเรื่องร้าย ก็เกิดขึ้นแก่คุณในบ้าน อาจเกิดการเจ็บป่วยหรือมีการตายเกิดขึ้น ให้ถ้านี่เท่าไก่ชี้บอกเหตุว่า ผู้เชื่อ อยากกินอีก เพราะถ้ามีการตายผู้เชื่อจะได้กินเครื่องเช่น ขบวนที่ทำพิธี尸และพิธีอาสีขึ้นเชื่อ ถ้าเป็นเช่นนี้หมอดูสนใจรับทำพิธีอ้อนวอนขอให้ผู้เชื่อทำการคุ้มครองและช่วยเหลือให้เหตุร้าย คลายเป็นดี

ภาพที่ 4; แกงหน่อไม้ส้มไก่ใบปานซ่อง

4. กินง่ายหมອ เมื่อหมอดูรับทำพิธีเสี่ยงทายเท่าไก่เสร็จเรียบร้อยแล้ว จะรับประทานอาหารเข้าร่วมกับญาติผู้เชื่อเดียวกันในกะล่อกหอง หรือเรียกว่า “กินง่ายหมอ” โดยเจ้าภาพจะยกสำรับกับข้าวมาเพิ่มเติมจากที่มีอยู่เพียงแกงส้มหน่อไม้ ไก่และข้าวสวยเท่านั้น สำหรับที่ยกมาเพิ่มนี้เรียกว่า “ปานແດນ” คำว่า “ແດນ” หมายถึง “เติม” อาหารที่นำมาเพิ่มเติมได้แก่ ผัดเผ็ดไส้หมู ผัดหมี่ แกงผัก ต้มจืดและอาหารต่างๆ ที่ได้จัดเตรียมไว้รวมเรียกสำรับอาหารนี้ว่า “ปานหมอ” เมื่อยกสำหรับให้หมอดูเสนเสร็จแล้ว เจ้าเสือและญาติผู้เชื่อเดียวกันจะเข้ามา รับประทานอาหารร่วมกับหมอดูเสน และมีญาติผู้เชื่อบางส่วนที่จะมาช่วยรับประทานอาหารอยู่หน้า กะล่อกหอง บริเวณกลางบ้าน เรียกว่า “ปานຖູ” หรือ “ปานຖູ້” หลังจากยกสำรับอาหารมาบนให้ หมอดูเสนแล้วจึงยกอาหารมาเลี้ยงแรกที่มาร่วมงาน เรียกว่า “ชาญหมอ” เมื่อหมอดูเสนรับประทาน

อาหารเสริมเรียนร้อยแล้ว ก่อนเริ่มทำพิธี เช่นผู้เสื่อมจะต้องรอให้ญาติๆ ที่รับประทานอาหารในป่านคุ้รับประทานเสร็จก่อน จึงค่อยทำพิธี เช่นผู้เสื่อม โดยเริ่มจากการ ไถ่เงวนเจ็บ wen hong siah เป็นอันดับแรก

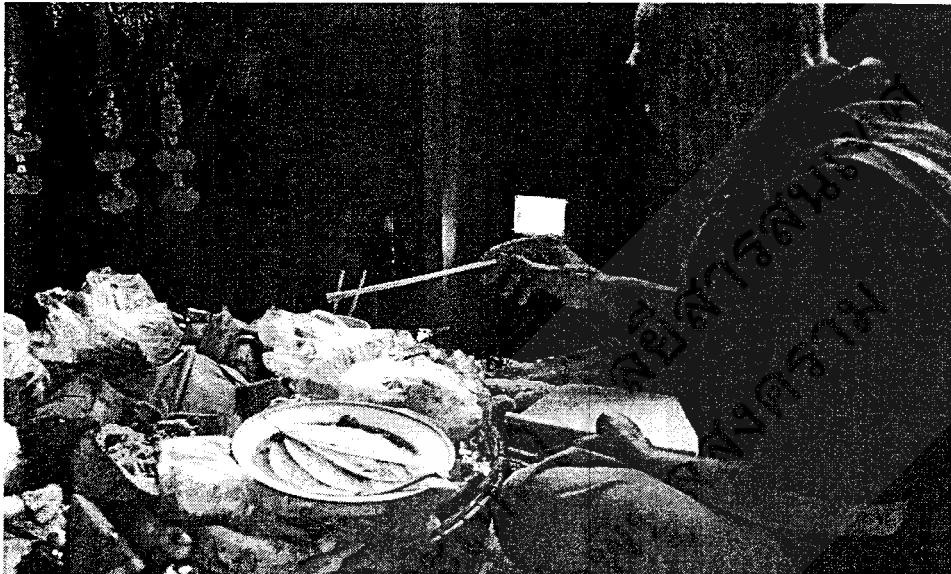
5.ไถ่เงวนเจ็บ wen hong siah การ ไถ่เงวนเจ็บ wen hong siah หมายถึง การบอกกล่าวกับผู้เสื่อมถึงสาเหตุที่เจ้าสืบทามพิธีเสนอในวันนี้ว่าเสนอด้วยเหตุใด เช่น การระลึกถึงบรรพบุรุษ หรือสมาชิกในบ้านเจ็บป่วยบอย เมื่อบอกกล่าวกับผู้เสื่อมแล้วหมօเสนอจะ “โภกนหลำลูกปลูก หลำตื่น” เป็นลำดับต่อไป

6.โภกนหลำลูกปลูกหลำตื่น โภกนหลำลูกปลูกหลำตื่น หรือการก้นหล่า คำว่า “โภกน” หมายถึง การขาน การประกาศให้ทราบ ดังนั้นขันตอนนี้จึงหมายถึง การประกาศให้ผู้เสื่อมรู้ว่าจะทำการเช่นให้ผู้เสื่อมตนไดกินบ้าง และวิเชียรให้ผู้เสื่อมมารับ หนู ข้าว ขนมและเครื่องเช่นต่างๆ ที่ลูกหลานได้จัดเตรียมไว้ จากนั้นหมօเสนอจะทำพิธีเช่นอาหารให้ผู้เสื่อม โดยเช่นทั้งหมด 3 ครั้ง ซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกัน ได้แก่ “เช่นปางแปง เช่นกำกົກ และเช่นสองຕັນ” ตามลำดับ

6.1 เช่นปางแปง การเช่นปางแปงเป็นการเช่นหมูและอาหารครั้งที่ 1 โดยเริ่มจากการเรียกชื่อผู้เสื่อมจากนี้ปีผู้เสื่อม แล้วกล่าวคำเชิญในภาษาลาວ秀่วงว่า “คำเมย” พร้อมกับแจ้งชื่ออาหารแล้วคืนอาหาร โดยสมมุติว่าป้อนอาหารให้ผู้เสื่อมกิน พอกล่าวเชิญจนก็ทิ้งอาหารลงในช่องที่เจาะไว้ข้างฝาบ้านที่ละคำ ซึ่งการกระทำเช่นนี้เป็นการแสดงว่า “ผู้เสื่อมไดกินอาหารนั้นแล้ว” การคืนป้อนอาหารให้ผู้จะเริ่มจากจุ่นหน่อไม้กับเครื่องในหมูที่อยู่ในถ้วย “กำป้อน” ข้าวเหนียวห่อใบทองที่วางไว้ในปานเพื่อน และขนมที่มีเป็นชิ้นเล็กๆ ในชามขนมตามลำดับ จากนั้นจึงเรียกผู้เสื่อมลำดับต่อไปมารับเครื่องเช่นและกระทำเช่นเดียวกับผู้เสื่อมลำดับที่ 1 ในการทำพิธีเช่นนี้จะเรียกชื่อผู้มารับเครื่องเช่น ที่ละชื่อตามลำดับในปีผู้เสื่อมจนหมด

การเรียงลำดับชื่อจะเรียกผู้เสื่อมที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเจ้าสืบทามก่อน อาทิ เช่น หากบิดามารดา ของผู้เสื่อมเสียชีวิตแล้วก็จะเรียกชื่อบิดามารดา (ถ้าได้แต่งเข้าพิทางสามีจึงจะมีรายชื่อ แต่ถ้าไม่ได้แต่งเข้าพิธีก็จะไม่มีรายชื่อ) ลำดับต่อไป คือ ปู่ย่า พี่และน้องตามลำดับ แต่ถ้าสามีของผู้เสื่อมเสียชีวิตแล้ว เจ้าสืบทามจะอยู่ในฐานะสะใภ้ของบ้านมารับผิแทนสามีชื่อแรกในปีผู้เสื่อมจะเป็นชื่อของสามีเจ้าสืบทาม ซึ่งเป็นพ่อบ้าน ตามด้วย ปู่ย่า (บิดามารดาของสามี) พี่และน้องตามลำดับจนหมดทั้งก้อ หรือคำเต็ม คือ “กะล้อ” ซึ่งหมายถึง กลุ่มผู้เสื่อมของบ้าน หากพี่น้องคนใดตายตั้งแต่ยังเด็กอายุไม่ถึง 15 ปี หรือเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุจะไม่มีชื่อในปีผู้เสื่อม แต่จะไปเรียกร่วมใน

สามสิบหลักเท่าน เมื่อเรียกผู้เรียนจนครบหมุดทั้งก้อแล้ว จึงจะเรียกชื่อผู้เรียนที่อยู่ในบ้านอื่นหรือ ก้ออื่นจนครบหมุดทุกก้อ

ภาพที่ 5; หมวดคีบอาหารให้ผู้เรียนกิน จากนั้นจึงทิ้งลงในช่องที่เจาะไว้ด้านข้าง

ภายหลังจากที่หมวดเสนอชิกูผู้เรียนมารับเครื่อง เช่น จนครบหมุดทุก ก้อแล้ว หมวด เสนอจะเชิญผู้ที่อยู่ในสามสิบหลักมารับเครื่อง เช่น เรียกว่า “ก้อหล่า” ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ก้อหล่า หมายถึง การเชิญผู้ที่เสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุ ได้แก่ ถูกฆ่า ตกต้นไม้ ฟ้าผ่า บนน้ำ และเสียชีวิตตั้งแต่อายุยังไม่ถึง 15 ปี หรือเรียกว่า “ตายเข้า” ผีเหล่านี้รวมเรียกว่า “สามสิบหล่า” ตามความเชื่อนั้นมองว่า ผีเหล่านี้เป็นผีที่ตายไม่ดี การเรียกผีในสามสิบหลักมาดื่ม เหล้าจะ ไม่เรียกชื่อ แต่จะเรียกรวมๆ กัน โดยบอกลักษณะการตายแทน ออาทิ เช่น ผีที่ตายด้วย อุบัติเหตุ เรื่องล้ม ตกน้ำ ตกบันไดหรือผีที่ถูกฆ่า เช่นเดียวกับกันหล่าของผู้ตัว คำขึ้นต้นมักใช้คำว่า “ปู่” จะกล่าวถึงย่าหรืออาบ้านเล็กน้อย แล้วตามด้วยสาเหตุการตาย

การ เช่น จะทำโดยหมวดเสนอ ก่อ ล่าว คำ เชิญ เป็นภาษาไทยทรงคำเพื่อเชิญผีบรรพบุรุษที่ อยู่ในสามสิบหลักมารับเครื่อง เช่น ซึ่งกล่าวจะเรียกตามลักษณะการตาย พร้อมกับคืนจันหน่อไม้กับ เครื่องในหมูมา เช่น แล้วจึงทิ้งลงทางล่างกระดาน จากนั้นจึงคีบข้าวเหนียวและขนม เมื่อ เช่น แล้วทิ้ง ลงทางร่องกระดาน เช่น เดียวกัน แล้วจึงหยดน้ำตามลงไป การทิ้งเครื่อง เช่น ของผีในสามสิบหลักจะ ไม่มีทิ้งทางซองที่เจาะไว้ทางฝาบ้าน แต่จะทิ้งลงทางร่องกระดาน เพราะถือว่าเป็นผีที่ตายไม่ดีจะ

ไม่นำมาไปปนกับผีเสื่อ เมื่อ เช่นอาหารให้ผู้ในสามสิบหลักแล้วก็เป็นอันเสร็จพิธี เช่นปางแปงจากนั้นจึงทำพิธี เช่นกำก็ก เป็นลำดับต่อไป

6.2 เช่นกำก็ก การ เช่นกำก็ก เป็นการ เช่นหมู และอาหารครั้งที่ 2

ให้แก่ผีเรือน ซึ่งมีลำดับขั้นตอนและวิธีการ เช่น เช่นเดียวกับการ เช่นปางแปง กล่าวคือ หม้อเสนอเรียกชื่อผีเรือนตามลำดับในบ้านผีเสื่อหลังจากนั้นจึงกล่าวคำเชิญให้ผีเสื่อหรือผีเรือนมารับเครื่อง เช่น พร้อมกับคืนจຸบหน่อไม้กับเครื่องในหมูป่อนให้ผีเรือนกิน เมื่อป่อนเสร็จก็ทิ้งลงตามช่องที่เจาะไว้ที่ฝาบ้าน แล้วจึงเรียกผีเรือนในลำดับต่อไปมารับเครื่อง เช่น จนกว่าจะครบหมุดทุก ก็ อจากนั้นหม้อเสนอจะทำพิธี ก็ กหลักเพื่อเชิญผีบรรพบุรุษที่อยู่ในสามสิบหล้ามารับเครื่อง เช่น โดยหม้อเสนอจะ เช่นหมู และอาหารให้ผีบรรพบุรุษที่อยู่ในสามสิบหล้า เช่นเดียวกับ ก็ กหล้าในการ เช่นปางแปง

ภายหลังจาก เช่นกำก็ก และ ก็ กหล้าแล้ว หม้อเสนอจะทำ “พิธีกำหนดหรือกำกัน” เพื่อขอให้ครูหมอมช่วยพรให้ผีเรือนและสามาชิกในบ้านอยู่เย็นเป็นสุข จากนั้นหากบ้านใดมีอะไรใหม่ หม้อเสนอ ก็ จะแนะนำ อะไรใหม่ให้ผีเรือนรู้จัก เพื่อเป็นการรับสาระใหม่ให้เข้าพิธีหรือรับให้สาระใหม่ มา นับถือผีเดียวกันและอยู่ในตรรกะเดียวกัน จากนั้นหม้อเสนอจะเริ่มทำพิธี เช่น ส่องตื้น เป็นลำดับต่อไป

6.3 เช่นส่องตื้น การ เช่นส่องตื้น เป็นการ เช่นหมู และอาหารครั้งที่ 3

ให้แก่ผีเสื่อ ซึ่งมีลำดับขั้นตอนและวิธีการ เช่น เช่นเดียวกับ เช่นปางแปง และ เช่นกำก็ก กล่าวคือ เรียกผีเรือนที่มีรายชื่ออยู่ในบ้านผีเสื่อที่จะมารับเครื่อง เช่น ได้แก่ จຸบหน่อไม้กับเครื่องในหมู ข้าว ขนม และน้ำตามลำดับ เมื่อเรียกผีเรือนมา_rับเครื่อง เช่น ครอบครุภัยชื่อ หม้อเสนอจะทำพิธี ก็ กหล้า โดยการทำพิธี ก็ กหล้า ใน เช่น ส่องตื้น ก็ เช่นเดียวกับ เช่นปางแปง และ เช่นกำก็ก กล่าวคือ หม้อเสนอจะเชิญผีบรรพบุรุษที่อยู่ในสามสิบหล้ามารับเครื่อง เช่น โดยจะ เช่นจຸบหน่อไม้ ข้าว ขนม และน้ำที่จะอย่าง เมื่อ เช่นเสร็จก็ทิ้งลงร่องกระดาน ต่อจากนั้นหม้อเสนอจะทำพิธี ทั้งหมู

7. หิงหมู ภายหลังจากการ เช่นส่องตื้น และ ก็ กหล้า เสร็จแล้ว หม้อเสนอ

จึงทำพิธีหิงหมูหรือเรียกอีกชื่อว่า “เสียหิง” เพื่อเชิญผีเสื่อที่มารับเครื่อง เช่น ไม่ทัน ผีบรรพบุรุษที่อยู่ในสถานที่ต่างๆ และ พิทักษ์ไปที่อยู่บริเวณ ใกล้เคียงมารับเครื่อง เช่น ซึ่งหม้อเสนอจะกล่าวคำเชิญ หรือเรียกว่า “กำหิง” เพื่อเชิญให้ผีเหล่านั้นมา_rับเครื่อง เช่น พร้อมกับขอให้ผีช่วยดูแลเจ้าสือ และ

สมาชิกในหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข เมื่อันเป็นการทำงานและอุทิศส่วนกุศลเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการเช่นหมู่ จากนั้นหมู่เสนอจะเริ่มทำพิธีเช่นเหล้าเป็นลำดับต่อไป

การเช่นเหล้าในพิธีเสนอเรื่องของผู้น้อยะทำการเช่นห้องหมอด 3 ครั้ง ซึ่งมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน ดังนี้ คือ เช่นเหล้าหลวง เช่นเหล้าลางแกง และเช่นเหล้ากู้ ตามลำดับ ในการเช่นเหล้าแต่ละครั้งจะมีขั้นตอนที่คล้ายคลึงกัน แต่การเช่นเหล้าจะมีขั้นตอนมากกว่าการเช่นเหล้าลางแกงและเหล้ากู้ ซึ่งมีขั้นตอนการเช่น ดังนี้

8. การเช่นเหล้า

8.1 การเช่นเหล้าหลวง เป็นการเช่นเหล้าครั้งที่ 1 จะทำการเช่นโดยหมู่เสนอจะเรียกชื่อผู้เรือนแล้วกล่าวเชิญผู้เรือนให้มาดื่มเหล้าพร้อมกับรินเหล้าใส่แก้ว เมื่อเช่นผู้เรือนลำดับแรกเสร็จก็เทเหล้าในแก้วลงในช่องที่เจาะไว้ทางฝาบ้าน จากนั้นจึงเรียกชื่อและกล่าวคำเชิญผู้เรือนลำดับต่อไปมารับเครื่องเช่นพร้อมกับรินเหล้าใส่แก้ว เมื่อเช่นเสร็จก็เทเหล้าทึ่ง เช่นเดียวกับครั้งแรกและจะทำเช่นนี้ต่อไปจนกว่าจะเชิญผู้ในบ้านปีผู้เรือนมารับเครื่องเช่นตามลำดับจนครบทุกชื่อ จากนั้นหมู่เสนอจะทำพิธีกิหลำโดยหมู่เสนอจะเชิญผู้ที่อยู่ในสามสิบหลำมาดื่มเหล้าที่เจ้าเสื้อนำมาเช่น พร้อมกับรินเหล้าใส่แก้วเมื่อเช่นเสร็จแล้วจึงเทเหล้าทึ่งลงทางร่องกระดานจากนั้นหมู่เสนอจะทำการหั่นเหล้า

8.1.1 หั่นเหล้า การหั่นเหล้าเป็นการเชิญผู้บรรพบุรุษที่อยู่ด้านสถานที่ต่างๆ ที่อยู่ทั่วไปมาดื่มเหล้าที่เจ้าเสื้อจัดหาไว้ร่วมกัน และช่วยปอกปื้องคุ้มครองเจ้าเสื้อให้อยู่เย็นเป็นสุข

8.1.2 ช่องเสนอ ภัยหลังจากหั่นเหล้าแล้วหมู่เสนอจะทำการช่องเสนอ โดยบอกกล่าวกับผู้เรือนว่าเจ้าเสื้อได้ทำพิธีเสนอขึ้นเพื่อเช่นหมู ข้าว ขนม และเหล้าให้กิจตามที่ได้กล่าวไว้แล้ว ขอให้ผู้เรือนช่วยดูแลรักษาเจ้าเสื้อ รวมถึงสมาชิกในบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและมีความเจริญรุ่งเรือง เมื่อหมู่เสนอทำการช่องเสนอเสร็จจึงเริ่มทำพิธีแก่นแท่อีก

8.1.3 แก่นแทء เป็นพิธีที่เชิญนายอานกับนายอ่อนมารับเครื่องเช่นตามความเชื่อในตำนานของชาวไทยซึ่งดังที่ได้กล่าวไปในพิธีเสนอของผู้ตัว ในการทำพิธีแก่นแทءจะเริ่มจากผู้รับนำเครื่องเช่นซึ่งประกอบด้วยเหล้า 1 ขวด พร้อมแก้วเหล้า แล้วนำไปต่องสุด

ปูบนพื้นห้อง 2-3 ใบ จับผัก 1 งาน ข้าวเหนียว 6 ห่อ ไม้คู่หรือตะเกียง 4-6 คู่ น้ำต้มหมู 1 ถ้วย โดยนำถ้วยน้ำต้มหมูมาวางตรงกลาง และถ้วยข้าวสาวย่างไว้ทางด้านขวาและด้านซ้าย จากนั้นจึงนำข้าวเหนียว 6 ห่อ มาวางเรียงกันแล้วคลี่ใบตองที่ห่อด้วยข้าวเหนียวออก จากนั้นหม้อเสนอเสนอจะเริ่มกล่าวคำเชิญผู้มารับเครื่อง เช่น ไปจนครบ 7 ครั้ง ขณะที่ประกอบพิธีหม้อเสนอจะนั่งย่องๆ ขณะที่หม้อเสนอกล่าวคำเชิญผู้รับจะกินจุ่นผักจากงานอาหารกองไว้ระหว่างห่อข้าวเหนียวทั้ง 6 ห่อ โดยวางสลับกันรวม 3 กอง และหม้อเสนอจะรินเหล้าใส่แก้ว 1 ครั้ง เมื่อหม้อเสนอเช่นเสร็จ 1 ครั้ง แล้วจึงเช่นครั้งที่ 2 ทำอย่างนี้เรื่อยไปจนครบ 7 ครั้ง แต่ต่อมาลดเหลือ 3 ครั้ง ในขณะที่หม้อเสนอกำลังทำพิธีแก่เมื่ออยู่นั้น ข้างนอกผู้รับและผู้ช่วยหม้อเสนอจะทำพิธีจีไฟให้เข้าและพิธีขาว่าว

ภาพที่ 6; หม้อเสนอทำพิธีแก่เมื่อ

8.1.4 จีไฟให้เข้า พิธีจีไฟให้เข้าเป็นการเชิญแม่เตาไฟ แม่ประศุ และแม่บันได นารับเครื่องเช่นเพื่อแสดงความเคารพและระลึกถึงพระคุณของแม่เตาไฟ แม่ประศุ และแม่บันได ซึ่งเครื่องเช่นที่นำมาประกอบพิธีประกอบด้วย ข้าวเหนียว 1 ปืน และจุ่นผักที่วางบนใบตอง พิธีจีไฟให้เข้าเริ่มด้วยโดยผู้รับที่สามารถกล่าวคำเชิญเป็นผู้ทำพิธี (ส่วนใหญ่มักเป็นผู้หญิง) นำใบตองที่บรรจุข้าวเหนียวและจุ่นผักเดินไปที่เตาไฟเพื่อทำพิธี โดยนั่งย่องๆ และกล่าวคำเชิญแม่เตาไฟมารับเครื่องเช่นและให้แม่เตาไฟช่วยดูและ sama chik ในบ้านให้อยู่ดีมีสุข หุงหาอาหารได้สะอาด กอปร่าให้เกิดไฟใหม่ยังข้าวและผลผลิตพร้อมกัน จากนั้นก็ปืนข้าวเหนียวเป็นก้อนเล็กๆ ขนาดเท่า

หัวแม่มืออ่อนน้ำกึ่มที่จูบผัก โดยให้มีจูบผักดัดไปกับปืนข้าวเหนียวแล้วนำไปป่วงที่เตาไฟ 2 หมุน เมื่อเสร็จจากพิธีนี้ ผู้ช่วยหมօเสนอจะเริ่มพิธีขาวหัวท่าที่บริเวณกลางบ้าน (ในปัจจุบัน บางบ้านไม่มีเตาไฟ แล้ว จึงไม่ได้มีการเช่นผิเตาไฟ หมօเสนออาจจะตัดพิธีช่วงนี้ออก เหลือแค่เช่นผิประตูและผิบันได)

8.1.5 ขาวหัว พิธีขาวหัวจะทำพร้อมกับพิธีแก่เมษ ภายหลังจากพิธี จีไฟให้เข้าเสร็จแล้ว พิธีนี้ทำขึ้นเพื่อนอกกล่าวยให้ญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกล ในตอนหนึ่งของประเทศเวียดนามและประเทศไทย ญาติพี่น้อง ในต่างแดนและต่างจังหวัดมารับเครื่องเช่น เริ่มจากผู้ช่วยหมօเสนอจัด “ป่านขาวหัว” โดยนำหัวหมูข้อเท้าหน้า ขาหลัง ทั้ง 4 ข้าง และหางหมูที่ต้มสุกแล้วมาจัดวางในกระเบื้องไม้ที่มีลักษณะเป็นกล่อง 4 เหลี่ยม (ปัจจุบันอาจจะจัดลงในงานกีดี) การจัด “ป่านขาวหัว” จะนำขาหมูทั้ง 4 ข้าง มาวางที่มุกกระเบื้องทั้ง 4 หมุน เรียงตามลำดับขาหน้าและขาหลัง และวานนำหัวหมูมาวางตรงกลางระหว่างขาหน้าทั้ง 2 ข้าง ส่วนหางหมูจะอยู่ตรงกลางระหว่างขาหลังทั้ง 2 ข้าง จากนั้นนำถ่านน้ำดับหมูมาวางระหว่างขาหน้าและขาหลังข้างขวา ส่วนถ่านถ่ายหมากพูลวางระหว่างขาหน้าและขาหลังข้างซ้าย แล้วยกไปป่วงบริเวณกลางบ้านเพื่อทำพิธี พร้อมกับนำจานใส่ข้าวเหนียวมาวางบนพื้นข้างๆ กระเบื้องทั้ง 2 ด้าน ขันน้ำ จานใส่หมากพูล และขวดเหล้า เมื่อเตรียมป่านขาวหัวเสร็จแล้ว ผู้ช่วยหมօเสนอจึงเริ่มทำพิธีขาวหัว โดยกล่าวคำเชิญบรรพบุรุษที่อยู่ห่างไกลมารับเครื่องเช่นพร้อมกับจูบผักไปป่วงไว้ในกระเบื้องข้างๆ ถ่านน้ำดับหมูและถ่ายหมากพูล แล้วจึงรินเหล้าใส่แก้ว

ภาพที่ 7; ป่านขาวหัว

8.1.6 หล้าແລກຄາງເອື້ນ ສຶບ ການເລີ່ມອາຫາຮາກຄາງວັນແກ່ຜູ້ທີ່ໄປ

ຮ່ວມພິທີ່ສຶບຈະມີອາຫາຮເພີ່ມຂຶ້ນຈາກຕອນເຂົ້າ 3 ອຍ່າງຄື່ອ ຈຸ່ນຜັກ ມໍາມູລອຍຫວີ້ອແກງຈົດໝູ້ທີ່ໄມ້ໄສ່ຜັກແລະ ແຈ່ວເອົດດ້ານ ເຈົ້າກາພົກສໍາຮັບອາຫາຮທັງໝົດ ໄດ້ແກ່ ຈຸ່ນຜັກ ແຈ່ວເອົດດ້ານ ແກງໜ່ອສົ່ນ ແກງພຳມະ ອາຫາຮອື່ນໆ ທີ່ໄດ້ຂັດຕຽນໄວ້ນຳເຂົ້າມາວັງໃນກະລ່ອຫອງ ເພື່ອໃຫ້ໝອເສນແລະຄູາຕືຟີເຮືອນເດີວັນນັ້ນ ມາຮ່ວມຮັບປະກາດອາຫາຮຄາງວັນ ສ່ວນນົບຮັບກາງລັບນັ້ນທີ່ທີ່ພິທີ່ຂາວຫວ່າກີ່ຍົກສໍາຮັບອາຫາຮມາ ເພີ່ມເຕີມເຫັນກັນ ແລະຜູ້ທີ່ຄູາຕືຟີເດີວັນນັ້ນບານຄົກຈະມານັ້ນຮັບປະກາດອາຫາຮທີ່ປານຂາວຫວ່າ ຈຶ່ງສໍາຮັບນີ້ ຈະມີອາຫາຮເພີ່ມພິເສຍນາຈາກສໍາຮັບອື່ນ ສຶບ ເນື້ອໝູ້ຕົມທີ່ອູ້ໃນປານຂາວຫວ່ານັ້ນອ່າງ ລັ້ງຈາກຍົກສໍາຮັບໄປ ໃຫ້ໝອເສນແລະປານຂາວຫວ່າເສົ່າງກີ່ຍົກສໍາຮັບມາເລີ່ມແຂກທ້າໄປ ເມື່ອຮັບປະກາດອາຫາຮຄາງວັນເສົ່າງ ເຮີບຮ້ອຍແລ້ວ ໝອເສນຈຶ່ງເຮີມທີ່ພິທີ່ເຫັນແຫ້າຄາງແກງຕ່ອໄປ

8.2 ເຫັນແຫ້າຄາງແກງ ເປັນການເຫັນແຫ້າຄົງທີ່ 2 ມາຍຄົງ ການເຫັນແຫ້າໃຫ້ ຜິເຮືອນດື່ມເພື່ອລັ້ງຄານນຳແກງກາຍຫລັ້ງຈາກຮັບປະກາດອາຫາຮຄາງວັນ ໂດຍໝອເສນຈະກ່າວຄຳເຊີ່ມຜີ ເຮີອນມາຮັບເຄື່ອງເຫັນຕາມຮາຍຊື່ອໃນປັ້ງ ຜິເຮືອນທີ່ລະຊື່ອ ເມື່ອເຫັນແຫ້າໃຫ້ ຜິເຮືອນດື່ມແລ້ວຈຶ່ງນຳແຫ້າທີ່ ລົງໃນຫ່ອງທີ່ຝານ້ານ ຈາກນັ້ນຈຶ່ງເຮີກຊື່ອຜິເຮືອນໃນລຳດັບຕ່ອໄປມາຮັບເຄື່ອງເຫັນ ແລະທຳເໜັນນີ້ເຮືອຍໄປຈົນ ວ່າຈະຄຣນທຸກຊື່ອໃນປັ້ງຜິເຮືອນ ເມື່ອເຫັນແຫ້າຄາງແກງເສົ່າງໝອເສນຈະກ່າວເຊີ່ມຜີນຮຽນນຸ່ຽມທີ່ອູ້ໃນ ສາມສົບຫລຳມາດື່ມແຫ້າຄົງທີ່ 2 ພາຍຫລັ້ງຈາກການຮັບປະກາດອາຫາຮ ແນີ້ອັນກັບກົກຫລຳໃນເຫັນແຫ້າ ຢ່າງ ຈາກນັ້ນກີ່ເປັນວັນເສົ່າງພິທີ່ແລະເຮີມທີ່ພິທີ່ເຫັນແຫ້າກູ້

8.3 ເຫັນແຫ້າກູ້ ເປັນການເຫັນແຫ້າຄົງສຸດທ້າຍ ໂດຍໝອເສນເຊີ່ມຜີເຮີອນມາ ດື່ມແຫ້າຄົງສຸດທ້າຍຕາມລຳດັບຮ່າຍຊື່ອໃນປັ້ງຜິເຮືອນຈາກຄຣນທຸກຮາຍຊື່ອ ຈາກນັ້ນຈຶ່ງເຊີ່ມຜີໃນສາມສົບຫລຳ ມາດື່ມແຫ້າກູ້ ບັນດອນໃນການດຳເນີນພິທີ່ເຫັນເດີວັນກັບການເຫັນແຫ້າຫລວງແລະເຫັນແຫ້າຄາງແກງ ຈາກນັ້ນໝອເສນກັບຜູ້ຮູ້ກີ່ຈະໜັນກັນກູ້ປານເພື່ອນ

9. ກູ້ເພື່ອນ ການກູ້ເພື່ອນຫວີ້ອກກູ້ປານເພື່ອນ ສຶບ ການທີ່ຜູ້ຊ່າຍໝອເສນແລະຜູ້ຮູ້ມາກົບ ເຄື່ອງເຫັນໃນປານເພື່ອນ ໂດຍເກີນກູ້ທີ່ລະຫັ້ນ ເຮີມຈາກນົມ ພລໄນ້ ແລະເນື້ອໝູ້ສົດ ຕາມລຳດັບ ຈຶ່ງຜູ້ກູ້ເພື່ອນ ຈະນຳນົມແລະພລໄນ້ມາໃສ່ກະບຸງໃຫ້ໝອເສນແລະແປງບາງສ່ວນໃຫ້ກັນເຈົ້າເສື້ອ ເພື່ອນນຳໄປແຈກຈ່າຍ ໃຫ້ກັນຄູາຕືຟີນີ້ອັນແລະຜູ້ທີ່ມາຂ່າຍງານ ສ່ວນເນື້ອໝູ້ສົດທາງເຈົ້າກາພຈະແບ່ງໄວ້ເພີ່ງກະຮູກສັນຫລັງແລະ ກະຮູກຈີ່ໂຄຮອຍ່າງລະ 3 ຊື້ນ ທີ່ເຫັນໄດ້ແກ່ ກະຮູກສັນຫລັງແລະກະຮູກຈີ່ໂຄຮອຍ່າງລະ 4 ຊື້ນ ເນື້ອໝູ້ ຮ້າງໄຈ ໄສ້ ດັບ ປອດ ແລະລື້ນ ເຈົ້າກາພຈະມອນໃຫ້ໝອເສນທັງໝົດ

10. ข้าเหล้าฝ่ายເຊື່ອນ คำວ່າ “ขໍາ” หมายถึง ດີ້ວ່າ ສ່ວນคำວ່າ “ฝ້າຍ” หมายถึง ພູງຫົ່ວ້ອປະກອງໃຫ້ຢູ່ສກາພປກຕິ ข້າเหล້າຝາຍເຊື່ອນ ຈຶ່ງหมายถึง ກາຣດິ່ມເຫຼັ້າເພື່ອສ້າງຄວາມເປັນປຶກແຜ່ນໃຫ້ກັບວິທະຍາກຸລ ໂດຍທີ່ໃນກາຣປະກອນພິທີ່ໜອເສນຈະຂອໃຫ້ເຊື່ອນຂ່າຍສອດສ່ອງດູແລດູກຫລານທີ່ “ມາຫຍາດມາຝາຍກັນ” ຢ້ວ່ອດູກຫລານທີ່ມາຮ່ວມດື່ມເຫຼັ້າໃຫ້ຢູ່ເຍັນເປັນສຸຂ ເມື່ອເຂົ້າໄປໃນກະລ່ອຫອງ ເຈົ້າເສື້ອແລະຜູາຕິຟີເດີຍກັນຈະນຳໜ້າລ້ອມວັງ ໃນພົມນີ້ຜູ້ທີ່ເປັນສະໄໝຈະສາມເລື້ອສີ ລັງຈາກຜູາຕິ່າ ເຂົ້າມານຳໜ້າລ້ອມວັງກັນເຮັບຮ້ອຍແລ້ວ ມາຮອເສນຈະວິນເຫຼັ້າແຈກໃຫ້ກັບຜູາຕິ່າ ຖຸກຄົນ ແລະກ່າວຄໍາເຊີ່ມໃຫ້ດື່ມເຫຼັ້າ ເມື່ອກ່າວຈົບຖຸກຄົນຈະກົມໜ້າພຣ້ອມກັນແລ້ວດື່ມເຫຼັ້າໃນແກ້ວ ແລ້ວກໍສັງແກ້ວກລັບຄືນ ໃຫ້ມາຮອເສນ ມາຮອເສນກໍຈະວິນເຫຼັ້າລົງໃນແກ້ວທຸກໃນແລ້ວສ່ວນແກ້ວເຫຼັ້າໃຫ້ກັບເຈົ້າເສື້ອແລະຜູາຕິຟີຄົງຈຳກ່າວຄໍາເຊີ່ມໃຫ້ຜູາຕິດື່ມເຫຼັ້າເຂົ້າເດີຍກັບຄົງຈຳກ່າວແຮກແລະຈະທຳເຂົ້ານີ້ຈົນຄຽນ 3 ຄົງ ເມື່ອດື່ມຈົນຄຽນ 3 ຄົງແລ້ວມາຮອເສນຈະ “ສ່ວນຫຼຳ” ໂດຍເຫຼັ້າໃນແກ້ວຂອງຕົນທີ່ລົງໃນຫ່ອງທີ່ຝາບ້ານ ເຮີກວ່າ “ເຫຼັ້າສ່ວນ ຫຼຳ” ພຣ້ອມກັນນັ້ນ ເຈົ້າເສື້ອແລະຜູາຕິຟີເດີຍກັນຈະກົມໜ້າພຣ້ອມກັນເພື່ອສ່ົ່ງຜິເຮືອນກລັບ ຈາກນັ້ນບຣຄາຜູາຕິທີ່ມາຮ່ວມງານຈະອວຍພຣ ໃຫ້ແກ່ເຈົ້າກາພທີ່ເສນ ແລ້ວແກ້ວບໍ່ຍົກລັບ ແລ້ວແຕ່ເຈົ້າເສື້ອແລະສມາຊີກໃນບ້ານທີ່ຕ້ອງທຳພິທີ່ຕ່ອໄປ ຄື້ອ ພິທີ່ແປ່ງມົດກັ້ມແປ່ງໄດ້

11.ແປ່ງມົດ ເປັນກາຣເຊີ່ມຜົມດ ທີ່ຈຶ່ງເປັນຜິຄຽງ ມາຮ່ວມກັນດື່ມເຫຼັ້າເປັນຄົງສຸດທ້າຍກ່ອນທີ່ຈະເສົ່ງສິ້ນພິທີ່ເສນເວືອນ ທີ່ຈຶ່ງມາຮອເສນຈະກ່າວເຊີ່ມໃຫ້ດື່ມ ຢ້ວ່ອ “ມາຍໃຫ້ກິນ” ຄື້ອ “ເຂົ້າໃຫ້ກິນ” ເສົ່ງແລ້ວມາຮອເສນຈະທຳພິທີ່ແປ່ງໄດ້ເປັນລຳດັບຕ່ອໄປ

12.ແປ່ງໄໄດ້ ກາຍຫັ້ງຈາກຂ້າເຫຼັ້າຝາຍເຊື່ອນເສົ່ງຈິງ ຜູ້ຂ່າຍມາຮອເສນຈະນຳໄກ້ 2 ຕັ້ງຂ້າວສາຍ 3 ຕັ້ງຍ້າວສາຍ 1 ຕັ້ງຍ້າວໝາກພລູ 1 ຕັ້ງຍ້າວໝາກພລູ ແລ້ວເຫຼັ້າແລະບັນນຳ ຈັດໄສໃນປານເພື່ອນຫົວດາດ ແລ້ວນຳໄປມອນໃຫ້ມາຮອເສນເພື່ອທຳພິທີ່ແປ່ງໄດ້ ຄໍາວ່າ “ແປ່ງ” หมายถึง ກາຣທຳໃຫ້ບັນ ສ່ວນ “ໄຕ້” ນັ້ນມີນສັນຍຸລັກຍົມໆແທນຂວັງ ດັ່ງນັ້ນ “ແປ່ງໄໄດ້” ຈຶ່ງหมายถึง ກາຣເຫັນຜິຂວັງຂອງເຈົ້າເສື້ອທີ່ສົດຕອບຢູ່ໃນໄຕ້ເພື່ອໃຫ້ຂວັງຂ່າຍດູແລປົກປຶກປົງຮັກຍາເຈົ້າເສື້ອໃຫ້ຢູ່ເຍັນເປັນສຸຂ

ໃນກາຣປະກອນພິທີ່ ເມື່ອມາຮອເສນຮັບເກົ່າງເຫຼັ້າ ເຊັ່ນຈາກຜູ້ຂ່າຍມາຮອເສນແລ້ວ ມາຮອເສນຈະເຮັ່ນພິທີ່ແປ່ງໄໄດ້ໂດຍກ່າວເຊີ່ມຜິຂວັງໃໝ່ມາຮັບເກົ່າງເຫຼັ້າ ພຣ້ອມທັງນອກໃຫ້ຜິຂວັງຂ່າຍດູແລເຈົ້າເສື້ອແລ້ວນຳໜ້າໝາກພລູຍັດໄສ່ໃນໄຕ້ເປັນອັນເສົ່ງພິທີ່ແປ່ງໄໄດ້ ຈາກນັ້ນມາຮອເສນຈະເຊີ່ມເຈົ້າເສື້ອຜູ້ສັນມາຮັບເສື້ອຄືນ ພຣ້ອມກັບອວຍພຣເຈົ້າເສື້ອໃຫ້ປະບັບແຕ່ຄວາມສຸຂຄວາມເຈີ່ມເປັນຫັ້ນຕອນສຸດທ້າຍຂອງພິທີ່ກຣມໃນກະລ່ອຫອງ ຈາກນັ້ນມາຮອເສນຈະນຳເອກະລ່ອຫອງນາ “ຝາຍທ່ານ” ເປັນລຳດັບສຸດທ້າຍ

13. พ่ายท่าน หมายถึง การทำความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ค่อยปักป้องกูมครองดูแลหมู่บ้าน โดยผู้ช่วยหนอเสนอจะปฏิเสื่อและนำขันน้ำ มากพลู แก้วเหล้าและเหล้า 1 ขวด น้ำวัง ไว้ที่กลางบ้าน เมื่อหนอเสนอออกมาจากคล้อหองจะเดินมาทั่งคุกเข่าและประณมมือบนเสื่อพร้อมกับกล่าวคำบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วก้มลงกราบ จากนั้นเจ้าภาพจะไปส่งหนอเสนอกลับบ้านเป็นอันเสร็จสิ้นพิธีเสนอเรือน และเจ้าภาพ ญาติและเพื่อนบ้านจะช่วยกันทำความสะอาดด้วยชาบะและสถานที่ แล้วแยกย้ายกันกลับบ้านและทำการ “เปลี่ยวหมู” ในวันรุ่งขึ้น

14. เปลี่ยวหมู พิธีนี้จะทำในวันรุ่งขึ้น เจ้าเสื้อผู้เสนอและสามชิกในบ้านจะมาร่วมกันในคล้อหองเพื่อเปลี่ยวหมู หรือชำแหะหัวหมูออกเป็นชิ้นๆ เพื่อนำไปรับประทานเป็นขันตอนสุดท้ายของพิธีเสนอเรือนผู้น้อย เมื่อรับประทานแล้วก็จะนำความหมูมาเสียงไว้ที่ฝาบ้านในคล้อหองกระถุงส่วนหัวจะไม่นำทิ้งที่กลางห้องนา ส่วนกระถุงกลางจะนำมาเสียงไว้ที่ฝาบ้านไว้ให้สิ้นคุ (ปานพิพิธ คงยิ่มละมัย, 2546, หน้า 69 - 82)

1.9 พิธีเสนอหันมด

พิธีเสนอหันมด เป็นพิธีที่ทำเพื่อรับผิดชอบ ซึ่งเป็นฝีคู่ ถ้ารับผิดชอบแล้วผู้นั้นก็มีสิทธิ์ที่จะฝึกฝนเป็นพ่อแม่หรือแม่ดเพื่อประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อของชาวไทยทรงคำ และคนในตระกูลของมดก็สามารถสืบทอดการเป็นมดต่อ กิจการที่ต้องทำพิธีเสนอหันได้ การที่ต้องทำพิธีเสนอหัน ก็เนื่องจาก เพราะมีผิดชอบอาศัยอยู่ด้วย และเป็นสาเหตุทำให้เจ้าของบ้านเกิดการเจ็บป่วย ต้องทำพิธีรับผิดชอบอยู่ด้วยซึ่งจะหาย พิธีเสนอหันนี้ ผู้ที่ประกอบพิธีจะเรียกว่า “หนอเยี้ยง” หนอเยี้ยงจะเป็นผู้ทำพิธีเยี้ยงเพื่อคุ้ว่าคนผู้นั้นเจ็บป่วยด้วยสาเหตุใด ถ้าเยี้ยงแล้วพบว่าเจ็บป่วยเพราะถูกผิดชอบกระทำให้ป่วย เพราะต้องการขออยู่ด้วย ก็จะต้องพิธีรับผิดชอบ

ในการรับผิดชอบ จะต้องตั้งห้องผิดชอบ เพื่อทำพิธีเชิญผิดชอบอยู่บ้านห้อง โดยทำพิธีเช่นเหล้า มากพลู เมื่อเชิญผิดชอบเข้าไปอยู่บ้านห้องเรียบร้อยแล้ว ถ้าเจ้าบ้านหรือผู้ป่วยต้องการสืบผิดชอบเพื่อเป็นหนอมดต่อไปก็ต้องเอาอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของมดไว้บันทึก โดยก่อนทำพิธี ก็ต้องเช่นเหล้าผิดชอบหรือผิดถูกก่อนทุกครั้ง การทำพิธีเสนอหันจะต้องทำให้เสร็จภายในวันเดียว ทำวันใดก็ได้ ยกเว้นเดือน 9 เดือน 10 และเดือน 11 เวลาทำพิธีเริ่มตั้งแต่ตอนเช้าตรู่จนถึงหัวค่ำ โดยประมาณ ไม่ให้ทำข้ามวัน และต้องใช้ผู้ประกอบพิธีกรรมเป็นหนอมดผู้ชายเท่านั้น

2.1.2 የሚገኘው ማስታወሻዎችን አገልግሎት ተደርጓል፡፡

ԱՆՏՎԵՐԺԻԱՅՑՄԱՆ

2.1.1. *U13-00-015-nn-nn* *Liputan M18-00-015-nn-nn*

ወቃድንና የሚከተሉት በቃል እንደሆነ የሚከተሉት በቃል እንደሆነ የሚከተሉት በቃል እንደሆነ

2.1 Wfiuma31H

ԱՐԴՅԱԿԵՊԱԾԱՎՈՒՆԵՍՈՑ

ถ้าม่าตตอนเย็น ก็นำมาเลี้ยงกลางคืน โดยผู้นำมาให้ต้องสวนชุดหรือด้วย ภาคเช้าจึงมีการยกขันหมากทำพิธีแต่งงานต่อไป

2.1.3 การส่งหรือนัดมือส่ง เป็นการทำพิธีแต่งงานแล้วส่งตัวเจ้าสาวให้แก่เจ้าบ่าว โดยมีขั้นตอนดังนี้

- 2.1.3.1 การแห่ขันหมาก จะเริ่มทำประมาณ 7-8 โมงเช้า โดยเจ้าบ่าวจะต้องแต่งกาย โดยใส่เสื้อเน (อี) ซึ่งเป็นเสื้อสีดำผ่าอก มีลวดลายหง 2 ข้าง คือ สีแดง ขาว เงียว และ ลายนี้จะอยู่ภายใต้เสื้อ ค้านสีดำอยู่ภายนอก (คือ กลับเอารวดลายไว้ข้างใน) บางครั้งเจ้าบ่าวจะสะพายย่าม ในยามจะมีเงินค่าสินสอดนำมาให้ฝ่ายเจ้าสาว สะพายมีดมีฟักและระบบอกน้ำมันด้วย ขบวนแห่ขันหมากของฝ่ายชายจะมีญาติพี่น้องเพื่อนฝูงช่วยกันแห่ขันหมาก มีกะเหลบในกะเหลบมีหมาก 5 คำ เงิน 8 บาท หรือ 12 บาท เป็นค่าเสียฟี มีหมาก พลู ปูน ยาสูบ อย่างละสี่เพื่อบุชาพิธีเรือน บางแห่งอาจใช้มากกว่านี้ ผู้ถือหรือสะพายกะเหลบนิยมใช้สาวนริสุทธิ์ถือหรือสะพายถ้าเป็นผู้ท้าวจะใช้ 4 กะเหลบ ผู้น้อยใช้ 2 กะเหลบ นอกนั้นจัดใส่กระบุง (กาว) ตามตามมาซึ่งนิยมเป็นสิ่งของ 4 หรือ 2 กระบุง มีที่นอน ของใช้ ของวัลย บนม 8 ถุง ชนิดหนึ่งๆ จัดเป็นคู่ๆ เหล้า 1 เท สำหรับเลี้ยงแขก เหล้า 8 ขวด สำหรับให้วัฟเฟ่ร์น เสื่อ 1 ผืน หมอน 1 ใน ฟูก 1 หลัง สิ่งของอื่นๆ มี หมู เหล้า ไก่ บนม ใส่กระคาดเป็นบนวนขันหมากแห่ไปยังบ้านเจ้าสาว เมื่อขบวนแห่ขันหมากไปถึงบ้านเจ้าสาวที่เชิงบันไดบ้านจะมีคนมากอยกันขอเงินทองเป็นค่าผ่านประตูก่อนจะขึ้นไปไหว้พิธีเรือน

ภาพที่ 8; การแห่ขันหมาก

2.1.3.2 การให้ผู้รีอ่อน เมื่อถึงรีอ่อนเจ้าสาวแล้ว ผู้ที่จะดูแล

จะเห็นก็จะเข้าไปบอกรักล่าวผู้รีอ่อนว่าลูกเชยมาแล้ว ต่อมาแล้วแก่ฝ่ายชายก็จะมองเหล้า 1 ขวด ไก่ต้ม 1 ตัว มากพูดบุหรี่ ให้เจ้าสาวนำไปให้ผู้รีอ่อน เจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าวต้องให้ผู้รีอ่อน (ล่ามโถ) แต่เจ้าสาวจะไม่ไหว แต่จะไปไหวที่บ้านบ่าว ตอนกลับไปอยู่ที่บ้านเจ้าบ่าว หรือเจ้าสาวอาจไหวพร้อมๆ กัน แต่ออกมาก่อนวันออกบ้าน

เมื่อเสร็จพิธีไหว้ผู้รีอ่อนแล้วก็จะทำพิธีส่งมอบสิ่งของต่างๆ ให้ฝ่ายเจ้าสาว มีการมอบสินสอดทองหมื่นตามที่เคยตกลงกันไว้ เชิญพ่อแม่ ญาติพี่น้องมาดูเป็นสักปีพยาน เสร็จพิธีแล้ว เจ้าบ่าวจะจัดอาหารมาเลี้ยงแขกในตอนกลางวัน กินอาหารเสร็จแล้วฝ่ายเจ้าบ่าวก็จะทำพิธีไหว้ญาติเจ้าสาว

2.1.3.3 การไหว้ญาติฝ่ายเจ้าบ่าว – ฝ่ายเจ้าสาว ใน การไหว้ของฝ่าย

เจ้าบ่าวจะมี “องลาม” หรือ “องล้าน” หรือผู้กล่าวนำ ซึ่งมักจะเป็นชนชั้นเดียวกับเจ้าบ่าว ถ้าเป็นผู้ที่บ้า จะเรียกว่า “หัวอกคำ” ผู้น้อยเรียกว่า “หัวใจ” เป็นผู้นำญาติฝ่ายเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าบ่าวจะมีเพื่อน 6 หรือ 8 คน หรือ 2-4 คนก็ได้ ส่วนฝ่ายหญิงก็จะมีเพื่อนเจ้าสาวเท่าๆ กัน เจ้าบ่าวจะยืนเป็นคนที่ 2 เสมอ เจ้าบ่าวกับเพื่อนเจ้าบ่าวทุกคนจะสวมเสื้อเชิ้ตช่วงซี ครอบชุดทุกคน (เสื้อเชิ้ตคือ เสื้อไนล์ ช่วงซีคือ กางเกงขายาว) ยืนเข้าแถวเรียงหน้ากระดาน ใช้มือขวาจับแขนซ้ายไหว้ การไหว้ญาติทางฝ่ายเจ้าสาว จะเริ่มที่พ่อแม่ของฝ่ายเจ้าสาวก่อน ผู้นำไหว้ของเจ้าบ่าวจะกล่าวนำ จากนั้นเจ้าบ่าวก็จะไหว้พ่อแม่ของฝ่ายเจ้าสาว

ส่วนการไหว้ของเจ้าสาวจะมีเพื่อนเจ้าสาวอย่างน้อย 2 คน เจ้าสาวแต่งตัวผู้หญิงชั้นลายระโต สวมเสื้อเชิ้ตกระดุมเงิน ตั้งทรงผมให้สูง เรียกว่า “บันเกล้า” (ปังจุบันผู้หญิงไทย ใช้ชื่อใหม่ ไม่นิยมไว้ผอมยาว จึงไม่จำเป็นต้องบันเกล้าก็ได้) และต้องมีผ้าคาดอกเป็นผ้าบางแบบสไน เรียกว่า “ผ้าเปียว” เพื่อนเจ้าสาวก็แต่งตัวแบบเดียวกัน การไหว้ญาติฝ่ายเจ้าบ่าวนั้น เพื่อนเจ้าสาวจะพยายามอ้อนหวานมากพูดบุหรี่ มีล่ามฝ่ายเจ้าสาวกล่าวนำ หรือเพื่อนเจ้าสาว กล่าวนำคำไหว้ก็ได้

สำหรับการไหว้ญาติคนอื่นๆ นั้น เวลาไหว้จะเอามือประسانกันแบบขึ้นแล้วทำงานๆ เป็นวงกลมไปข้างหน้า 5 หรือ 8 ครั้ง เสร็จแล้วก็กราบลง 1 ครั้ง เวลากราบแบบมือทั้งสองข้างพื้นก้มหน้าพากลงไปชิดมือ เสร็จแล้วก็ยืนขึ้นเอามือขวาแตะมือซ้ายไหว้ร้องญาติคนอื่นต่อไปที่จะมารับไหว้ไปจนเสร็จการไหว้

เมื่อไหวัญญาติกันหมดแล้วก็เสร็จพิช พิธีของชาวไทยทรงคำจะไม่มีการรดน้ำ แต่ปัจจุบันก็รับเอาประเพณีแบบไทยเข้ามา โดยหลังไหวผู้บรรพบุรุษเสร็จแล้วก็จะเปลี่ยนชุดทำพิชไหวัญญาติต่อแบบประเพณีไทยก็ได้

ภาพที่ 9; การไหวัญญาติ

2.1.3.4 การส่งตัว หรือ การนัดมื้อส่ง หรืออาจเรียกว่า “นั่งป้านเตียนสู่ขวัญ” หรือนั่งพาเนทียนสู่ขวัญ เป็นพิธีทำหัวญเสียงทางก่อนส่งคู่บ่าวสาวเข้าหอ (พิธีนี้จะทำเมื่อตอนที่ส่งเจ้าสาวไปเข้าหอที่บ้านเจ้าบ่าว) สิ่งแรกที่ต้องทำ คือ ไหวผู้เรือนก่อน ราว 5 โมงเย็น ฝ่ายเจ้าบ่าวก็จัดอาหารมาเลี้ยงญาติที่ไปร่วมส่งตัวเจ้าสาว สำหรับตาดอาหารของคู่บ่าวสาวจัดเป็นพิเศษ มีเหล้า ไก่ หมู กล้วยสุก น้ำเย็น และวางแผนกำไลมือไว้ในตาดอาหารด้วย ตาดอาหารนี้เรียกว่า “บ้านขวัญหรือพาณขวัญ” สำหรับเจ้าบ่าว - เจ้าสาวจะรับประทานอาหารร่วมกันก่อนเข้าหอ

พอพลงค่ำญាតิทางฝ่ายเจ้าสาวจะลากลับ ญาติทางฝ่ายเจ้าบ่าวจะทำพิธีเสียงเทียน โดยจัดเทียนทำด้วยขี้ตress ผงอย่างดี 2 เล่ม หนักเล่นละ 1 บาทจุดคูกันไว้ระหว่างนี้ก็จะมีผู้ขับลำนำอธิษฐานแล้วอวยพรให้คู่บ่าวสาวอยู่久นีกประมาณ 22.00 น. เจ้าบ่าวและเจ้าสาวก็เข้าหอเป็นเสร็จพิช

ทั้งนี้การที่จะรู้ว่าคุณมี “ สาว ” อยู่ร่วมกันมั่นคงหรือไม่ ให้คุณลองเทียบเป็นสำคัญ ถ้าคุณมีข้อมูลม้วนเข้าหากันเป็นเกลียวแสดงว่าคุณมี “ สาว ” อยู่ด้วยกันยังยืน

2.1.4 การสา หรือ อาสา เมื่อแต่งงานแล้ว หากฝ่ายชายจะต้องไปอยู่ทำงานรับใช้บ้านฝ่ายหญิง 1-5 ปี เรียกว่า “ สา ” หรือ “ อาสา ” กรณีเช่นนี้เกิดจากการที่พ่อแม่ฝ่ายหญิงไม่เรียกสินสอดทองหมั้น แต่ให้ฝ่ายชายไปอาสาทำงานรับใช้พ่อแม่ฝ่ายหญิงเป็นการทดแทน แต่ในปัจจุบันจะอยู่บ้านฝ่ายหญิง 3 วัน แล้วก็แยกครัวออกไปโดยนิยมมาปลูกเรือนหออยู่ทางบ้านฝ่ายชาย ปัจจุบันพิธีสาและเลิกไปมาก เหลือเพียงสามชั้นตอนแรกเท่านั้น และคุณมี “ สาว ” ปัจจุบันจะนิยมแต่งงานแล้วแยกครัวออกไปมากกว่า

2.2 พิธีศพ

พิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย ชาวไทยทรงคำจะเรียกว่า “ เอคแเฮ ” เป็นพิธีกรรม ที่เชื่อว่าคนที่ตายแล้วจะเดินทางกลับไปยังบ้านเกิด ก cioè บ้านอันเป็นถิ่นฐานบรรพบุรุษดึ้งเดิมของชาวไทยทรงคำ และไปฝ่าแดนที่เมืองฟ้า โดยมีแขกเป็นผู้บุกทาง ถ้ามีคนตายในหมู่บ้านชาวไทยทรงคำทุกคน จะไว้ทุกข์ เรียกว่า “ กำบ้านกำเมือง ” ไม่มีการเพาะปลูกดันไม้ พิชไร่และการทำพิธีเสน พิธีลงคล ไดๆ จนกว่าจะเอาผ้าขึ้นเรือน แต่กรณีที่มีฝีเดียกันแต่ไม่ได้อยู่บ้านที่มีคนตายก็สามารถเพาะปลูกได้ สำหรับคนในบ้านจะไม่มีการเพาะปลูกภายในเวลา 1 ปี เนื่องจากชาวไทยทรงคำ เชื่อว่า การเพาะปลูกหรือการขัดจานเป็นการแข่งกับคนตายและยังอยู่ช่วงของการโศกเศร้า 。

ในปัจจุบันชาวไทยทรงคำจะจัดพิธีแบบคนไทยพุทธมากขึ้น ก cioè การนำศพไปตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัดและสวดอภิธรรมศพ ประมาณ 3 วัน ศพผู้ชายจะสวัสด 2 วัน ส่วนศพผู้หญิงสวัด 3 วันขึ้นไป เวลาสวัดจะเริ่มประมาณ 20.00 น. ของทุกวัน มีการนิมนต์พระมาสวดอภิธรรมศพและมีการเลี้ยงอาหารและน้ำให้แก่แขกที่มาร่วมงาน เมื่อพระสวัสดเสร็จแล้วเจ้าภาพก็จะถวายปัจจัยและดอกไม้แด่พระสงฆ์ หลังจากพิธีสวัสด ก็จะเป็นพิธีเผาพการเก็บกระดูก และเอาผ้าขึ้นเรือน โดยขันตอนของพิธีชนนี้มี ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย (อ้างใน เรณู เมมื่อนจันทร์เชย, 2542, หน้า 120 – 128)

2.2.1. การอาบน้ำศพ ศพผู้ชายจะใส่เสื้อไนล่อนสีสว่างแล้วสวมเสื้อห่มทับใช้ผ้าขาวม้าห่วงลงบนอก หรือวางพาดตามตัว ส่วนศพผู้หญิงใส่เสื้อก้ม นุ่งผ้าถุงลายแตงโมแล้วสวมเสื้อห่มทับ ใช้ผ้าเปียกด้วยกัน หรือวางพาดบนอก ญาติจะยกศพให้ลุกจากที่นอนแล้วให้นั่งเพื่ออาบน้ำศพ พร้อมน้ำหอมแล้วสวมเสื้อแต่งตัว เอาเสื้อปูแล้วปูผ้าขาวบนเสื่อนำคนตายมาอนลงบนผ้าขาวแล้วจับผ้าขาววางทบถึงคอ ผ้าที่ปิดทับทั้งศพผู้ชายและผู้หญิง เรียกว่า “หลอย” (ผ้าปิดทั้งตัว) และผ้าอีกผืนคลุมทับศีรษะ ศพผู้ชายจะใช้ผ้าแพร ส่วนศพผู้หญิงใช้ผ้าขัน เบื้องลูกมะคอนใส่มือเพื่อไปเด่นบนสวรรค์ และวางลูกมะคอนอีก 5 ลูก พาดยาวตามตัวเรียกว่า “มะคอนสายกิง” เป็นลูกมะคอนที่เอาไปให้ญาติพี่น้องบนสวรรค์เล่น ลองศพจะช่วยกันต่อส่วนมากใช้ไม้ยาง เมื่อต่อลองศพเสร็จก็ยกศพวางในลองใช้ผ้าด้ายดิน ปิดบนลองแล้วใช้เสื้อห่มพากษาดูแล ลองปักจุบันลองศพมีขายอยู่ทั่วไป

2.2.2. การตั้งศพและการเก็บศพ ศพจะตั้งในห้อง “กวังເຊືອນ” ตั้งยาวตามเข็มข้นได้มีฝานข้านต้องเอาราออก ศพผู้ชายวางตรงเสานในและศพผู้หญิงวางตรงเสานอก การตั้งศพผู้ชายใกล้เสาใน เพราะศพผู้ชายเป็นพ่อเมือง ศพผู้หญิงส่วนมากเป็นลูกสะไภ์ ศพจะประกอบพิธีประมวล 2 คืน หรือ 3 คืน ถ้าเก็บศพไว้นานก็จะต้องໄວ่ทุกข์นาน และจะเป็นการรบกวนเพื่อนบ้านในระยะแรกเดียวกัน

2.2.3. การเผาศพ จะมีผู้ทำพิธี กือ เเบยกก หรือ เเบยคน โトイ เป็นผู้ทำพิธี นอกจากนี้ก็จะมี “ເບຍໜາມ” อีก 4 คน จะเป็นลูกและหลานເບຍจำนวน 4 คนเท่านั้น แต่ถ้าไม่มีลูกและหลานก็สามารถจ้างเพื่อนบ้านคนไทยใช้ด้วยกันก็ได้ โดยคนทั้ง 4 จะมีผ้าขาวม้าผูกสะเอວ ชาไถไทยทรงคำจะไม่นิยมเก็บศพแต่จะนำศพไปเผาที่ป่าแห่ง (ป่าช้า) หลังจากนั้นเพียงครึ่ง 2-3 คืน แล้วโดยปักหลัก 4 ต้น แล้วใช้ฟืนวางช้อนกองสูงประมาณ 50 เซนติเมตร แล้วเอาไม้ 2 ท่อน มาวางขวางท่อนฟืนเป็นเชิงตะกอน แล้วนำลองศพมาวางบนกองฟืนนั้น โดยให้ศพหันศีรษะไปทางทิศตะวันตกแล้วจุดไฟ สมัยก่อนจะใช้ชี้ไฟหันเป็นท่อนๆ ให้ญาติพี่น้องคืนໄຕไปจดไฟที่กองฟืนพอยุดไฟแล้วเบยกก เเบຍໜາມ 2 คน ถือผีดีบูกัน รวมทั้งคนอื่นๆ ที่จะมาช่วยจะกลับบ้าน และให้เบຍໜາມเผาออยู่ 2 คน (หรือมากกว่านี้ก็ได้ แต่ต้องใช้ชื่อในนามว่าเบຍໜາມ) เเบยกก เเบຍໜາມ 2 คน และญาติพี่ดีบูกัน เมื่อกลับมาบ้านห้ามอาบน้ำ เพราะชาวไทยทรงคำเชื่อว่าเวลาเผาศพ ศพจะหายาก

เมื่อถึงบ้าน เขายกจะเป็นคนนำเขยาม 2 คน ทำ “พิธีกินข้าวปานตีก” เป็นพิธี กินข้าวไว้ทุกข์ เอาข้าวกับข้าวที่ใช้บริโภคอยู่ในชีวิตประจำวันมาวางบนใบตอบที่วางในกระดัง โดย วางข้าวไว้ตระกลงส่วนกับข้าววงไว้ 4 มุน ญาติผู้เดียวกันนั่งห้อมล้อมแล้วหยิบข้าวรวมกับข้าวคำ เดียวกัน พ่ออีมก์ไปกินน้ำในระบบอกรไม้ไผ่ แล้วมีเหล้า 1 ขวด ซึ่งขายก็เป็นคนรินให้ จากนั้น เขายกจะกล่าวว่า “ขาดกันแท่นนี้” หมายถึง ขาดพี่ ขาดน้อง ขาดพ่อ ขาดแม่ ขอให้มีงูตามทาง ของมีง ถูกก็จะทำมาหากิน มีงก็ไปพบปู่ย่าตายาย” จากนั้นคนอื่นๆ ก็จะพูดต่อไปตามลำดับจนครบ ทุกคนที่ดื่มเหล้า จากนั้นขายกบนอกรทางให้โดยล้อมวงที่ปานตีก (ซึ่งได้ยกกระดังออกไปแล้วเหลือ แต่ปานตีก) ขณะที่ขายกทำพิธีบอกทางให้ผู้คนที่นั่งล้อมวงซึ่งนับถือผู้เดียวกันจะก้มหัว 1 ครั้ง เพื่อเป็นการเคารพ และจะนั่งท่านีต่อไปจนกระทั่งบอกทางเป็นที่เรียบร้อย สำหรับคนที่ไม่ได้ถือผู้เดียวกันถ้ากำลังนอนอยู่จะปลุกให้ลูกเข็นเพื่อไม่ให้ขวัญตามผีไป

ขั้นตอนต่อไป คือ เตรียมผิดลงเพื่อให้เขยามมากของที่เตรียมจะทำ “แห้ว” เช่น หอแก้ว ใบไม้ลังจากเรือน นนเรือนปูฯ จะพร้อมน้ำมนต์ให้ทั่วเรือน จากนั้นคนถือผู้เดียวกันและคนที่มาช่วยจะไปเก็บกระดูก ก่อนเก็บกระดูกต้องใช้น้ำราดกระดูกให้ไฟดับสนิท จากนั้นขายกจะเขย ก้อนถ่านให้เป็นรูปคนมีหัว มือ เท้า ตัว พร้อมทั้งห่องคากาแล้วใช้ไม้ชี้ที่หน้าอกของ “หลันเฝ่า” (กระดูกที่เผาแล้ว) เสร็จแล้วลูกหลานช่วยเก็บกระดูกแล้วนำวงไว้บนผ้าที่ตัดมาจากเสื้อเก่า ขอมวางกระดูก ก็ช่วยกันพูดว่า “ถูกเก็บหัวให้มีง ถูกเก็บแขน เก็บตาให้มีง” เมื่อเก็บกระดูกเสร็จแล้วก อบน้ำให้กระดูก น้ำที่อาบกระดูกจะใส่น้ำหอม แป้ง และพูดว่า “ถูกอาบน้ำอาบท่าให้มีงแล้วให้เป็น คนใหม่ และไปหาปู่ย่าตายายพ่อแม่ของมีงนั่ง” เป็นต้น

ลูกชายลูกสาวของผู้ตาย (หรือญาติสนิทกับผู้ตายที่ไม่มีลูก) จะเก็บกระดูกส่วน หนึ่งใส่ไว้ในโถสีเพื่อนำกลับบ้าน กระดูกส่วนที่เหลือขายกเก็บใส่ไว้เพื่อนำไปไว้ที่บ้านผี ให้ที่ใส่ กระดูกเป็นไหกระเทียนดอง ในไหใส่ถุงผ้าสามเหลี่ยมไว้ และญาติพี่น้อง ลูกหลานใส่เงินไว้ด้วย เขายกจะต้องปีกภาวดีให้สะอาดและเอาเงินในไหไว้ จากนั้นใส่กระดูกลงไป ไหนั้น เรียกว่า “ไหกระดูก” ผ้าที่ผูกไว้เรียกว่า “สายใจ” (คือ ไหหมอนอนที่เป็นสันด้วย) ซึ่งผูกต่อบาрабอกจากถุงผ้า ประมาณ 1 เมตร จากนั้นจึงยกไหไปใส่ในหลุมที่เตรียมไว้ ณ ที่จะปลูกบ้านให้ผู้โดยตีเป็นตาราง แล้วขุดหลุมตรงกลางพื้นที่นั้น แล้วนำไหกระดูกไปฝังไว้ให้ปักให้เสมอพื้นดินแล้วใช้ไม้ไผ่สาบ ขัดเป็นสีเหลี่ยมเจาะรูตรงกลางปิดปากไห โดยดึงด้ายที่ผูกไว้กับถุงผ้าเข็นทางซ่องไม้ไผ่ที่เจาะไว้

แล้ว เขายก ก็ให้ลูกหลานเจ้าดินกลบปากไว ซึ่งขายกจะกลบก่อนแล้วให้ลูกหลานคนอื่นๆ ตามช่วยกันให้บินดินกลบคนและเล็กลงน้อย จากนั้นขายกเอาต่อไปที่หลับเฝ่าซึ่งเหลืออยู่ และ “บ้านป่า” (เป็นบ้านหลังเล็กๆ คล้ายศาลาเจ้าที่ยกพื้นสูงจากดินพอประมาณ บุ่งหลังค่าด้วยจาก) มาคร่อมใส่ผ้าที่เตรียมไว้แล้วโยงด้วยจากปากไหมาผูกไว้กับแป๊ะหลังคานบ้านป่า จากนั้นสร้างรั้วซึ่งใช้ไม้ขัดมาล้อมรอบบ้านป่า รั้วนี้บ้านป่าเปิดประตูทางทิศตะวันออก สิงของที่จะให้คนตายที่ใส่ไว้ในรั้วนี้บ้านป่า เช่น เสื้อผ้า สำรับกันข้าว ไหนๆ ตะเกียง กระดาษตัดเป็นวิทยุ โทรศัพท์หรืออาศากระเบื้องชิ้นเดียว ใส่ซึ่งสื่อความหมายว่า “ให้บ้าน”

หลังจากนี้จึงเอา “เสา瓜” ทำด้วยไม้ไผ่ลำประดับตกแต่งให้มีกึ่งเป็นชั้นๆ เสา瓜จะ 2 รู รูที่จะสูงเสมอศีรษะ แล้วใช้ไม้ไผ่กลมที่ผูกใบไม้ค้าทั้ง 2 รู สำหรับใบไม้ที่เสียบในไม้ไผ่กลมก้านจะยาว แล้วใช้ตอกผูกติดกับเสา瓜สูงจากพื้นประมาณเอว ระหว่างตรงกลางของยอด瓜จะมีก้านร่วมเรียกว่า “หอเทียน” สำคัญซึ่งจะเป็น “นกหงส์” แกะสลักด้วยไม้และตกแต่งด้วยเศษผ้าสีเพื่อใช้เป็นพาหนะเข้าไปเมืองฟ้า ส่วนศพผู้หญิงจะเป็น “หอปลี” มีลักษณะเป็นท่อนไม้ยาวยา 1 ศอก ทรงกระนองที่ปลายมีห่อหมากพุดและเงินบาทห่อใบดองผูกติดไว้รองๆ ปลี ตกแต่งด้วยเศษผ้าสีเป็นร่องๆ รอบปลายเสาไม้ไผ่ผ่าซีกประมาณ 6-8 อัน ปักรองๆ เสาต่อจากนี้ขายทั้ง 4 โครงก็ได้ บุดหลุมห่างจากบ้านป่าประมาณ 1 ศอก ไว้รองหอ瓜 และให้ลูกหลานใส่เงินในหลุมการโดยมีผ้าขาวรองไว้ที่ก้นหลุม เขายกจะปัก gwad กันหลุมให้สะอาด (เงินก็จะอยู่ที่ขายก) แล้วขายทั้ง 4 ช่วยกันยกเสา瓜 สำหรับคนอื่นๆ ที่ช่วยยกได้ แต่ถ้าไม่ยกก็มาร้อมรอบที่เสา瓜 ส่วนลูกหลานขายและลูกหลานจะให้ทั้งหมดจะเป็นผู้นำ โดยมีผ้าขาวสีเหลือง แล้วนำกำไลเงิน 1 วงวางไว้เสร็จแล้วลูกจะไก่และทุกคนนั่งขายกจึงนักให้ขายทั้ง 4 ยกหอ瓜ขึ้น พอยกหอ瓜ก็ทำความเคารพ 1 ครั้ง จากนั้นนำหอปลีใส่เข้าไปในบ้านป่า ส่วนอีกด้านสองคั่วติดกับหอปลีเป็นอันเสร็จพิช

ขณะที่ทุกคนเดินออกจากบ้านป่าแห่งท้องไม่หันหน้ากลับมา สิ่งของที่เอกสารลับบ้านต้องนำมาให้หมดที่เดียวจะย้อนไปเอกสารไม่ได้ เพราะเชื่อว่าไม่ดี พอดีเดินพื้นบ้านแห่งลูกหลานจะไก่ และขายกจะถอนเสื้อหือก ส่วนลูกหลานผู้เดียวกันจะถอนเสื้อตีกอกอก สำหรับคนอื่นๆ ที่ไม่ถือผ้าเดียวกันก็ต้องถอนเสื้อหรือแหวกอกเสื้อ ระหว่างทางเดินกลับบ้าน เจอนอนน้ำจะหยดล้างหน้าล้างตา ถ้าไม่มีหนอนน้ำก็ต้องอาบน้ำก่อนขึ้นบ้านเพื่อเป็นการสะสางว่าไม่ให้เจอ

งานศพ หรือไม่มีคนตายอีก สำหรับคนอื่นๆ ที่กลับจากบ้านคนตาย ปูย่าที่อยู่ที่บ้านจะรดน้ำมนต์ให้ ตอนขึ้นบันได

ต่อจากนั้นก็นัดวันเอาไฟขึ้นเรือน เมื่อกลับมาถึงบ้านเบยกก เบяхาม คนแก่ที่อยู่ในบ้านจะเตรียมไก่ 1 ตัว ขันหมาก ขันน้ำ ข้าว ใส่พานมาสู่ขวัญเบยกกจะเป็นผู้เรียกวัญให้ทุกคน จากนั้นจึงกลับบ้านได้ พิธีกรรมอีกอย่างคือ “การเสียผอม” ซึ่งคนแก่จะเตรียมไว้ต้ม 1 ใบ กะราก 1 อัน ข้าว 1 ปัน ใส่ลงไว้รอเบยกกมาเสียผอมให้ลูกชายผู้ด้วย (เป็นการโภนผอมไว้ทุกชั้น) เบยกกจะใช้กรรไกรหรือบัตเตอร์เลี่ยนทำพิธีตัดผอมและโภนผอมได้ ส่วนลูกสาวไม่โภน แต่จะเสียผอมอย่างเดียวโดยจะตัดผอมตรงหน้าผาก

วิธีการ คือ เบยกกถือกรรไกรมือหนึ่ง ส่วนมืออีกข้างถือจันข้าว และจะตัดผอมของลูกชายทีละคน โดยลูกชายนั่งอยู่ที่บันไดขั้นที่ 2 (จากข้างล่าง) เบยกกจะหันหน้าเข้าหาแล้ววาวนาค่า จากนั้นส่งงานข้าวให้ลูกชายด้วยมือซ้ายและลูกชายจะรับงานข้าวด้วยมือขวา เบยกกจับผอมที่หน้าผาก หวานาคาดางจึงตัดผอม

จากนั้นเบยกกจึงจับมือลูกชายข้างที่ถืองานข้าวชี้ส่วนอีกมือกับชี้ด้วย แล้วเบยกกจึงบอกให้ลูกชายพูดแล้วยื่นงานข้าวให้เบยกกรับ ไว เมื่อรับงานข้าวแล้วเบยกกหันหน้าเข้าหาบ้านขึ้นบันได ซึ่งจะมีคนเฝ่าคนแก่ยืนตรงหัวบันไดแล้วดึงแขนลูกชายขึ้นมาทำแบบนี้ เมื่อมองกันทุกคน ลูกสาวที่ยังไม่แต่งงานก็ต้องทำพิธี แต่คนที่แต่งงานแล้วไม่ต้องทำ สำหรับผู้ชายที่แต่งงานแล้วหรือยังไม่แต่งก็ต้องทำทุกคน ในกรณีที่พ่อตายแล้วมีลูกชาย 3 คน ต้องโภนผอมให้พ่อ 2 คน จะเป็นคนไหนก็ได้ การที่โภนผอม 2 คน หมายความว่าอีก 1 คนจะเอาไว้ให้แม่ แต่ก็ต้องมีการเสียผอมตอนที่ทำพิธีเสียผอมเสร็จแล้วเบยกกจะไม่กลับขึ้นเรือนอีกให้กลับบ้านได้เลย เป็นอันเสร็จพิธี

หลังจากเผา尸ประมวล 1 เดือน จะหารวันเรียกผีขึ้นเรือนโดยนับวันไล่มาจนครบเดือน เมื่อได้วันเดียวกับวันที่ทำพิธีเบยกกิญญาณผีขึ้นมาไว้ที่กะล้อหองแล้วทำสัญลักษณ์ผีหนูงึ่งหรือชาบีปะเหวนไว้ โดยมีหัวหมู 1 หัวใส่ปานเสน ใบพิธีนี้ไม่ทำบนน้ำ แต่จะนำหมูขึ้นบ้านเพื่ออาบไว้ที่กะล้อหองแล้วชำแหละออกเป็นชิ้นๆ เสร็จแล้วนำไปรับหมอด้วยการทำพิธีเอาไฟขึ้นเรือน โดยให้ลูกทุกคนของผู้ชายเอาไว้ที่ม่าแล้วเดียงไม่ต้มใส่ตลาดให้หมอดือไปป่วยไว้เพื่อให้ผีอื่นกินก่อน ส่วนลูกจะเรียกพ่อหรือแม่ขึ้นเรือน หมอดจะทำพิธีตามขั้นตอนที่ได้เรียนมา ต่อจากนั้นหมอดขึ้นไปทำพิธีที่กะล้อหอง การทำพิธีตรงนี้จะใช้เวลาไม่นานเหมือนกับการทำพิธีเสนอเรือน พอทำพิธีช่วงนี้เสร็จคนเฝ่าคนแก่ก็

จะໄລ່ໜາວອອກຈາກບ້ານໄມ້ໃຫ້ຂຶ້ນບ້ານ ເພຣະມີຄວາມເຊື່ອວ່າໄມ້ອຍາກໃຫ້ຄົນໃນບ້ານພນເຈອແຕ່ເຮື່ອງ
ຮ້າຍາ ເມື່ອໝອກລັບບ້ານໄປແລ້ວຄືວ່າເປັນອັນເສົ້ວງພິທີ

ພິທີສົພງຂາວໄທບໍາທາງດຳຈະໄມ້ທຳກັນຄົນຕາຍໂທງແລະມີອາຍຸໄມ້ລຶ້ງ 20 ປີ
ສົພງທີ່ຕາຍໂທງຈະຝຶ່ງແຫັນເພາ ແລະຝຶ່ງໄວ້ນານຈົນຄຽນ 1 ປີ ກົບຸດຂຶ້ນມາພາຫຼວອນາຄົມອາຈນານລຶ້ງ 10 ປີ
ທີ່ສຳຄັງຈະໄມ້ທຳພິທີເອາຟື່ນເຮືອນ ແຕ່ຈະທຳພິທີສົ່ງສໍາຮັບໃຫ້ກິນຕຽງທາງສາມແພວ່ງ ຜົ່ງບົຣົວລົມທາງສາມ
ແພວ່ງນີ້ຈະມີສົພງທີ່ຕາຍໂທງຫຼືອສົພງໄມ້ມີຜູາດີມາຮັບເກົ່າງສໍາຮັບ ສ່ວນສົພງທີ່ໄມ້ຕາຍໂທງຈະເພາ ໄມ້ມີການ
ເກັບສົພງໄວ້

ຮັບຈາກທຳພິທີເອາຟື່ນເຮືອນແລ້ວຈະທຳພິທີຮັບຂວ້ວ້ມູງລູງຕາ – ຄູງສາວ (ລູງຕາ ຄື່ອ ພີ້ຫຼືອ
ນ້ອງໝາຍທາງຝ່າຍຝູ້ຫຼົງ) ຈະນໍາຫົວໜູ້ 1 ຫ້ວ ແຫຼ້າ 1 ຂວດ ເຮືອກວ່າ “ລູງຕາ” ມາສູ່ຂວ້ວ້ມູງ ດ້ວຍພີ້ຫຼືອນ້ອງສາວ
ທາງຝ່າຍຝູ້ຫຼົງຈະນຳໄກ່ 1 ຕັ້ວ ແຫຼ້າ 1 ຂວດ ເຮືອກວ່າ “ຄູງສີ້ວາ” ມາສູ່ຂວ້ວ້ມູງ “ລູງຕາມາສູ່ຂວ້ວ້ມູງຄູງສາວ
ໜູ້ຫຼົງສາວມາສູ່ຂວ້ວ້ມູງລູງຕາ” ນາຍຄວາມວ່າ “ພີ້ຫຼືອນ້ອງໝາຍທາງກຣຍາມຮັບຂວ້ວ້ມູງພີ້ຫຼືອນ້ອງສາວ
ແລ້ວພີ້ຫຼືອນ້ອງສາວມາຮັບຂວ້ວ້ມູງພີ້ຫຼືອນ້ອງໝາຍ” ເປັນການຮັບຂວ້ວ້ມູງຫຼືອສູ່ຂວ້ວ້ມູງກັນແລະກັນໃນວັນເອົຟື່ນ
ເຮືອນ ພິທີນີ້ຈະທຳທີ່ຫຼົງການ ຄົນລືອຜີເຄີຍກັນເທົ່ານັ້ນທີ່ອູ້ຮ່ວມໃນພິທີ

ພິທີກາໄວ້ທຸກໆ ກາໄວ້ທຸກໆຈະໄວ້ຈົນກວ່າເອົຟື່ນເຮືອນ ປະມາມ 15 – 30 ວັນ
ເພຣະວ່າດ້າໄວ້ນານຄົນໃນໜູ້ບ້ານຈະເດືອດ້ອນທຳມາຫາກົນໄມ້ໄດ້ ສໍາຫັນກາໄວ້ທຸກໆເມື່ອສາມີຕາຍ
ກຣຍາຈະເລາດຕື່ນຝ່າຍຝູ້ອອກ ໄສ່ເສື່ອແບບໄໝນກີໄດ້ ພມທຳບັນເກລົກດັກ ດ້ວຍກຣຍາຕາຍສາມີຈະໄມ້ແຕ່ງຕົວ
ຫລຸ່ວແລະໄນ່ທຳຕົວສຸນກສານ ບ້ານທີ່ພ່ອແມ່ຕາຍ ລູກໝາຍແລະລູກສາວຈະແຕ່ງຈານໄມ້ໄດ້ຕ້ອງຮອໃຫ້ຜ່ານ 1
ປີ ສາມມີຕົວວ່ານັດ ວັນແຕ່ງຈານ ແດ່ພວມມືຄົນຕາຍໃນບ້ານ ກາຣແຕ່ງຈານກີ່ຕ້ອງເລີກລົ້ມໄປ

ການບວ່ານໍາສົພງ ລູກໝາຍຕ້ອງບວ່າມັນຮຸກຄົມ ແຕ່ຈະເຫັນໄວ້ 1 ຄົນ ເພື່ອທຳພິທີທາງ
ລາວໂທ່ງ ຄື່ອ ກາຮືອງສາມເຫັນ ສີດຳ ເປັນຮັງລາວ ດືອຮອງຈາກພຣະ ສ່ວນຄົນທີ່ອຸ່ນຮູບຄືອກຮະດາງຮູປຈະ
ເປັນລູກຫຼືອຫລານຫຼືອຜູາຕົກໄດ້ ດ້ວຍເປັນລູກໝາຍຄົນ ໂດຍທີ່ອູ້ໃນບ້ານຈະບວ່າໄມ້ໄດ້ເພຣະຕ້ອງລືອຜີໃນ
ບ້ານ ດ້ວຍເສີຍແລ້ວມີລູກໝາຍ 3 ຄົນ ຈະບວ່າເພີ່ງ 2 ຄົນ ສ່ວນອີກຄົນແລ້ວໄວ້ໃໝ່ແມ່ ແຕ່ດ້າແມ່ເສີຍຕ້ອງ
ໂກນພົມທຸກຄົນ ຄົນທີ່ໂກນພົມແລ້ວຕ້ອງໂກນພົມອີກ ແລະ ດ້ວຍເມ່ຕາຍໝາດລູກໝາຍຕ້ອງໂກນພົມໃຫ້ທຸກຄົນ

2.3 พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด

เข่นเดียวกับในสังคมไทยสมัยก่อน หลุ่งชาวยไทยทรงคำเมื่อผู้หลุ่งเจ็บห้องจะคลอดลูก ฝ่ายสามีก็จะต้องไปตามหมอดำแม่มาทำคลอดให้ แต่ในปัจจุบันการสาธารณสุขเริ่มเข้าสู่ส่วนใหญ่ก็จำไปฝ่ากรรภและคลอดเด็กที่โรงพยาบาลกันหมด แต่ถึงแม้ว่าสภาวะทางสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป บางบ้านยังคงมีการ “บอกรกล่าวผีเรือน” ที่จะล้อหอง ในบ้านก่อนที่จะมีการคลอด โดยเป็นการบอกกล่าวผีเรือนไม่ให้ขัดขวางในระหว่างการคลอด ให้คลอดลูกง่ายๆ ปลอดภัย และเด็กเกิดออกมากลมบูรรณ์แข็งแรง

ในสมัยก่อน เมื่อเด็กคลอด หมอดำแยกใช้ไม้รวก 2 ไม้ เพื่อตัดสายสะดื้อ โดยไม้รวกอันหนึ่งวารองรับสายสะดื้อ อีกไม้หนึ่งตัดสายสะดื้อ และต้องเอาด้ามสีขาวผูกปลายสายสะดื้อไว้เพื่อป้องกันไม่ให้เลือดออก ส่วนรากนำไปใส่กระบอกไม้ไผ่ที่เรียกว่า “บังโปะ” เมื่อนำรากใส่ในกระบอกไม้ไผ่แล้วเรียกว่า “บังแห” กระบอกไม้ไผ่จะใช้ใบทองปิดปากกระบอกแล้วใช้ตอกผูกไว้ และฝังดิน คนที่ปิดปากกระบอกจะต้องเป็นพ่อเด็ก ถ้าพ่อไม่อยู่ก็ให้ลุงเป็นคนปิดได้ หั้นนี้การฝังนิยมฝังใกล้ๆ บ้าน เพราะเชื่อว่าถ้าฝังใกล้บ้านลูกจะโตแล้วอยู่ใกล้บ้าน ถ้าฝังไว้ใต้ชายคานบ้านลูกจะอยู่กับบ้าน ถ้าฝังไกลบ้านลูกจะอยู่ไกลบ้าน

หลังจากฝังรักแล้วระหว่างเดินทางกลับบ้านจะต้องเก็บผัก เต่น ตำลึง กระถิน หรือเก็บฟืนเข้าบ้าน โดยเก็บสิ่งที่เชื่อกันว่าจะทำให้ลูกที่เกิดมาเป็นคนเก็บห้อมรอมริน และขยันแข็งขัน ส่วนการอยู่ไฟก็เช่นเดียวกับคนไทยพุทธ ที่ผู้หลุ่งที่คลอดลูกใหม่ๆ จะต้องทำการอยู่ไฟเพื่อให้มดลูกแห้ง โดยห้องที่ใช้อยู่ไฟจะใช้ເຝືອກກັນເປັນຝາແລະເອາແກ້ກັນທັນເຝືອກອີກຊັ້ນນີ້ພະຍາຍາໄຫຼືໃຫ້ມາຮຽນກວນ ทางອອກມີແກ້ກັນ 1 ຜົນ ກັນຮອບເຝືອກ ກາຣັກແກ້ກັນສັງລັກນຳໄຫ້ວ່າມີແກ້ກັນອູ່ ແລະເນື່ອງຈາກຄົນທີ່ອູ່ໄຟມີກິດ່ານຄວາມເລືອດຄວາມປາລາ ຊື່ງເຊື່ອກັນວ່າຜົນແມ່ເຂົ້ອຂອບ ດັ່ງນັ້ນບີເວລາໄດ້ຄຸນບ້ານໄຕ້ ສ້ອງອູ່ໄຟຈະຕ້ອງນີ້ກາງຫນາມພຸතຮາໄວ້ເພື່ອປຶກກັນຜົນໄໝໃຫ້ເຂົ້າໄປ ໂດຍມີຮະບະເວລາກາຮອູ່ໄຟປະມາດ 8-15 ວັນ (ถ้าคลอดຄົນແຮກຈະອູ່ 15 ວັນ)

หลังการอยู่ไฟ ผู้หันวิงที่คลอดลูกจะอาบน้ำได้หลังจากอยู่ไฟแล้วประมาณ 15 วัน

โดยห้ามสารพน เพราะจะทำให้เป็นไข้ รวมทั้งไม่ให้แม่และเด็กออกจากบ้าน เพราะยังมีน้ำและกลิ่นน้ำคาวปลาออยู่ อาจทำให้ผีสาบานาง ไม้มารบกวนแม่และเด็กได้ และห้ามทำพิธีปิดทองในช่วงเวลาการอยู่ไฟ เพราะว่าเหมือนกลิ่นเลือดคาวปลา และหลังจากอยู่ไฟครบแล้วเวลาลงบ้านไปที่ไหน ไกลๆ จะใช้เข็ม่าคำที่ป้ายหน้าฝากเพื่อแสดงว่าเด็กคนนี้มีเจ้าของแล้ว ผีแม่เสื้อแม่เกีอคจะได้ไม่ไปเอาตัวเด็กไป หรือดึงเส้นด้ายจากผ้าลายแตง โนมีนีก่อนมาผูกข้อมือเด็ก เด็กผู้ชายจะผูกข้อมือขวาและเด็กผู้หญิงจะผูกข้อมือซ้าย ส่วนกรณีที่คลอดแล้วเด็กตาย ก็จะนำศพเด็กที่ตายไปฝังที่ป่าช้าแล้วตรึงด้วยสายสิญจน์ที่หลุมฝังศพ 4 มุน และใช้สายสิญจน์ผูกข้อมือผูกข้อมือเท้าติดกัน ห่อผ้าอาสายสิญจน์ผูกหัวท้าย หม้อชาวบ้านเป็นผู้ทำพิธีเพื่อไม่ให้ผีเกีอค (เด็กที่ตายแล้ว) มารบกวนพ่อแม่พี่น้อง โดยวานาเสนหรือให้กินเครื่องเช่นจะไปทำพิธีที่ตรงทางสามแพร่ง

สำหรับข้อห้ามสำหรับคนมีครรภ์ จะห้ามนั่งบนบันได วางทางคนจะทำให้คลอดลูกยาก ห้ามสามีไปแตะต้องโลงศพ หรือหามศพแก่บัน เพราเชื่อว่าจะทำให้คลอดลูกยากหรือลูกตาย ถ้าสามีนิวชพระในช่วงที่กรรยาตั้งครรภ์ ห้ามนิวชถึงพระยา เพราเชื่อว่าเด็กที่เกิดมาจะเป็นมารขัดขวาง แต่ถ้าบัวชแก้บันได และถ้าสามีนิวชระหว่างเดือนที่จะคลอด ห้ามนิวชช่วงที่กรรยาห้องได้ 9 เดือน ไม่ว่ากรณีใดๆ เพราเชื่อว่าลูกที่คลอดจะตายหักกลหั้งแม่และลูก สำหรับคนที่เพิ่งคลอดลูกจะไม่ให้ยกของหนัก เพราะว่ามดลูกจะเคลื่อน (สมคิด ศรีสิงห์, 2521, หน้า 108 – 111)

และถ้าหากให้เด็กที่คลอดออกมานเดิน โตสมบูรณ์ดี ชาวไทย秀่ก็เชื่อว่าให้บันหุ่นแทนตัวของเด็กไว้ จนเด็กโต (ยายเสย หมอเสน (สัมภาษณ์) 2 พฤษภาคม 2556)

3. พิธีกรรมเกี่ยวกับแผนหรือไฟ

พิธีเสนเดิง (เสนผืน้อยจ้อย)

พิธีเสนเดิงเป็นพิธีกรรมเช่นสรวงผีແಡນบนฟ้า เป็นการໄດ้ตัวพ่อแม่ชิ่งลูกชี้่อคากองจำอยุ่นฟ้า เนื่องจากเพราพ่อแม่ที่ตายไปแล้วนั้นไปกระทำต่อผีແດນเข้า เมื่อพ่อแม่ต้องการให้ลูกช่วยจึงมาเข้าฝัน หรือเข้าฝันเพื่อนอกเกี่ยวกับอาการเจ็บป่วยของลูก เพราเมื่อลูกป่วยรักษาอย่างไร ไม่หายก็ต้องไปหาหมอเยี้ยง หรือหมอดูแบบชาวไทยทรงคำ ทำนายให้ถ้าหมอยieldองดูแล้ว

โดยบันไริว่าถ้าหากเมื่อใดก็จะเสนอตึ่งให้เพื่อได้ตัวพ่อแม่จากผีแณน และเมื่อผู้ป่วยหายดีแล้วต้องทำพิธีเสนอตึ่งให้ดังที่สามานไไว้จริงๆ จะหลอกเลี้ยงไม่ได้ จะทำให้เกิดโทยอยซึ่งเป็นภาษาหลัง โดยการทำพิธีเสนอตึ่งนี้จะใช้หมօเสนอผู้หลงที่ชาวโซ่ง เรียกว่า แม่นดเป็นผู้ทำพิธีให้ โดยเจ้าของบ้านที่จะทำพิธีต้องไปบวงแม่นดก่อน ให้แม่นดรุตัวจะได้นัดหมายวันทำพิธีกัน การเลือกวันจะให้แม่นดเลือกวันให้ เมื่อกำหนดวันได้แล้วเจ้าของบ้านก็ต้องจัดเตรียมเครื่องเซ่นที่ใช้ในพิธีเสนอตึ่ง ได้แก่ ไก่ 12 ตัว (สำหรับผู้คนน้อย ถ้าเป็นผู้ท้าวต้องใช้ไก่ 24 ตัว) กระบวนการไม่ไฝ่ใช้ส่าน้ำ 8 กระบวนการ ถ้าเป็นผู้คนน้อยใช้ 4 กระบวนการ เหล้า 2 ขวด (หั้ฟผู้คนน้อยและผู้ท้าว) ความสมมุติสาบด้วยตอกหัวใจมีลักษณะคล้าย กับความรวมทั้งสิ้น 30 กว่าตัว (จะเศษกี่ตัวก็ได้แต่ต้องเป็น 30 ตัวขึ้นไป) สันนิษฐานว่าที่ต้องทำไวนากๆ ก็เพื่อจะได้หยิบใช้ได้อย่างสะดวก

ก่อนงานเสนอ 1 วัน ต้องเอาข้าวสาร มากพูล ไปให้หนอนดอิกด้วย เพราะว่า เท่ากับเป็น การเตือนให้แม่นดเตรียมตัวไไวทำพิธีในวันจริง พอกถึงวันทำพิธีเข้าบ้านก็ต้องหา “คนตาوا” (เด็กสาวที่ยังไม่มีประจำเดือน) 2 คน เป็นคนไปเชิญแม่นดที่บ้านแม่แต่เข้าครัว ตอนเข้า ต้องเริ่มด้วยพิธี “กินงาย” ก่อน แม่นดและญาติพี่น้องของผู้ป่วยที่ถือฟิเรื่องเดียวกันร่วมกินอาหาร เช้าด้วยกัน ต่อจากนั้นจึงทำพิธีเสนอ โดยแม่นด

เวลาทำพิธีเสนอตึ่ง ต้องทำการเสี่ยงทายด้วยไม้เสี่ยงทายที่มีลักษณะแบบๆ คล้าย เครื่องเสี่ยงทายของจีน และต้องเสี่ยงให้ได้ตามที่บันไрайในใจ เช่น บนว่าขอให้แคนลงมากิน เครื่องเซ่นจะได้หายโรคที่ฟิเรื่องถือฟิพ่อแม่ของตนไปกระทำพิธีไวน์ฟ้า ถ้าแคนหายโรคแล้วลงมากินเครื่องเซ่น ขอให้เสี่ยงได้ไม่กว่า 2 อัน เป็นต้น ต่อจากนั้นก็ต้องมีการทำพิธีเชิญวัญผู้ป่วย กลับมาอยู่กับตัวด้วยจึงถือเป็นอันเสร็จพิธี โดยพิธีเสนอตึ่งนี้ต้องใช้วาลาตั้งแต่เข้าครัวจนถึงเที่ยงคืน หรือ ตี 1 ตี 2 (สุมิตรา ปิติพัฒน์, บัณฑร อ่อนคำ และพูนสุข ธรรมากิมุช, 2522, หน้า 74 -75)

4. พิธีกรรมเกี่ยวกับฝีประจำหมู่บ้าน

พิธีไหว้ศาลประจำหมู่บ้าน

ทุกๆ ปี ในวันที่ตรงกับเดือน 6 ขึ้น 1 ก้าว ชาวไทยทรงคำในทุกหมู่บ้าน ของตำบลพันเสา อ.นางระกำ จ.พิษณุโลก จะมีการทำพิธีไหว้ศาลประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นการแสดงความเคารพสั่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านและขอบคุณ รวมทั้งขอการเมืองจากศาลเจ้าพ่อหรือศาลเจ้าปู่ ปกป่อง คุ้มครอง ป้องกันอันตรายต่างๆ ที่จะเข้ามาในหมู่บ้าน โดยผู้ประกอบพิธีไหว้ศาล จะเรียกว่า “เจ้าจ้า”

ภาพที่ 10; ศาลเจ้าที่นา

การทำพิธีจะเริ่มในตอนเช้าของวันจะนำอาหารคาวและหวาน โดยเฉพาะที่ขาดไม่ได้ คือ ข้าวต้มน้ำดี เหล้า น้ำดื่ม ผลไม้ กสัยและมะพร้าวปอกเปลือกให้เกลี้ยง เมื่อของครบแล้ว ชาวบ้านจะจุดธูปเทียน สักการะศาลเจ้าพ่อ อธิษฐานบันบน แล้วเมื่อเจ้าจ้าถึงแล้วขึ้นไปบนศาลจุดธูปเทียนเพื่อเชิญเจ้าพ่อมาประทับ เหมือนกับการทำทรงเจ้า เมื่อเจ้าพ่อมาประทับแล้วจากนั้นก็จะเดินมาหน้าศาล และมีตัวแทนหมู่บ้านโขนไม้ค่าว ไม้หงาย เพื่อแสดงว่าพ่อปู่หรือเจ้าพ่อมารับของสักการะแล้ว ตัวแทนหมู่บ้านก็จะกล่าวเป็นภาษาไทยว่า “ได้นำของมา หวาน ผลไม้ มาถวาย เพื่อขอความเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้าน ขอให้บ้านเจ้ามีของเจ้าพ่อหรือพ่อปู่คุ้มครองทุกคนในหมู่บ้าน และขอให้การปลูกข้าวได้ผลดี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ และลักษณะปู่มารับเครื่องสักการะพ่อปู่หรือเจ้าจ้าจะเดินออกมากพร้อมน้ำมนต์ให้แก่ชาวบ้านที่มาร่วมพิธี จากนั้นตัวแทนชาวบ้านจะเก็บ

ธุปที่ปักไว้ในสถานที่บ้านว่ามีกี่ต้น เพื่อจะได้รู้ว่าในหมู่บ้านมีบ้านกี่หลัง เมื่อเสร็จพิธีแล้วชาวบ้านก็จะยกดاختนมออกไปเหลือแต่กลัวยกบัมมะพร้าว เพื่อเอาไว้ทำพิธี “ตีกศี” ต่อ พ่อปู่หรือเจ้าจ้าวจะลงมาจากศาลแล้วถือมั่งพร้าวที่ปักเปลือกแล้วรำดาบัมจังหวะกลองยาวต่อหน้าชาย 2 คน ที่ถือไม้คันแฟกหั้งสองมือ เจ้าจ้าจะโยนลูกมั่งพร้าวให้ชายสองคนตี โดยต้องมีการหลอกล่อให้ตีลูกมั่งพร้าวไม่ถูกชายหั้งสองคนต้องใช้ไม้แฟกตีลูกมั่งพร้าวให้แตกออกเป็นชิ้นๆ หลังจากตีเสร็จก็จะเก็บเนื้อมั่งพร้าวไปปูดทำบนมูลถิ่นบวดซึ่งแล้วแต่ในเวลาเย็นเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้าน

ความเชื่อเรื่องผีกับอำนาจความชอบธรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อเรื่องผีกับเรื่องของอำนาจที่เป็นสิ่งนามธรรมทั้งคู่นั้น ถูกแสดงออกในรูปแบบของการยอมรับ (Accept) ในความเชื่อว่ามีอยู่ การมีอยู่จริง (truth) ของความเชื่อเรื่องผี ไม่ได้หมายถึงการเห็นว่าผีมีอยู่จริงเป็นรูปธรรม สัมผัสและเห็นได้ แต่มีอยู่ในโลกของจินตนาการสมมุติที่อธิบายไม่ได้ ในทางเหนือธรรมชาติ และการยอมรับในความเชื่อเรื่องผีนี้ได้ถูกแสดงออกผ่านพิธีกรรมต่างๆ ของชาวไทยทรงคำ และการสืบสายตระกูลตามการนับถือผี คั้นนั้น ความมีอยู่จริงของความเชื่อเรื่องผีในสังคมไทยทรงคำจึงเป็นความจริงเมื่อพิธีกรรมทั้งหลายตามความเชื่อได้ถูกยึดถือและปฏิบัติสืบต่อๆ กัน ในขณะเดียวกันการมีอยู่และการทำงานของความเชื่อเรื่องผีนี้ ทำงานโดยผ่านวิธีคิดในระดับจิตสำนึกของคนในสังคม โดยเฉพาะในเรื่องของการนับถือผีบรรบุรุษ ที่นำมาสู่การจัดลำดับโครงสร้างทางสังคมตามมา

ความเชื่อเรื่องผีจึงมีอำนาจเมื่อเกิดการยอมรับ อำนาจของผีไม่ได้มาจากการแสดง อิทธิฤทธิ์และปฏิหารย์ (Miracles) ทางอำนาจของผีที่ประจักษ์ชัดเจน เพราะเรื่องเหล่านี้อยู่ในจินตนาการของคนตามเรื่องเล่าและความเชื่อที่ถูกอธิบายเพิ่มเติม เพื่อแสดงให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์และอำนาจการมีของผี

ดังเช่นที่ นายบาน แพงเพชร ได้กล่าวถึงอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของศาลที่นา ไว้ว่า
“ศาลที่นา ไครผ่านกีต้องยกมือไหว้ทำความเคราพ เคยมีคนไม่เคราพเหมือนกัน ไมรู้ว่าลบหลู่หรือปล่าว แต่พอขับรถผ่าน เลยขับรถตกร่องนาตาย” (นายบาน แพงเพชร (สัมภาษณ์) 25 ตุลาคม 2555)

แต่การยอมรับในอำนาจของผู้นั้นเป็นการยอมรับว่าผู้นั้นสามารถให้คุณและให้ไทยแก่มนุษย์ได้ เพราะในสังคมของชาวไทยทรงคำนั้นมีทั้งผู้ดีและผู้ร้าย ถ้าผู้ดีอย่างผู้บรรพนรุษ ผู้ที่นา ผู้ประจำศาลประจำหมู่บ้าน ซึ่งหน้าที่ให้ความคุ้มครองคุ้มแล้ว ให้สามารถในครอบครัว ลูกหลานอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข ก็จะมีพิธีกรรม เช่น สังเวย เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ การเอาใจ และการแสดงความขอบคุณในผู้เหล่านี้ที่ให้คุณ หรือเพื่อร้องขอ บนบานศาลกล่าวไว้เพื่อให้ ผู้ใช้อำนาจคลบบันดาลในสิ่งที่ตนเองต้องการ เช่น ความเจ็บป่วย แต่ถ้าไม่มีการ เช่น สังเวย ผู้เหล่านี้ก็อาจจะให้ไทยได้เช่นเดียวกัน

อย่างเช่น การประกอบพิธีเสนเรือนของบ้านนายเสน ในหมู่บ้านหล่ายนาง ต.พันเสา อ.บางระกำ จ.พิษณุโลก นั้น นอกจากจะเป็นการ เช่น ให้ไว้เพื่อเคราะห์บูรพาบรรพนรุษแล้ว ยังเชื่อว่า อาการเจ็บป่วยของยายเสนนั้นมาจากการที่ไม่ได้ทำพิธีเสนเรือนให้พิบูรณ์ เมื่อมีการทำเสนเรือน ก็มีการร้องขอให้พิบูรณ์รักษาอาการเจ็บป่วยของยายเสน และคุ้มครอง ลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งผู้ให้ข้อมูลกับผู้วจัยก็ได้เล่าว่า อาการเจ็บป่วยของyanเสนก็หายดีขึ้น (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ เมื่อ 16 พฤษภาคม 2556)

อำนาจของผู้จัดมาก การยอมรับในความเชื่อเรื่องผู้ว่าผู้มีอำนาจคลบบันดาล และสามารถให้ทั้งคุณและโทษได้ เป็นอำนาจในความเชื่อ (Power in belief) และเป็นความจริง (truth) ตามความเชื่อ ซึ่งชุดของความเชื่อเรื่องผู้ที่ร้อยเรียงผูกพันกับพิธีกรรมต่างๆ ในวิถีชีวิตของชาวไทย โ้างเหล่านี้ทำงานอยู่ในระดับจิตสำนึกและความเชื่อของคน และแสดงออกผ่านการปฏิบัติตาม ความเชื่อ ในความสัมพันธ์ทางโครงสร้างของสังคมและพิธีกรรมต่างๆ

ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับผู้จัด เป็นไปในรูปแบบของความเคารพยั่งคง ความกล้า และความสำนึกร่วมกัน ที่ผู้นั้นให้คุณแก่ตนและครอบครัว หรือในลักษณะของการบูนบาน ศาลกล่าว ร้องขอ เช่น ถ้าได้ในสิ่งที่ตนเองต้องการ ก็จะมีการ เช่น สังเวยเอาไว้ในของให้ที่มีความพิเศษเพื่อเป็นการตอบแทนผู้จัด เป็นต้น ในขณะที่พิธีกรรมนั้นเป็นการแสดงออกถึงการยอมรับ ในอำนาจของความเชื่อเรื่องผู้จัด และยังเป็นเสมือนกับวิธีการในการสื่อสารระหว่างคนกับผู้จัด ในทางความหมายเชิงวัฒนธรรม เพื่อเป็นหลักประกันให้เกิดความมั่นใจว่าผู้ใดหรือแทนที่เรา เช่น ให้ว่อญี่ปุ่น ได้รับรู้ถึงเจตนาและความต้องการของผู้ให้ไว้ ในขณะเดียวกันยังมีคุณค่าทางจิตใจว่าทำให้เกิดความสนับสนุนและความสุขในการดำเนินชีวิตปกติของชาวไทยทรงคำอธิษฐาน

นอกจากนี้ ความเชื่อเรื่องผู้ได้ส่งผลต่อการจัดลำดับความสัมพันธ์ทางชั้นในโครงสร้างทางสังคม และความสัมพันธ์ทางอำนาจภายในครอบครัวตามมา ผู้ชายจะมีบทบาทสำคัญ ในครอบครัว โดยเฉพาะบทบาทในการทำหน้าที่สืบพิณรับบุตร ลูกผู้ชายในครอบครัวจึงมีความสำคัญกว่าลูกผู้หญิง ส่วนการจัดแบ่งชั้นในสังคมเป็นผู้ตัวกับผู้น้อย ตามเชื้อสายของ การนับถือผู้มีลำดับชั้นต่างกัน แม้ว่าในสภาพสังคมปัจจุบัน ผู้ตัวซึ่งแต่เดิมเป็นชั้นปักษ์รองจะไม่มีอำนาจในการเมืองและสังคมเหมือนแต่ก่อนแล้วก็ตาม แต่ทว่าการจัดลำดับชั้นทางสังคมยัง มีผลต่ออำนาจในทางความเชื่อเรื่องผู้ที่สะท้อนผ่านพิธีกรรมต่างๆ ของชาวไทยทรงคำ ดังที่ได้กล่าวถึงไปในรายละเอียดเกี่ยวกับพิธีกรรมต่างๆ จะเห็นว่าพิธีกรรมระหว่างผู้ตัวกับผู้น้อยนั้นจะมีความแตกต่างกันในเรื่องของรายละเอียด และพิธีกรรมระหว่างผู้ตัวกับผู้น้อยนั้นต่างฝ่ายต่างไม่สามารถดำเนินพิธีกรรมแทนกันได้ แต่ช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้

การแบ่งชั้นทางสังคมภายใต้ความเชื่อเรื่องผู้จัดลำดับชั้นทางสังคม ของไทยทรงคำ และภายนอกให้บรรเทาความเชื่อเรื่องของกระบวนการกระทำการ อำนาจในความเชื่อ ที่มีผลต่อกำลังและความคิดและวิถีปฏิบัติของคนในสังคม และสร้างความชอบธรรมทาง อำนาจให้กับชนชั้นที่อยู่สูงกว่าตามลำดับชั้นของผู้ในการทำพิธีกรรมที่แตกต่างและเหนือกว่า ในทางความหมายทางสังคมและวัฒนธรรม แต่ที่ไม่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นในความแตกต่างดังกล่าว ก็เนื่องจากว่า ชาวไทยทรงคำนับยอมรับและเชื่อในความเชื่อเรื่องผู้ที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมา ยาวนาน จึงมองว่าความเชื่อและความแตกต่างดังกล่าวทางชั้น ทางโครงสร้างของลำดับชั้นใน ครอบครัวและสังคม เป็นเรื่องปกติธรรมชาติตามวิถีจริตระบบท่องสังคม และประกอบกับที่ความ เชื่อเรื่องผู้นั้นส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกที่ดี เป็นเครื่องยืนหนึ่งยิ่งใหญ่กว่า

ดังนั้นแม้จะนับถือผู้เดกต่างกัน และมีพิธีกรรมตามลำดับชั้นแตกต่างกันก็ไม่ได้ ทำให้เกิดความรู้สึกชุ่นเกือง ขัดแย้ง ไม่เห็นด้วยกับความแตกต่างที่เกิดขึ้น เนื่องจากเพราความเชื่อ เรื่องผู้นั้นให้คุณในทางบวกและยึดเหนี่ยวจิตใจเหมือนกัน การแสดงออกถึงความเชื่อเรื่องผู้ที่ผ่าน พิธีกรรมเป็นการสร้างความมั่นใจว่า สิ่งที่ต้องการสืบทอดก่อให้เกิดสิ่งใหม่หรือสิ่งหนึ่งธรรมชาตินั้น ได้มีการสืบสานต่อไปแล้ว พิธีกรรมจึงมีส่วนในการสร้างความมั่นใจให้กับผู้ประกอบพิธี โดยมี หมอบเสนอหรือหมอบเป็นผู้ทำหน้าที่สืบทอดความเชื่ออีกที ประกอบกับในสภาพสังคมปัจจุบันเอง คนที่เป็นผู้ตัวก็ไม่ได้หมายความว่าจะมีอำนาจทางเศรษฐกิจ หรือมีอภิสิทธิ์ที่เหนือกว่าชั้นผู้น้อย

แต่อย่างใด ความรู้สึกถึงความแตกต่างและความรู้สึกถึงความเอรัคเตาเปรียบกันในสังคมจึงไม่เกิดขึ้น ดังนั้นชนชั้นผู้ตัวจริงมีความชอบธรรมในการประกอบพิธีกรรมที่มีความหมายทางวัฒนธรรมและสังคมที่แตกต่างและเหนือกว่าอีกชนชั้นหนึ่งได้ ภายใต้ความเชื่อในเรื่องผู้ที่เกิดขึ้น และเหตุผลในเรื่องความแตกต่างที่ไม่มีอยู่จริงในทางเศรษฐกิจและการเมืองในสภาพสังคมปัจจุบัน

ในทัศนะของ Max Weber (1972) นักสังคมวิทยา มองว่าความชอบธรรมทางอำนาจอย่างหนึ่งที่สำคัญที่เกิดขึ้นในสังคม มาจากสิทธิอำนาจที่มีการสืบทอดกันมา คือ เป็นลักษณะของเจ้าหรือประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา (Traditional authority) และได้รับการยอมรับและถือเป็นธรรมเนียมมาเดิมแต่ตั้งแต่ในอดีต อาทิ ระบบหัวหน้าเผ่า และสิทธิอำนาจในการปกครองจากการสืบทอดเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษ เป็นต้น ซึ่งในที่นี้คือ ความเชื่อเรื่องผู้ที่ได้รับการยอมรับและถือปฏิบัติเป็นเจ้าประเพณีสืบทอดกันมา ซึ่งก็ได้ช่วยให้เกิดความชอบธรรมในอำนาจของผู้ชายในระบบครอบครัว และอำนาจของชนชั้นในระบบโครงสร้างทางสังคม

David Beetham (1991) นักสังคมศาสตร์ ได้กล่าวถึงเรื่องความชอบธรรมไว้ว่า ความชอบธรรมทางอำนาจ มาจากความสามารถในการสร้างเหตุผลของกฎหมายต่างๆ (Legitimacy as justifiability of rules) เช่น เจ้าประเพณีดั้งเดิมของสังคม อย่างหลักอาวุโส ที่สร้างความชอบธรรมให้กับผู้ที่แก่กว่าและจากคนในสังคม อาทิ การเป็นตัวแทน (Representative) ของคนในสังคม ดังนั้นระบบความเชื่อจึงเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งที่มาความชอบธรรมทางอำนาจและเป็นที่มาของ การสร้างเหตุผลในการปกครอง

นอกจากนี้ ความชอบธรรมทางอำนาจยังสามารถมาจากการเนื้อหาของกฎหมายที่สมเหตุสมผลหรือสามารถใช้อ้างรองรับได้ (Justifiable content of rules) ที่ประกอบไปด้วย หลักการสองหลักการ คือ หลักของความแตกต่าง (Principle of differentiation) ซึ่งเป็นหลักที่พูดถึง ความสัมพันธ์ทางอำนาจในสังคม และแบ่งแยกระหว่างผู้ปักธงกับผู้ลูกปักธง การแบ่งแยก ตรงนี้อยู่บนพื้นฐานของผู้ที่ถือครองอำนาจซึ่งมีคุณสมบัติที่อยู่เหนือกว่าผู้ที่ลูกปักธงหรือมี คุณสมบัติที่ผู้อื่นได้ปักธงหรือถือครองอำนาจน้อยกว่านั้น ไม่มี เช่น การแบ่งแยกความแตกต่างในเรื่องของความสามารถของบุคคล การแบ่งแยกระหว่างเพศหญิงกับเพศชาย

ในความเชื่อเรื่องผี อำนาจที่ให้ความชอบธรรมแก่ โครงสร้างอำนาจทางครอบครัว และสังคมที่เป็นอยู่ นั้นอยู่บนพื้นฐานจากการที่ความเชื่อเรื่องผีได้ถูกaley เป็นจริตระบบที่ของสังคม และก่อให้เกิดความแตกต่างแบ่งแยกระหว่างชนชั้นที่สืบทอดสายพิญตัวกับผีผู้น้อยออกจากกัน ความแตกต่างในทางหน้าที่ทางสังคมและบทบาทในครอบครัวระหว่างเพศชายกับเพศหญิง ที่เพศชายนั้นจะมีอำนาจและบทบาทที่เหนือกว่าผู้หญิงในสังคมของชาวไทยทรงดำดิ่งการยอมรับใน ความแตกต่างในความสัมพันธ์ทางอำนาจในสังคมก็ล้วนมาจากเหตุผลที่เกิดขึ้นตามกฎเกณฑ์จริตระบบที่ของสังคม ที่มีอยู่ในความเชื่อเกี่ยวกับผีของชาวไทยทรงดำดิ่งหมด

ความเชื่อเรื่องผีจึงเป็นพื้นฐานและที่มาของอำนาจความชอบธรรมในบทบาทและ ความแตกต่างที่เหนือกว่าของผู้ชาย ทึ้งในระบบครอบครัวและบทบาททางสังคมในโครงสร้างทาง สังคมของชาวไทย ซึ่ง และความแตกต่างระหว่างการปฏิบัติพิธีกรรมของชนชั้นที่นับถือผีแตกต่าง กันอย่างผิญตัวกับผีผู้น้อย ที่ความแตกต่างของอำนาจทางชนชั้นไม่ได้แสดงออกผ่านเรื่องของ การเมืองและเศรษฐกิจ แต่แสดงออกผ่านพิธีกรรมในทางสังคมวัฒนธรรมที่ผู้ตัวในระบบความเชื่อ เรื่องผีนั้น จะมีศักดิ์สูงกว่าผีผู้น้อย ดังนั้นการประกอบพิธีกรรมจึงมีรายละเอียดและการบ่งบอกทาง ความหมายถึงสถานะทางสังคมที่สูงกว่า ตลอดจนความเชื่อในเรื่องการดำเนินวิถีชีวิตในสังคม เช่น การใช้น้ำร่วมกัน เป็นต้น

การนับถือผีในบริบทของสังคมชาวไทยทรงดำสมัยใหม่

ในส่วนนี้ได้พยากรณ์ที่จะตอบคำถามสำคัญว่าทำไนความเชื่อเรื่องผีจึงยังคงอยู่ใน วิถีคิดของสังคมชาวไทยทรงดำ ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยและสัมภาษณ์คน เชื่อสายไทยทรงดำ ในพื้นที่ตำบลพันเสา อ.บางระกำ จ.พิษณุโลก หลังจากได้ร่วมรวมข้อมูล ผู้วิจัย พนว่าในบริบทของสังคมชาวไทยทรงดำสมัยใหม่ ที่ความเจริญได้เข้ามาในพื้นที่มากขึ้น เทคโนโลยีสมัยใหม่ การมีสัญชาติไทยซึ่งทำให้ชาวไทยทรงดำได้รับสิทธิและสวัสดิการจากรัฐ โดยเฉพาะเรื่องของการศึกษาในระบบโรงเรียนที่การเรียนและการอบรมกล่อมเกลานั้นเป็นแบบ ของส่วนกลาง ซึ่งส่งผลให้ล้วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำโดยสิ้นเชิง การผสมผสานทางวัฒนธรรมได้ทำให้ประเพณีวัฒนธรรมหลายอย่างของชาวไทยทรงดำหายไป ไม่ว่าจะเป็นภาษา การแต่งกาย อาหารการกิน ยกเว้นในงานประเพณีโอกาสพิเศษ หรือการรณรงค์

ส่วนภาษาอังกฤษนี้ เด็กรุ่นใหม่จะพูดภาษาไทยทรงคำนำหน้า ในครอบครัว แต่ถ้าอยู่ในโรงเรียนก็จะพูดภาษากลางกับเพื่อนๆ

ในขณะที่ความเชื่อเรื่องผืนน้ำยังคงอยู่ในวิธีคิดของคนไทยทรงคำ โดยเฉพาะการนับถือผีบรรพบุรุษ และการสืบสานภาระนับถือผีเป็นผู้ตัวแทนผู้น้อย ซึ่งก็ยากที่จะแยกแยะความแตกต่างของจากกัน ต้องดูจากนามสกุล เช่น นามสกุลสะท่องอิน สะท่องไให้ สิงห์เรือง สิงห์อ เป็นนามสกุลของสายศรีภูมิที่นับถือผีผู้น้อย นามสกุล สิงห์ล้อ เป็นนามสกุลของสายศรีภูมิที่นับถือผีผู้ตัว เป็นต้น ซึ่งบางครอบครัวก็ไม่มีการเปลี่ยนนามสกุลเป็นแบบไทยกันมากขึ้นแล้ว และอาจใช้นามสกุลปะปนกัน รวมทั้งการแต่งงานกับคนในสังคมภายนอกกลุ่มที่ทำให้การนับถือผีบรรพบุรุษในแบบเดิมมีการเปลี่ยนแปลง เพราะโดยปกติเมื่อผู้หญิงไทยทรงคำแต่งงานก็จะต้องไปนับถือผีของฝ่ายสามี แต่ถ้าการณ์แต่งงานกับคนภายนอกกลุ่ม ก็ทำให้การสืบผีในรุ่นลูกหลานต่อมาของตนเสื่อมคลายไป แต่ลูกผู้ชายที่ยังอยู่ในครอบครัว แม้แต่งงานกับคนภายนอกกลุ่มไปก็ต้องสืบผีบรรพบุรุษของตนเองต่อ

ผู้จัดพิพิธภัณฑ์ เหตุผลที่ความเชื่อเรื่องผียังคงอยู่ในวิธีคิดและความเชื่อของคนก็ เพราะว่าดังนี้

1. การนับถือผีเป็นจริตประเพณี การนับถือผีของชาวไทยทรงคำนั้น เป็นการนับถือและเชื่อถือ สืบกันต่อๆ มา โดยเฉพาะผู้พ่อแม่ บรรพบุรุษของตนเองนั้นถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ที่ลูกหลานต้องทำหน้าที่สืบผีและเลี้ยงผีพ่อแม่ของตน จะละทิ้งมิได้ ถือเป็นจริตประเพณี และถือว่าเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูรักคุณพ่อแม่ บรรพบุรุษของตนด้วยเช่นกัน

2. การนับถือผีเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ ชาวไทยทรงคำนับถือผี สืบต่อมากถึงปัจจุบัน ไม่ได้เพราะเชื่อว่าผืนน้ำมีอยู่จริงแน่นอน อาจจะมีอยู่หรือไม่มีอยู่ก็เป็นได้ แต่การนับถือผีถือเป็นที่พึ่งทางใจอย่างหนึ่งของคนไทยทรงคำ ในยามเวลาที่อับจนหนทาง เช่น น้ำท่วมข้าว ก็จะมีการไหว้ผีนาเพื่อขอปีคุ้มครอง ความเดือดร้อนที่ตนกำลังเผชิญ หรือการบนบานศาลกล่าว โดยความสัมพันธ์ระหว่างคนกับผืนน้ำเป็นแบบความสัมพันธ์เชิงต่อรอง กลัวเคราะพำเกรง และสำนึกในบุญคุณของผี เพราะเมื่อผีให้คุณ หรือช่วยเหลือตามที่ร้องขอ ก็จะมีการเซ่นไหว้ของพิเศษ ให้ตามที่ตนได้บันนาไว้ หรือความเคราะพำเกรง ที่ต้องมีการไหว้สักการะศาลประจำหมู่บ้าน ทุกปี เพื่อความราบรื่นและขออำนาจหนีอธรรมชาติของผีประจำศาลมหุ่นบ้านคุ้มครองและปกป้อง ดูแลคนในชุมชนให้เกิดความสงบสุข และการนับถือผีก็ยังเป็นการแสดงออกถึงความสำนึกรักในบุญคุณของผี ที่เคยให้คุณและปกป้องคุ้มครองดูแลรักษาลูกหลาน โดยเชื่อว่าถ้าไม่เซ่นไหว้พิเศษ โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษอาจก่อให้เกิดผลร้ายตามมา เช่น การเจ็บป่วย เป็นต้น

3. การนับถือพิมีเป็นการแสดงถึงความผูกพันกันในครอบครัวและเครือญาติ เนื่องจากว่าการนับถือพิมีนี้เป็นการสืบสายตระกูลเครือญาติกัน เมื่อมีอนาคตในการสืบสายตระกูลแบบสายโลหิต เมื่อมีงานประเพณีสำคัญๆ เช่น เสาร์ว่อน เครือญาติพี่น้องของคนที่นับถือพิมีเดียวกันก็จะมาร่วมตัวกัน ช่วยเหลือกัน เป็นการแสดงให้เห็นถึงความผูกพันกันในครอบครัวที่ยึดโยงผ่านความเชื่อในการนับถือพิมี

ดังนั้น การที่ความเชื่อเรื่องพิมัคคงอยู่ในความคิดและความเชื่อในสังคมของชาวไทยทรงคำ ก็ เพราะว่า ความเชื่อเรื่องพิมีส่งผลดีต่อทางจิตใจ และทำให้ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและเครือญาติของชาวไทยทรงคำมีความผูกพันแน่นแฟ้น การนับถือพิมีเป็นความเชื่อที่ช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจ เพราะเชื่อว่าพิมอยปักป้องรักษา คุ้มครองให้ลูกหลาน และคนในสังคมให้อยู่เย็นเป็นสุข

การเปลี่ยนแปลงของความเชื่อในการนับถือพิมีของชาวไทยทรงคำ

จากการศึกษาในส่วนของพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการนับถือพิมีที่มีผลต่อการจัดลำดับโกรงสร้างอา鼻ทางครอบครัวและสังคมของชาวไทยทรงคำ ตลอดจนพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและความเชื่อตั้งแต่เกิดจนตาย ภายใต้ความเชื่อของการนับถือพิมีนี้ ผู้วิจัยพบว่า ในสภาพของสังคมบังจวนที่เปลี่ยนแปลงมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของความเชื่อในการนับถือพิมีของชาวไทยทรงคำ ในแง่ที่ว่า ความเชื่อทางพุทธศาสนาและการศึกษา สภาพความเชื่อในสังคมยุคสมัยใหม่ ได้ทำให้ความเชื่อในเรื่องพิมีเริ่มลดน้อยลง แต่จะมีความเชื่อในเรื่องพิมีที่สำคัญบางอย่างตามความเชื่อทางเจ้าตระพณีสังคมที่ยังอยู่ เช่น พิบรรพนธุรุษ พินา พิประจำศาลอุบัติบ้าน เป็นต้น โดยเฉพาะในกลุ่มของเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ที่ไม่ได้สนใจหรือรู้ในเรื่องของการนับถือพิมีของครอบครัวเลย โดยจะรู้สึกต่ำเมื่อเห็นคนในครอบครัว พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เป็นผู้นอกบ้าน ก็จะทำให้เด็กรุ่นใหม่รู้ว่ามีการไว้วัฒนธรรม โดยเฉพาะพิมีเริ่งนี้ ซึ่งเป็นผู้บรรพนธุรุษในบ้าน

ดังเช่นที่ เด็กชายราภัทร สะทองเงิน อายุ 12 ปี เด็กชายเชื้อสายไทยทรงคำ ได้กล่าวว่า “ที่บ้านมีการเลี้ยงพินา รู้แต่ว่าไม่เข้าใจว่าทำไน่ดองเลี้ยงพินา” (เด็กชายราภัทร สะทองเงิน (สันภายน) 24 เมษายน 2556)

หรือในกรณีที่คนในครอบครัวได้มีการอธิบายหรือทำพิธีที่เกี่ยวกับการนับถือพิมีในบ้าน ก็จะทำให้เด็กรุ่นใหม่รู้ว่ามีการไว้วัฒนธรรม โดยเฉพาะพิมีเริ่งนี้ ซึ่งเป็นผู้บรรพนธุรุษในบ้าน

ดังเช่นกรณีของ เด็กหญิงวัยพรรดา สิงห์ลอ อายุ 11 ปี เด็กหญิงเชื้อสาย

ไทยทรงคำที่กล่าวว่า “รู้ว่าที่บ้านมีการเอาผึ้นเรือน และที่บ้านนอกราชวิถีเรือนเป็นไคร” (เด็กหญิงวัลยพรรดา สิงห์ลด (สัมภาษณ์) 24 เมษายน 2556)

และเด็กหญิงศรีลักษณ์ สิงห์ลอ อายุ 12 ปี ก็กล่าวว่า; “รู้ว่าผึ้งบ้านผึ้งเรือนเป็นครา
เพระที่บ้านบอก และที่บ้านเคยมีการทำเสนเรือน แต่ไม่ได้สังเกตว่าขาทำอะไรกันยังไง”
(เด็กหญิงศรีลักษณ์ สิงห์ลอ(สัมภาษณ์) 24 เมษายน 2556)

กลุ่มเด็กรุ่นใหม่จึงรู้ว่ามีการนับถือเรื่องผี ในครอบครัว แต่ไม่เข้าใจถึงเหตุผลและ
ความหมายของการนับถือผีที่ปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมของตนเอง ดังนั้นเมื่อความ
เชื่อในการนับถือผี ขาดกระบวนการกรกเลาทางสังคม (Socialization) จากสถาบันครอบครัว
ชุมชน และโรงเรียน ที่เป็นหน่วยหรือสถาบันทางสังคมที่สำคัญในการกรกเลาทางสังคม
ความเชื่อเรื่องผีจึงมีแนวโน้มที่จะเสื่อมคลายไปพร้อมกับกาลเวลาและสภาพทางสังคมที่
เปลี่ยนแปลง ภายใต้ความไม่รู้ว่าความเชื่อเรื่องผีมีความสำคัญและผูกโยงกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม
ชาติประเพณีของสังคมชาวไทยตรงคำอย่างไร

การเสื่อมคลายของความเชื่อเรื่องผู้ทรงนี้ปรากฏชัดเจนในการสืบทอดพิธีกรรมของชาวไทยทรงคำ การพบเห็นพิธีกรรมในแบบของไทยทรงคำดั้งเดิม เช่น พิธีกรรมแต่งงาน การตาย และพิธีเส่นบางอย่าง เช่น เสนหัมด เสนกินปาง เริ่มหายไปจากสังคมไทยทรงคำ ในพื้นที่ของตำบลพันเสา อ.บางระกำ จ.พิษณุโลก เนื่องด้วยเหตุผล 2 ประการ ใหญ่ๆ คือ

1. ปัญหาในการสืบทอดขององค์ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมของไทยทรงคำ เนื่องจากว่า หมออเสน หมอมด ที่ทำหน้าที่ประกอบพิธีของชาวไทยทรงคำนั้น จะแยกกัน สืบทอดความรู้จากหมออเสน หมอมด แต่ละคนเฉพาะด้าน เช่น พิธีกรรมในด้านมงคล ก็จะใช้หมออเสนคนหนึ่งที่รู้เรื่องด้านนี้ พิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย ก็จะเป็นหมออเสนอีกคน และในแต่ละพิธีกรรมมีรายละเอียดและขั้นตอนมากมาย ดังนั้น หมออเสนหนึ่งคนจะไม่สามารถทำพิธีกรรมทั้งหมดของไทยทรงคำได้ การสืบทอดความรู้จะใช้วิธีการจดและจำต่อๆ กัน ซึ่งทำให้ภาษาของชาวไทยทรงคำหรือลาวใช่ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนไปเรื่อยๆ และหมออเสนบางคนอาจตัดคำพูดออกเพื่อให้เหมาะสมกับเวลาประกอบพิธี ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของรายละเอียดในพิธีกรรม และในช่วงบุคปัจจุบัน หมออเสนที่ประกอบพิธีกรรมเหล่านี้อยู่ในวัยสูงอายุ และขาดผู้สืบทอดทำให้พิธีกรรมต่างๆ เริ่มหายไป อาจจะยังคงอยู่เฉพาะที่สำคัญ เช่น พิธีเสนอเรือน ซึ่งเป็นพิธีเช่นไหร่

2. การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมปัจจุบัน หลังจากที่ชาวไทยทรงคำได้อพยพมาในพื้นที่ ก็ได้รับอิทธิพลของศาสนาพุทธเข้าในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมมากขึ้น ประกอบการได้รับการศึกษาจากโรงเรียนที่ใช้หลักสูตรของส่วนกลาง ทำให้เกิดการกลืนกลายของวัฒนธรรม (Assimilation of culture) เช่น พิธีแต่งงานก็อาจจะทำแบบชาวไทยทรงคำผสมกับพิธีทางพระพุทธศาสนา หรืออาจเหลือแต่พิธีทางพระพุทธศาสนาอย่างเดียว เพราะยุ่งยากน้อยกว่าก็ได้ พิธีwashก่อนแบบอย่างศาสนาพุทธ หรือตายซึ่งในปัจจุบันเราจะพบเห็นพิธีแบบลาวโโซ่คิมได้มากนัก เพราะส่วนใหญ่จะทำพิธีกรรมตามแบบศาสนาพุทธหมดแล้ว คนตายที่จะทำพิธีแบบไทยทรงคำจะมีเฉพาะคนแก่ หรือต้องออกไปรอบนอกในพื้นที่andan จ.นครสวรรค์ และ จ.กำแพงเพชร เป็นต้น (อ้างในสัมภาษณ์นายมั่น มั่วนน้อย (สัมภาษณ์) 25 ตุลาคม 2555)

นอกจากนี้แม้กระทั่งภาษาของชาวไทยทรงคำก็เริ่มหายไป เด็กรุ่นใหม่พูดไทยทรงคำได้กับครอบครัว แต่พอมากว่าในโรงเรียนก็จะพูดภาษาอังกฤษเพื่อน ทำให้คำภาษาไทยทรงคำแบบดั้งเดิมเริ่มหายไปจากสังคม รวมทั้งภาษาเขียนที่ไม่ได้รับการสืบทอดต่อ และไม่มีการจัดหลักสูตรห้องถันที่มีการสอนภาษาลาวโโซ่ ส่งผลให้การเรียนรู้พิธีกรรมในแบบดั้งเดิมของไทยทรงคำ รวมทั้งคำกล่าวในพิธีกรรมของหมອเสนที่เป็นภาษาไทยทรงคำ ก็ไม่ได้รับการสืบทอด การประกอบพิธีกรรมแบบดั้งเดิมซึ่งเชื่อมโยงกับการไหว้ในแบบต่างๆ จึงเริ่มหายไป เพราะไม่มีผู้สืบทอด และไม่มีผู้เข้าใจในความหมายและไม่รู้ในความเชื่อถือดั้งเดิมของชาวไทยทรงคำ ยกเว้นผู้ที่จะมีการประกอบพิธีกรรมเป็นหลักของชาวไทยทรงคำ เช่น ผีบ้านธรีอัน ผีบรรพบุรุษ ผีนา เป็นต้น

จากการผลการศึกษา เราสามารถวิเคราะห์ได้ว่าความเชื่อในเรื่องผีของชาวไทยทรงคำความสัมพันธ์กับเรื่องของอำนาจความชอบธรรมตรงที่ ความเชื่อเรื่องผีนั้นถูกยอมรับ (Accept) ในความเชื่อว่ามีอยู่ การมีอยู่จริง (there is) ขอความเชื่อเรื่องผีไม่ได้หมายถึงว่ามีอยู่จริง แต่เมื่อยู่จริงในจิตสำนึกความเชื่อในอำนาจทางเหนือธรรมชาติ ว่าผีนั้นสามารถให้คุณและให้โทษแก่มนุษย์ได้ และการยอมรับในความเชื่อเรื่องผีนี้ได้ถูกแสดงออกผ่านพิธีกรรมต่างๆ ของชาวไทยทรงคำดังที่กล่าวไว้ในข้างต้น ซึ่งการเชื่อและการยอมรับความเชื่อเรื่องผีนั้น มีความสำคัญต่อพื้นฐานของการจัดลำดับชนชั้นความสัมพันธ์ในโครงสร้างทางสังคมและความสัมพันธ์ทางอำนาจภายในชุมชน ชาวไทยทรงคำจะถูกมองว่าเป็นชาวไร่ประเพณีและบรรพทดัญชาติทางสังคมของชาวไทยทรงคำ ดังนั้นความเชื่อเรื่องผีจึงแฝงไว้ด้วยเรื่องของการกระทำการอำนาจในความเชื่อ ที่มีผลต่อความคิดและวิถีปฏิบัติของคนในสังคม และสร้างความชอบธรรมทางอำนาจ

ให้กับชนชั้นที่อยู่สูงกว่าตามลำดับชั้นของผู้ในการทำพิธีกรรมที่แตกต่างและเหนือกว่าในทางความหมายทางสังคมและวัฒนธรรม แต่ที่ไม่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นในความแตกต่างดังกล่าวก็เนื่องจากว่าชาวไทยทรงคำนึงยอมรับและเชื่อในความเชื่อเรื่องผีที่ได้รับการสืบทอดต่อ กันมา ยาวนาน จึงมองว่าความเชื่อและความแตกต่างดังกล่าวทางชนชั้น ทางโครงสร้างของลำดับชั้นในครอบครัวและสังคม เป็นเรื่องปกติธรรมชาติ ตามวิถีจารีตประเพณีของสังคม และประกอบกับที่ความเชื่อเรื่องผีนั้นส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกที่ดี เป็นเครื่องยืนหนึ่งวิจิตใจ ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว เกรื้อญาติมากกว่า